

پەيامىتى

منتدى اقرأ الثقافي
www.igra.ahlamontada.com

بازار گەۋدەسىنىڭ رەھبەرلىكىگە كىلىپ

96

بىلال باسام:

وەرگىزىپ بېرىشنىڭ
مۇھىمىيەتلىك ۋە مەشەققەتلىك
دۆلەتلىك ھەۋاتىيە

۱۵۰
۱۵۰

* يەكەم دابەشكردى كوردستان

* عىشق، رۇھى دىن ۋە دەسكەلەي ژىنە

* دەستەي گىشتىي دەستپاكي ۋە دەسلەتەكانى

* رۇلى پاراستنى بەكاربەر لە بازارەكانى ھەرىمدا

قائىدە ھەلى:

سپىدە مالى دوومەمە

د. عوسمان ھەلەبجەي:

خەلك ئىستا بەدووك دالى دكتوراۋەيە
نەك عەودالى زانست ۋە مەعرفەت

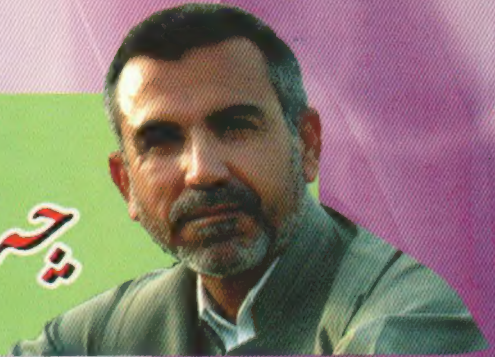

ژماره 96 له‌م ژماره‌یه‌دا

چه‌ند تیشکیک له‌ قورئانه‌وه

37

مانای وشه‌ی سیاست له
قورئان و سوننه‌تدا

32

گرفته‌کانی وشه‌ روئان و زاراره‌ی
قامه‌وسی له‌ میدیای کوردیدا

54

ژیان فیدی کردم

44

دایه‌گیان ده‌ی هه‌لسه‌وه

58

دلۆپێک له‌ ئه‌ده‌بی ئورده‌واری

68

پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست
پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست
پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست
پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست
پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست پیرست

- 2 - یهکهه دابهشکردنی گوردستان سهلام ناوخوش /
- 6 - چاوپیکهوتن لهگهل (د. عوسمان ههلمجهمی) ئا: محهممهدهه علی میران /
- 11 - وهرگیر و رۆژنامه‌نوس (بیلال باسام) له نیمانهیهکدا ئا: ههستیار هههوامی /
- 18 - بیژمیری سپیده (فانیزهه علی) له چاوپیکهوتنیکدا ئا: پهیامی راستی /
- 22 - نیمانهیهکی وهرگیردرای (د. نهبولقاسم ههناهی) و. حهسین سهید نهدههم /
- 25 - عیشق، رۆحی دین و دهسکه‌لای ژینه مودریک علی عارف /
- 32 - مانای وشه‌ی سیاسهت له قورئان و سونمهتدا و. محهممهدهه حهسین عه‌بدوڵلا /
- 37 - چه‌ند تیشکیک له هورئانهوه مه‌غدید سدیق هورمزی /
- 41 - گه‌رانهوه بۆ به‌رپرسیاریتی پیغه‌مه‌هران و. هیرۆ محهممهدهه نه‌لاماس /
- 44 - ژیان هیری کردم جه‌مال غه‌ریب حه‌مه /
- 47 - نیمه و کیشمه‌کان نه‌یوب کوردی /
- 49 - ده‌سته‌ی گشتیی ده‌ستپاکی له کوردستان و ده‌سه‌لاته‌کانی د. مه‌ریوان صابر حه‌مه‌د /
- 52 - رۆلی پاراستنی به‌کاربه‌ر له بازاره‌کانی ههرمه‌دا محهممهدهه علی میران /
- 54 - گه‌رفته‌کانی وشه‌ رۆنان و زاراوه‌ی قامووسی له میدیای کوردیدا زیادهه ره‌شادهه قادر /
- 59 - دایه‌گیان ده‌ی هه‌له‌سه‌وه علی صالحوه میران /
- 62 - دیممه‌نه‌کانی ره‌موشی نیشتمان به‌روا موحه‌مه‌مه‌دی /
- 64 - به‌رکه‌وه مه‌ده‌حه‌ت بیخه‌و /
- 65 - بارانه‌وه مه‌ده‌حه‌ت بیخه‌و /
- 23 - په‌یک له قه‌سیده‌ی هۆنراوه‌یه‌ک له ئاو کازم جه‌باری /
- 68 - خۆزگه‌کانم عادهه که‌ریم /
- 69 - دلۆپیک له نه‌ده‌یی کورده‌واری ئا: تاریق مه‌مه‌تک /
- 70 - گه‌له‌ریی کتیب ئا: په‌یامی راستی /

په‌یامی راستی

ناونیشان: هه‌ولێر - که‌هره‌کی ته‌یراوه — ته‌نیشته‌ گۆفاری

له‌که‌ره‌ گۆشه‌کار.

ژماره (96)، 2013

به‌ریوه‌به‌ری نووسین

زیادهه ره‌شادهه قادر

Zirak1974@yahoo.com

سه‌ر نووسه‌ر

عه‌لی صالحوه میران

alisalhmiran@yahoo.com

خواه‌نی ئیمتیاز

محهممهدهه فه‌ره‌ج نه‌حه‌مه‌د

دیزاین و کاری هونه‌ری

محهممهدهه علی میران

(په‌یامی راستی) وهرزگۆفاریکی رۆژنیه‌ری گشتیه‌ی، یه‌که‌م ژماره‌ی له شریاتی 1992 ده‌ره‌وه‌، ژماره‌ی مه‌تانه‌ی سه‌ندیکای رۆژنامه‌نوسانی کوردستان: (104)

بایه‌ته‌کان گۆزادشته‌ له‌ بای نووسه‌ره‌که‌لێن ده‌کهن (په‌یامی راستی) لیان به‌ره‌رسپارنیه‌.

د وروازه

د وروتر بکاته وه.

د ولایتی میدی
549-729 پ.ز و
نهمانی د ولایتی
ناشووری

د ولایتی میدی سره تاي د ولایتی دیموکراتی کوردییه. هر چنده نه د ولایتی د ولایتی تیکی بنه مالیهی بوو، به لام له هه موو د ولایتی کانی ده فیر دیموکراتیتر بوو. نه و سیمایه نووسه ریکی بیانی ناچار کړدووه ناوی کتیبه کای خوی بنی: "دیموکراسیه له میدیاوه بوو نه مریکا" هه روه ها دیا کو توفی نووسه ری میدیا دان به وه دا ده نیئت "که نه دگاری دیموکراسیه له مه مله کای میدیا بوونی هه بووه." که چی د ولایتی تیکی وه د ولایتی ناشووری له سر فراوانخوازی و داگیرکردن و هه لمه تی سر بازی دریژهیان به بوونی خویان داوه، نه وه وای کړدووه د ولایتی میدیا و د ولایتی کلدانی هاوپه یمانییه ک بکه ن بوو پوخاندنی د ولایتی ناشووری له نهینه وا له 612 ی بهر له زایین.

دیا کو دامه زینهری د ولایتی میدی بووه و نه سستیگ دوا پاشای نه و ده سلاته بووه. ده سلاتی نه سستیگ هینده له لای ناسیونالیزمی فارسی

هوی سره کی له هه لېژاردنی نه و بابه ته ده گه پیتوه بو قسه ی نه و سیکولهره کوردانه ی، که پایه کانیا ن وا نیمه ی کورد نازار ده دن که وه ک نازاری گه ستنی میثووله یه که، چونکه له سر هیه بنه ما و شه نگسیتیکی میثووی دانته مزاون. له زوږیه ی سرچاوه کانیا ن ناماژه به وه ده کری که یه که م دابه شکردنی کوردستان به هوی هه ژموونی شیعه له ده فیره که بووه، بویه کورد بووه ته به شیک له له شکری سوننه ی عوسمانی! له م نووسینه دا نیسپات ده که ین به پالېشتی سرچاوه که شه پی چال دیران 1514 له نه نجامی هه ژموونی شیعه ی صه فوی دروست بووه. نه و لیک جیابوونه وه ی ناقاری شیعه و سوننه دوا ی دابه شکردنی ساسانی و نه وروپایی بووه.

له ژنده ره سیکولاریه کاندای به ده گم نه ناماژه به یه که م دابه شکردنی کوردستان ده کریت. یه که م دابه شکردنی کوردستان له زاگیره ی زوږیه ی خوینه ری کورد له نه نجامی ململانیتی مه زه بی له پاش شه پی چال دیران دروست بووه؟

نه م نووسینه هه ول ددات نه مه له هاردی تاکی کورد بسپیتوه و مه سه له ی یه که م دابه شکردنی کوردستان زوږ له و میژووه

یه که م دابه شکردنی کوردستان هه ری می بوو، نه ک مه زهه بی

سهلام ناوخوش

دهست دهكه ون. زمانى نهو
دهقانهش له زنجيره ي زمانى
مردوى يونسكون نهوانه ي به
دروستى نهو زمانانه دهزانن به
ژماره زور كه من !!

ميژووى ديرينى كورد له ميژووى نه ته وه كانى تر

پاش نهو ههره سه ي نه ستياگ،
هه تا دهركه وتنى ئيسلام له
ناوچه كه دا ناسنامه ي قه ومى
كورد ون بوو، به واتاي له سالي
548 ي بهر له وه لاده تبوونى
عيسا هه تا 642 ميلادى
($642 + 548 = 1190$ سال
)، ناسنامه و دهورى كورد له
شارستانى گه لانى ئيرانى ون
بوو، يان ون كرا له ميژوو
كولتورى فارس!

پيش دهولته تى ميدى و ههره سه ي
دهولته تى ميدى، ميژووى كوردى
له پرۆسه ي نووسيندا وهك
تاكيكى كوردى ون بووه يان ون
كراوه. نه وهش واتاي نه وه
دهدات، كه كورد پيش دهولته تى
ميدى به كگرتوو نه بووه و ته نيا
له حكومت و هيزى ناوچه يى
گرد بووه ته وه. نهو حاله ته واي
كردوو نه ته وه يهك بيت دوور
بيت له وه ي كه ساني وهك
نه ريسق تاليس و هيرودوس و
سوقراتى... تيدا هه لكه وييت.
جكه له سروشتى كوردستان،
ميژووى ديرينى كورد له
تابلوكانى سؤمه رى (ههرچه نده
مه سعود سه عيدى نووسه رى
كتيبي - السومريون ترى من
يكونون ان لم يكونو كوردا -
كورديتى سؤمه ريه كان باس
دهكات) و ناشوورى و كلدانى به

پيش دهولته تى
ميدى و ههره سه ي
دهولته تى ميدى.
ميژووى كوردى له
پرۆسه ي نووسيندا
وهك تاكيكى
كوردى ون بووه
يان ون كراوه.
نه وهش واتاي
ته وه ده دات. كه
كورد پيش
دهولته تى ميدى
يه كگرتوو نه بووه
و ته نيا له
حكومت و هيزى
ناوچه يى گرد
بووه ته وه

ناشيرين كراوه هه تا بووه ته
ناويكى تر بو زوحاك، ههره ها
ههره سه ي نهو دهسه لاتى لاي
عهوامى كورد وهك ناسيوناليزمى
فارسي جه زن بيت. به ههره سه ي
دهسه لاتى نه ستياگ، دهسه لاتى
فارسي به ناوى نه خمينييه كان،
نه شكانيه كان، ساسانييه كان
دروست ببيت.

نهو كوده تايه ي كورپشى
كه زاي نه ستياگ له سه ر
نه ستياگى باپيرى له ريگاي
دايكه وه كردى، كوتايى به
دهسه لاتى كورد هيتا ههره ها
كوتايى به به شدارى كورد هيتا
له شارستانى ديرين!

ساسانى كورد بوونه يان فارس ؟؟

ناسيوناليزمى كوردى له سه ر دوو
پايه ساسانى به كورد داده نين:

1- قسه ي ته به رى، قسه ي ته به رى
كه ده نووسيت: "كه نه رده وان به
نه رده شير ده لى نه ي كوردى
كه وه بووى ژير په شمالي كورد،
چون ده ويترى بي فه رمانى من تاج
له سه ر نى... به رگى دوو،
ل7. "نهو قسه ي ته به رى مه رج
نييه راست بي ههره ها نه مه
جوينه، ئيستاش هه ندى نه ته وه
به كورد ده لين: "هه ي كرمانج...
له كرمانجيتى خوى ناكه وي،
ويپراى نه وهش وشه ي خيمه -
خيوه ت مه دلولى نه وه به
دهسته وه دهادت، كه كورد له
سه رده مى ساسانيدا دوور بووه له
شارستانيه ت و نه ته وه يهكى
ده وارنشين بووه، نهك شارنشين..

رقليبوونه وه له ئيسلام

نه وه ي نوئ وا گوش بكرت، كه
له شكري ئيسلام نه مپراتوريه كى
كوردى رووخاندووه، به وهش
رقيان زياتر له ئيسلام ببيت وه.

له پاستیدا پاش پووخانی حکومتی ته ستیاگی دوا پاشای میدیا، کورد هه تا هاتنی ئیسلام بۆ کوردستان که دهکا نزیکه ی 13 سه ده دهسه لاتی خۆی نه بووه. ههروه ها فارسه کان له سه رده می ساسانییه کان ماوه یه ک په هله ویان کردووه ته زمانی ده ولت، به لام له بهر دژواری په هله وی زمانی فارسییان کردووه ته زمانی ده ولت. جا نه گه ر ساسانی ده ولته تی کوردی بیټ:

1- ده ولته تیکی سته مکار بووه: مو عاریزه کانی خۆی مه سیحیه کورده کان، مه زده که کان، مانیه کانی هه موو له ناو بردن یان چه وساندنه وه.

2- چۆن ده ولته تی کوردی زمانی فارسی ده کاته زمانی ده ولته؟؟

3- چۆن به شیکی خاکی کورد له ژیر ده سته پۆمه کان ده بیټ؟؟

4- قسه له سه ر نه وه ده کری که له نه نجامی شه ری مه زه بی شیعه و سوننه ی ئیسلامه وه، کوردستانی گه وره بووه ته دوو بهش، کوردستانی عوسمانلی و کوردستانی سه فه وی؟ نه وی پاستی بیټ کوردستان له سه رده می ده سه لاتی ساسانی و پۆمی کراوه ته دوو بهش، نه ک له سه رده می شه ری چال دێران 1514-1516. له و نیوهش به دلیسی تاوانبار ده کری که کوردستانی عوسمانلی

خسته ووه ته ژیر ده سته عوسمانلی، به لام نه وه ی پاستی بیټ به دلیسی ده سه لاتی میره په رته وازه کانی کردووه ته یه ک، هه روه ها نه وه به شه ی له هه ره شه ی سه فه ویه کان پزگار کردووه، هه روه ها سیسته می فیدرالی بۆ کورد فه راهم کردووه.

یه کهم دابه شکردنی کوردستان؟

بهر له وه ی له شکری ئیسلام کوتایی به دوو هیزی پکا به ری ساسانی و پۆمانی بیټ، کورد و نه ته وه ی دی له به رداشی نه وه دوو هیزه پزگار بکات، ئاماژه به یه کهم دابه شکردنی کوردستان ده که ی.

ده سه لاتی فارسی و کورد

نه وه کوردانه ی له دوا ی هه ره سی ته ستیاگ -548 پ. ز که وتنه ژیر حوکمی فارسی، نه وه نه دگاران یان هه بوو:

* زۆربه زه رده شتی بوون، که میټک مه سیحی بوون.

* پۆژه لاتی کوردستان و به شیټک له باشوور و باکووری کوردستان له ژیر ده سته ی فارسی بوو.

* هه ندیک په یه ره وی ماجیه کانی

زه رده شتیان ده کرد، که له نه ده بیاتی کوردی به مه جووسی ناسراون.

* چونکه ساسانییه کان 226-651 زایینی تاکره و بوون له حوکمکردن دا، هه ر دوو بزوتنه وه ی مانی و مه زده کی یان له نیتو برد. نه وه دوو بزوتنه وه یه ته واو دژ به یه ک بوون.

* زۆربه ی شه ری له شکری ئیسلام له گه ل ده سه لاتی فارسی بووه، که به پوالت په یه ره وی ئافیتستای ده سکردیان ده کرد، چونکه ئافیتستای زه رده شتی نه سه کنده ری مه کدونی به قسه ی سۆزانییه ک سوتاندی!

نه وه ده فه ره به هه ری می چیا ناسرا بوو. شاره ناوداره کانی بریتین له نه هاوهند، نه کباتان- هه مه دان، که ره شان....

به پینچه وانیه ی
نه وه ی ده گوتری، که
کوردستان له
نه نجامی شه ری
مه زه بی نیوان
له شکری عوسمانی و
له شکری سه فه وی
له 1516 یه کهم جار
دابهش کرابیت،
هیچ بنه هایه کی
نه کا دی می نییه

په شپه کې تر له ژیر ده سستی رومه گان بوو

پژمه گان بابـه گـوره ی
نه وروپاییه گانې نه مړون. نه وان
به شیکي کوردستانیان بڼ خویان
دابی پی بوو. کورده گانې بهر
حوکمی پژمه گان نه و
خه سله تیان هه بوو:

* به پیچه وانه ی به شی بنده سستی
ساسانیه گان، زږبه مه سیحی
بوون، ژماره یه کی کم
زهرده شتی بوون. د پشه شاد میران
له رهوشی ثایینی... ده نووسیت:
"کورده له گوندی چهرمق
بتپه رست بوون...." نه وه
ده سلمیتیت که کوردستانی کون
لانکی فره ثایینی جیابووه. نه و
کوردانه ی نه وی پاش نه وه ی
خه لکی نه وی موسلمان بوون،
هه ندی له سر مه سیحیه ت
ماونه ته وه، نه که نه ته وه ی جیاوا
بن یان نیمتیدادی ناشووری بن،
چونکه له هاوپه یمانی میدی و
کلدانی هاتووه، که له پاش له
نیوبردنی نهینه وای پایته ختی
ناشووری، ناشووری جاریکی تر
له میژووی کون دهرنه که وتنه وه!

* به شیکي نږدی باکوود و
روژناوای کوردستان و به شیکي
بجووکی باشووری کوردستان له
ژیر ده سله لاتی عه سکه ری
پژمه کاندو بوون.

* مه سیحیه گانې هه ردو به ش
ده چه وسیترا نه وه: شاپووری
دووه م بڼ ماوه ی 40 سال، که
ناسراوه به چل سالی
چه وساندنه وه ی مه سیحیه گان، تا
مردنی خه ریکی چه وساندنه وه ی
مه سیحیه گان بوو، چه ندین
کورده ی مه سیحی بوونه قوریانی
سیاسه ته گانې زهرده شتی.
پژمه گانیش درتغیان نه کرد له
چه وساندنه وه ی کورده
مه سیحیه گان!

* به پیچه وانه ی کورده گانې ناو
ده ولته تی ساسانی، کورده گانې ژیر
ده سستی پژمه گان یان به ناشتی
موسلمان بوون، یان جزیه یان دا له
سر مه سیحیه ت مانه وه!

* کورده گانې ژیر ده سستی پژمه گان
به کورده گانې هه ریمی جزیره
ناسرا بوون. له شاره ناسراوه گانې
بریتی بوون له جزیره، نامه د -
دیاریه کر، ماردین، ژهنگار،
هه ولیر....

نه نجام

به پیچه وانه ی نه وه ی ده گوتی،
که کوردستان له نه نجامی شه پی
مه زه به ی نیوان له شکری
عوسمانی و له شکری صه فوه ی له
1516 په کم جار دابه ش
کرا بیت، هیچ بنه مایه کی نه کادیمی
نییه. راستیه که ی کوردستان له
نیوان فارسه زهرده شتییه گان و
پژمه - نه وروپاییه گان چه ندین
سال پیتش په ییدابوونی

موسلماننه گان، په کم جار
دابه ش کرا بوو! نه و
ناوچه یه ی له ژیر ده سله لاتی
فارسدا بوو، ناسرا بوو به
نه قلیم جیبال، که له شاره
ناسراوه گانې بریتی بوون له
"هه مه دان، نه هاوه ند،
قرماسین-که رنه نشا، هه لوان،
شاپور خواست، کنکور،
دینه وه، سیوان" هه روه ها
شاره ناسراوه گانې ژیر
ده سستی پژمه گان بریتی بوون
له "نامه د دیاریه کر،
نصیبین، دارا، ماردین،
سنجار، هه ولیر-هه دیاب...."
(وه رگبراوله لاپه ره 21 هه تا
34 کوردستان فی عهد
الساسانیین).

خالیکي دی هه ره سی میدیا به
ده ست فارسه گان له 548 ی
بهر له زایین وای له کورد
کردووه هه تا نیستاش جاریکی
ترده ولته تی سه ره خوی
نه بووه ته وه له هه موو خاکی
کوردستان. نه ویش زه نم وایه
هویه که ی نه وه یه، که
ناسیونالیستی کوردی ده میک
خه ریکی ناسیونالیستی
کوردی، مارکسی بووه،
نیستاش خه ریکی
زیندو وکردنه وه ی نه فسانه ن،
ده یانه ویت نه فسانه به دیلی
نیسلام بیت!

د. عوسمان ههله بجه یی:

خه لك ئیسنا به دووی دالک دکنور او هیه نهك عه ودالک زانست و مه عریفه ن

دیمانه: محمد عهلی میران

ماموستا شیخ تاهیری به رزنجی له مزگه وتی خاصکی -- خوی گه وړه هه ردو به ریزان به فیرده ووسی بالا شاد بکات - ، هه وړه ها پروفیسور دکتور محمد ره مه زان عه بدوللا نه لسه وانی له مزگه وتی (البنيه) و مزگه وتی (البرکه) که خوم و تارخوین و پیشنویزی بووم، هه وړه ها جه نابی پروفیسور دکتور مستفا زه لمی له مالی به ریزان -- خوی گه وړه ته مه ن و زانستی هه ردو به ریزان پر به ره که ت بکات.

له پاشان نیجازه ی زانستیم له خزمه تی هه ریه که له ماموستا عه بدولکه ریمی موده پریس و ماموستا شیخ تاهیری به رزنجی و دکتور مستفا زه لمی وه رگرت، نه که ره مه به ست له پرسپاره که خویندنی نه کادیمی بیټ، نه وه خویندنی قوناعی یه که و دووی

داروسسه لام له هه له بجه . دواتر کتیبی (مغني الطلاب) که به نیساغوجی ناسراوه و له بیه ماکانی زانستی لوزیک ده دویټ له خزمه ت ماموستای زانا و گه وړه مان ماموستا شیخ نوره ددین -- خوی گه وړه به فیرده ووسی بالا شادی بکات - له مزگه وتی داروسسه لام له هه له بجه م خویندووه، دوی نه وه ی که بۆ خویندن چوومه به غدا قیرانه تی هه فصم له خزمه ت ماموستا جه مال کوبه یسی خویند و له خزمه ت چه ند ماموستایه کی زانا و ناوداری جیهانی نیسلامی به خویندنی زانسته کانی دیکه به هره مه ند بووم، له و به ریزانه هوزان و پیتولی گه وړه جه نابی ماموستا عه بدولکه ریمی موده پریس که موفتی عیراق بوو له مزگه وتی شیخ عه بدولقادر که یلانی، هه وړه ها جه نابی

په پامی راستی: گه شتی ژپانی تایبته تی خوت و گه شتی به رده وامت بۆ وده سه ته یانی زانست و زانیاری چۆن بوو؟

دکتور عوسمان ههله بجه یی: نه که ره مه به ستان خویندنی زانسته شه رعییه کان بیټ که بۆ مه به ستی به ده سه ته یانی نیجازه ی زانستی له خزمه ت ماموستا نیابینییه به ریزه کاند ده خویندریت، نه وه ده ستپیکي ده که ریته وه بۆ خویندنی قورشان و ته جوید و هه ندیک بابته تی هزی له مزگه وتی بیلال و نوسامه له شاری هه له بجه ی خوشه ویست، له خزمه ت چه ند ماموستایه کی به ریزدا، وه: ماموستا بورهان و ماموستا نامق و ماموستا نه میری شه هید و له پاشان چه ند وانه یه که له عوامیلی جورجانی له خزمه ت ماموستا شیخ عومره له مزگه وتی

پۆلى شەشم تەواو كۆرد و سوپاس بۆ خۇاى گەورە لە سەر ئاستى عىراق پىلەى يەكەم بەدەست ھىنا، لە زانكۆى بەغدا - كۆلىزى زانستە ئىسلامىيەكانم تەواو كۆرد و بۆ خۆيىندى ماستەر دواى تاقىكۆردنەوھى توانستى زانستى لە زانكۆى سەددام - كە ئىستە بە زانكۆى العراقىيە ناسراوھ - ھەرگىرام، بەلام دواى تەواو كۆردى ھەردوو كۆرسى خۆيىندى بە پىيى بىپارىك كە دىوانى سەرۆكايەتى عىراقوھ و بە ھەرمانى سەددام قوتابىيە كۆردەكان لە زانكۆ دەركرانە دەرەوھ، كە لەو سالاھدا تەنبا دوو قوتابى كۆرد بووين.

دواى ھەول و تەقەلايەكى زۆر لە زانكۆى بەغدا ھەرگىرايىنەوھ و ماستەر و دكتورامان تەواو كۆرد. ماستەرەكەم لە ژىر ناو نىشانى (المشترك وأثره في اختلاف الفقهاء) بە پىلەى نايابى بالا لە سالى 1997ز. تىزى دكتوراكەيشم بە ناو نىشانى (تأويل النصوص عند الأصوليين) بە پىلەى نايابى بالا لە مانگى يەك 2003ز.

پەيامى راستى : كارە بە پىزەكانت(كە خۆى لە وانە وتنەوھ و موحازەرە دەبينىنەوھ زياتر) كەى و چۆن دەستى پىكرد؟

دكتور عوسمان ھەلەبجەيى: دەستپىك لە قوتابخانەى شىخ مەعروف كەرخى لە بەغدا و، لە دوايىدا پىش ئەوھى بىپوانامەى ماستەر ھەرگىرام داوام لى كرا لە زانكۆى بەغدا چەند بابە تىكياى بۆ بلىمەوھ، ئەم كارەش ھەك تايبەتەندىيەك بوو بۆ من، چونكە مەرجى وانە گوتنەوھ لە

سەرەتايىم لە گوندى خەرىپانى سەر بە قەزاي ھەلەبجە خۆيىندوھ، لە پاشان دواى وىران كۆردى گوندەكە لە سالى 1979ز لايەن پىزىمى بەعسەوھ ھاتىنە ھەلەبجە و دەستم بە خۆيىندى كۆردەوھ و سەرەتايىم لە قوتابخانەى ئەحمەد موختار جاف تەواو كۆرد و ناوھندى و پۆلى چوار و پىنجى دواناوھندىم لە قوتابخانەى ئامادەيى خۆيىندى ئىسلامى لە ھەلەبجە تەواو كۆردوھ.

لە پۆلى شەشدا كارەساتى دلەزىنى كىمىابارانى ھەلەبجە بوو ھۆكارى ئەوھى پۆلى شەش تەواو نەكەم و بەرەو ئىران ئاوارە بووين، دواى گەپانەوھەمان بۆ عىراق لە سلىمانى لە يەك ژووردا لەمالى خالەم خۆمان شارەدوھ و لە ئامادەيى خۆيىندى ئىسلامى

گوتارى ئايىنى بە

شىوھەيەكى گشتى

لە ئاستىكى زۆر

نەزەدەيە، جۆشەدانى

عاتىفە و سۆز بەلى

بە سەر وتار و

شىوازی بىر كۆردنەوھ

و دەر بىر ئىندا كىشاوھ

و بە سەر لوژىك و

عەقل و واقەدا

زالبوھ

زانكۆكاندا ديار بوو كە دەبىت بىپوانامەى ماستەرت بەدەست ھىنايەت.

دواى تەواو كۆردى قوناغى ماستەر ھەك مامۇستا و سەرۆكى بەشى (الدعوة والخطابة) لە كۆلىزى (الإمام الأعظم) دامەزەم، لە دواى تىكچوونى بارى ئەمنى بەغدا چوومە زانكۆى كويە و كرامە سەرۆكى بەشى شەرىعە و لە قوناغى بەكالۆرىۆس و ماستەر وانەم دەگوتەوھ، دواتر راژەم گواستەوھ بۆ زانكۆى سەلاحەددىن و لە كۆلىزى زانستە ئىسلامىيەكان جىگىر بووم، ماوھەك ئەركى جىگىر پاگرو سەرۆكايەتى بەشى خۆيىندى ئىسلامىم پى سىپىردا و ئىستاش بەردەوامم لە وانە گوتنەوھ.

بۆ وانەكانى دەرەوھى دەزگا ھەرمىيەكانىش لە بەغدا و ھەولە قوتابى خۆم بوو و وانەكانى (نحو و صرف و منطق و فقه و أصول الفقه و علم الحديث)م گوتووەتەوھ، سوپاس بۆ خۇاى

که وره نیستاش به رده وام.

په پامک راستی : زیاتر چی ده خویننه وه، به چه نووسمريک زور کاریگه ری، چه کتیبیک زور سمرسامی کردوی؟

دکتور عوسمان هه له بجه یی: چی ده خویننه وه؟ بابه ت و چه مک و زانستیکی دیاری کراوم نییه، نه وه ی پتویست بیت ده خویننه وه، هر چون نووسینی زانا گه وره کانی نیسلام ده خویننه وه به همان شتیه ش نووسینی بی باوه ران و شوتینکه وتوانی نایین و نایینزاکانی دیکه ش ده خویننه وه و ناگاداری گومان و په خنه و تیبینی نه یارانی نیسلام.

به به رده وام موتالای به ناو په پتوویکی پیروز ده کم، زور چه زم له فلسفه و عرفانه، به لام له هه مووی زیاتر عاشق و عودالی بابه ته قورئانییه کانم، قورئان خانه خالیه کانی ژیانمی پرکردووه ته وه و ژیانیکی نویی به عه قل و هوش و هزد و بیر و بوج و گیانم به خشیوه.

به لام به چه نووسمريک سمرسام؟ نووسر زور هه ن به لام هه ریه ک له بابه ت و چه مکیندا، به لام له سه روی هه موویانه وه هه ردو غه زالی: نیمامی (حجة الإسلامی غزالی) و (محمد غزالی میسری)، هه میشه عودال و عاشقی ده ست و په نجه و قه له مه په نگینه کانی شیخی (ابن القيم) م - په حمه تی خوی که وره یان لی بیت -.

په پامک راستی : بو نه وه ی خه لکی نیمه چیژ و سوود له وتار و موحازره نایینییه کان و هر بگری چی بگری باشه؟

دکتور عوسمان هه له بجه یی: گوتاری نایینی به شتیه یه کی گشتی نه ک تنیا له کوردستاندا به لکو له جیهانی نیسلامیدا له ناستیکی زور نزمدايه و به ره و ناقاریکی زور خراپ و هه لدير هه نگاو ده نیت، کاتیک گوئی له زور بانگخوازه ناوداره کانی جیهانی نیسلامی ده گرم ده بینم و ده بیستم که جوشدانی عاتیفه

هه ندی له
فهرمانبهران له بهر
شه ونویژ و روژووی
سوننه ت ناتوانن
وه ک پیویست کاری
خه لکی نه نجام
بدن، نازانن که
نه نجامدانی کاری
خه لکی نه رک و
واجبه و شه ونویژ و
روژووی
دووشه ممه و
پنجشه ممان
سوننه ته ناکریت له
بهر سوننه ت واجب
واز لی یینیت

و سوز بالی به سه روتار و شتیوازی بیرکردنه وه و ده ربړینیاندا کیشاوه و به سه ر لوزیک و عه قل و واقعدا زال بووه، خه لکیش نه وه نده ی چه ز و

کردووه.

په پامک راستی : نیمه له
نویژي ههیني و بونه
نایینییهکاندا
گرموگوریی هکی زوری
خه لکی دهینین، بهلام له
ههلسوکوهوتی رۆژانه ماندا
بهرامبر بهکتری و بهرامبر
نهوهی نایینه کهمان فهرزی
کردووه له سه زمان کهمتر
رهنگی ده داتنهوه،
هویه کهی بۆچی
ده کهرپتهوه؟

دکتور عوسمان هه له بجهیی:
هۆکاری سه رهکی نه م دیارده
نامۆ و دزیوه نه وهیه که
ناماده بوونی نۆدییهی
ناماده بوونی نویژ و وتاری
ههیینی له بهر سوود وه رگرتن و
باوهی زیادکردن و چاکسازی بیر
و هزو ههلسوکوهوت نییه، به لکو
له بهر نه وهیه که نه رکیکه و
خۆشی بیته یان ترشی بیته
ده بیته له کۆلی خۆی بکاته وه.

له لایهکی دیکه شه وه خه ریکه
مزه گه و ته کهمان وه کلتیسی
گاوه رهکانی لیته اتوه، هه فتهی
رۆژیک سه ره دانی ده کات، نه کهر
هه موو نویژه کانیش به جه ماعت
و کومه له نه جام بدات و هه چ و
عومره پۆتووی مانگی په مه زان
خۆی له ده ست نه دات، وا
ده زانیته به و کارانه به هه شتی
به رینی بۆ خۆی مسۆگه ر کردووه
و نازانیته زولمی ساتیک
کرده وهی ده یان سال پووجه له
ده کاته وه، خۆای گه وه مافی
خه لکی په یوه ست نه کردووه به
نویژ و پۆتو و هه چ و عومره وه،
بۆیه نیمای غه زالی باسی هه ندیک
له و جۆره که سانه مان بۆ ده کات

مامۆستایانی وهک

موفتی زه هاوی و

قزلجی و جه نابی

موده ریس گهر

له شاری خویان

بمانایه ته وه

کهرس

نهیده ناسین، بهلام

گهر بهاتبایه و

عیراقیان

به جیبه یشتبایه

نه و کاته زیاتر

زانست و توانا و

پیتولی نه م زاتانه

ده ره کهوت

توانج و به عه قلمان پیده که نن،
بۆ سه له اندنی نه م بابه ته ش
سه ردانیکی تۆپی جالجالۆکه یی
بکه، تا به چاوی خۆت ببینیت
به راورد له نیوان نه و دوو
شیوازه و تارانه بکهیت و زیاتر
له وهش ببینیت گهر هه والتیکی
درۆ و خورانی بالۆ کرابیته وه
چۆن له ماوه یه کی که مدا چه ند
ملیۆن کهس لایکی ده که ن و
سه رسامی خویان تۆمار ده که ن
تا پاده یه که که هیچ وتاریکی
زانستی نه وه ند و نیو نه وه ند
لایک نه کراوه و نایشکریت، له
کاتیکدا دوا ی به دوا داچوون بۆ
نه م کارانه ده ستکرد و
دروستکراو و مۆنتازی نه یارانی
نیسلان و بۆ گالته به عه قلی
موسلمانان ساخته گه ریبان تیدا

ناره زوویان له بیستنی وتاریکی
عاتیفی و چیرۆک نامیز و
گریانیدن و خۆتووه کردنه
نه وه ند هه واداری بیستنی
وتاریک نین که هاوسهنگی نیوان
عاتیفه و عه قلی و پۆح بپاریزیت.

بۆیه ده بینین هه ندیک له و
بانگخوازانه له وتاره کانیا ندا هانا
بۆ هه ندیک به ناو موعجیزات
ده بن و خویان و خه لکی
به سه ته زمانی پی ده گریه نن،
ئیدی نه و به ناو موعجیزه یه
هیلکه یه که بیته (نعوذ بالله) ناوی
پیرۆزی (الله) ی له سه ر
نووسرابیته و له پاشه لی پیسی
پیقناوی مریشکیک هاتبیته ده ر،
یاخود جالجالۆکه یا درهخت یا
شووتیه که بیته که ناوی
خۆشه ویستمانی له سه ر
نووسرابیته، یا خود وینه ی
ئا فره تیک بیته گالته ی به قورئان
کردبیته و بووبیته مه یموون، یان
هه ر ئاژه له و درنده یه که، یاخود
ده یان و سه دان درۆ و ده له سه و
خورافات به م شیوه یه.

له کاتیکدا ده بوایه نه و به پیزانه
له بری باسکردنی نووسینی
ناوی پیرۆزی (الله) و (محمد) له
سه ر هیلکه و درهخت و ولاخیک
باسی گه وره یی خودی هیلکه و
دار و درهخت و گیانداره کانیا ن
بکرده یه، خودی نه وانه به لکه و
موعجیزه و گه واهیده رن له سه ر
ده سه لاتنی خۆای گه وره و
بالاده ست، که سیك راستی و
حه قیقه ته که کان کاریگه ریبان
له سه ر نه که ن به و خورافات و
درۆ و ده له سانه نه که باوه رمان
پی نا که ن، به لکو ده مانکه نه
بنیشته خۆشه ی سه ر زاریان
هه میشه ده مانده نه به ر گالته و

خواترسى و خو نه ويستى و خو به هيچ نه زانين، توخنى ئيجتهاد نه كه وتوون، له كاتيكدا گهر به راوردیان له گهل زانايانى قوم و ميلله ته كانى ديكه بكرين، ده بېنریت هيچيان له وان كه متر نييه، به لكو نقریان له وان له پېشتر بوون.

له لايه كى ديكه وه به بېواى من شو زانا به پېزانه ولاتى خويان و مانه وه يان له شار و ولاتى خويان كووشتونى، به درېژايى ميژوو ده بېنين كه له زاناي گهره مان هه بووه، چونكه ولاتى خويان به جېته هېشتوه ناويان نه گېشتووه ته جيهان و هه روهك مه لاکانى ديكه كوردستان سهریان ناوه ته وه و كهس باسيان ناكات.

ماموستايانى وهك موفتى زه هاوى و قزلبى و جه نابی موده ريس گهر له شارى خويان بهمانايه ته وه كهس نه يده ناسين، به لام گهر بهاتبايه و عيراقيان به جېته هېشتايه شو كاته زياتر زانست و توانا و پيتولتى نه م زاتانه درده كهوت و واقعى واى لى ده كردن كه دونيايه كى ديكه بېين و نه و خو به كه م زانيننه يان نه پېته پېگر له بهردهم ئيجتهاددا.

په پامک راستى : دوا وتهى جه نابتان، يان شتيك گرنگ بيت و باسما نه كړدبى ؟

دكتور عوسمان هه له بجه يى: زور سوپاسى به پېرتان ده كم و له خواى گهره داواكارم كه هه ميشه هه لگري په پامى راستى بن.

وهك كه مته رخه مى ده سلات كه هه نديك ماموستاى ناشياو و نه خوینده وارى پېگه ياندوه كه پتويسته بگه پېندرينه وه بو قوناغى ناوه ندى و خوارتريش، ماموستا كه نه خوینده وار بوو چاوه پتي چى له قوتابى به سته زمان ده كه يت، ماموستاى وامان هه يه نهك له قوتابخانه كاندا به لكو له سر ناستى زانكو باسى سوره تى قاف و نوونى كردوه گوتوويه تى: سوره تى (ق) سوره تى (ن)، نه يزانپوه بللى قاف و نوون.

هوکارىكى ديكه ش ديارده يه كه گشت چه مكه كانى زانستى هه ر له و زانستانانه ي كه له حوچره كاندا ده خو پېرتت تاوه كو ياسا و نابوورى و پاميارى و نه ندازيارى و پزىشكى و هند... گرتووه ته وه، نه ویش ديارده و نه خو شى به ده سته پېتاني بېوانامه و فايرؤسى دال، واته دكتورا، به ده سته پېتاني بېوانامه بووه ته مه به ست، خه لك ئيستا به دووى دالى دكتورا وه يه نهك عه ودالى زانست و مه عريفه ت.

په پامک راستى : به بېواى جه نابت ئيمه كورد به كوومه ليك زاناي پايه به رز ده ونه مهندين، كه ژماره يان به رچاوه، كه له ناستى نه وه بوونه ئيجتهاد له زوريك له مه سايلى فيقهيدا بكن، كه چى به پروونى ئيجتهاده ك ه يان نه خستووه ته روو... ده بى هوكارى نه مه چى بيت.... ؟ دكتور عوسمان هه له بجه يى: زانايانى كورد له بهر زياده له

و ده فهرمويت: هه نديكيان سال به سال حج و عمره ده كه ن به دليكي خو شه وه ده كه پېته وه لاي مال و منداليان، له كاتيكدا دراوسپكه يان له بهر هه ژارى و نه دارى ده نالينيت، نه و كه سه نازانيت هه موو هه نكاويكى حج و عمره كه ي به گونا به بوو ده نوو سريت.

يا خود گله يى له هه نديك دهكات كه به دوو پكات شه ونويژ له چوار پكات كه ي نيوه پو زياتر دليان خو شتره، يا به پوڅوويه كى سوننه ت له پوڅووى مانگى په مه زان زياتر دليان خو شتره، هه نديكيان له وانه فهرمانبه رن له بهر شه ونويژ و پوڅووى سوننه ت ناتوانن وهك پتويست كارى خه لگى نه نجام بدهن، نازانن كه نه نجامداني كارى خه لگى نه رك و واجبه و شه ونويژ و پوڅووى دووشه ممه و پېنجشه ممان سوننه ته ناكريت له بهر سوننه ت واجب وازى ئي بيتيت، له كوتايى مانگدا مووچه يه كى حه رام وه ربگريت.

په پامک راستى : به بېواى تو مزگوت له كوردستاندا له گهل نه وهى له پرووى ميعمارى و جوانكارپيه وه تا ناستيكى زور به ره و پيش چووه، تايا له پرووى پېگه ياندنى فهقى و زانا و شارمزاى ثابىنى و ناوه دانى به په رستشه كانيشه وه نه وه هه لكشانه ي پيوه دياره ؟

دكتور عوسمان هه له بجه يى: ناستى زانستى له پوى پېگه ياندنى فهقى و زانا و شارمزاى ثابىنى زور له ناستيكى نزمدايه، نه مه ش ده كه پېته وه بو چه ند هوكارىك،

وهرگیږ و روژنامه نووس، بیلال باسام:

لای من هیچ کاتیک وهرگیږان ئامرازیک نییه
یو کاسپی و پاره په یداگردن

دیمانه ی: ههستیار هه ورامی

یه کیڅ له باشتین هوکاره کانی روښنیرس و هوښیاروون و ناشنابوون به میښوو و کلتوور و زانست و معریفه کولانی دیکه وهرگیږانه، که دهر وازه یه کی که ورو و پیکه یه کی پر له رووناکي و ناسمانیکي پر له نه ستیرس دره و شاوهی زانست و هونهرو معریفه و نه دهب و عیرفانه.

کایه وهرگیږان یه کیڅ له گرنکترین کایه روښنیرییه کان و هر گه لیڅ بیه وې پېشکه ویت ناکرې بایه خي تاییه و پيوستې پینه دات، گه لی کوردیش تا راده یه ک سودی له کایه گرنکه وهرگرتووه، که ده توانین وهرگیږان به (زانست و هونهرو پېشه) بناسیتین، به لام مه خابن له گه ل نه و سود وهرگرتنه شدا جوړیک له

شپږزه یی و بېبه رنامه یی پیوه دیاره، نه گهرچس چندين ههولس جوان و بایه خدار ده بینرین و که سانس شاره زاو به نه زموون و دلسوژیش له و بواره دا کار و بهرهم و کتیبی جوانیان پیشکش به کتیبخانه ی کوردی کردوه.

به مبهستی ناشنابوون بهم بواره گرنکه (وهرگیران) یه کیچ له وهرگیره باش و سرکه وتووه کانی ههریم کوردستان بهرین (بیلال باسام) مان به سر کرده وه و چند پرسیاریکمان ناراسته کرد، بهرینیشیان په روشانه و بهم چه شنه وه لاسی داینه وه.

په یامی راستی: دهکړی پیمان بلین لای جه نابستان وهرگیران چیه؟

بیلال باسام: وهرگیران لای من هه زو خولیاو ناره زویه کی تاکه که سسییه و کوشش و ماندووبوونی تاکه که سی پتویسته، که تیدا سلیقه و تواناو خولیا و وهرگیر پوکی سره کی تیدا دهگیریت، هه ستکردنه به بوونی که لیتیک له کتیبخانه و بواری مه عریفی و پوښنیری میلله ته که مدا که به نه کی خومی ده زانم پری بکه مه وه، وهرگیران چوونه ناو دونیا به کی نوی و ده رچوونه له زمانی زگماک و له بازنه ی کتیبخانه ی کوردی و نووسه ره کانی و پتانه ناو جیهانیک یه کجار فراوانتر له وهی که له کتیبخانه ی کوردیدا ده بینیت، زوریه ی جار له م گولجاړه دا که لیک گولی جوانترو خوشبخترو شاکاری مه زنترت به رچاو ده که ویت که له باخچه چکولانه کی خوماندا نییه، ئیدی واده زانیت که نابی بهی

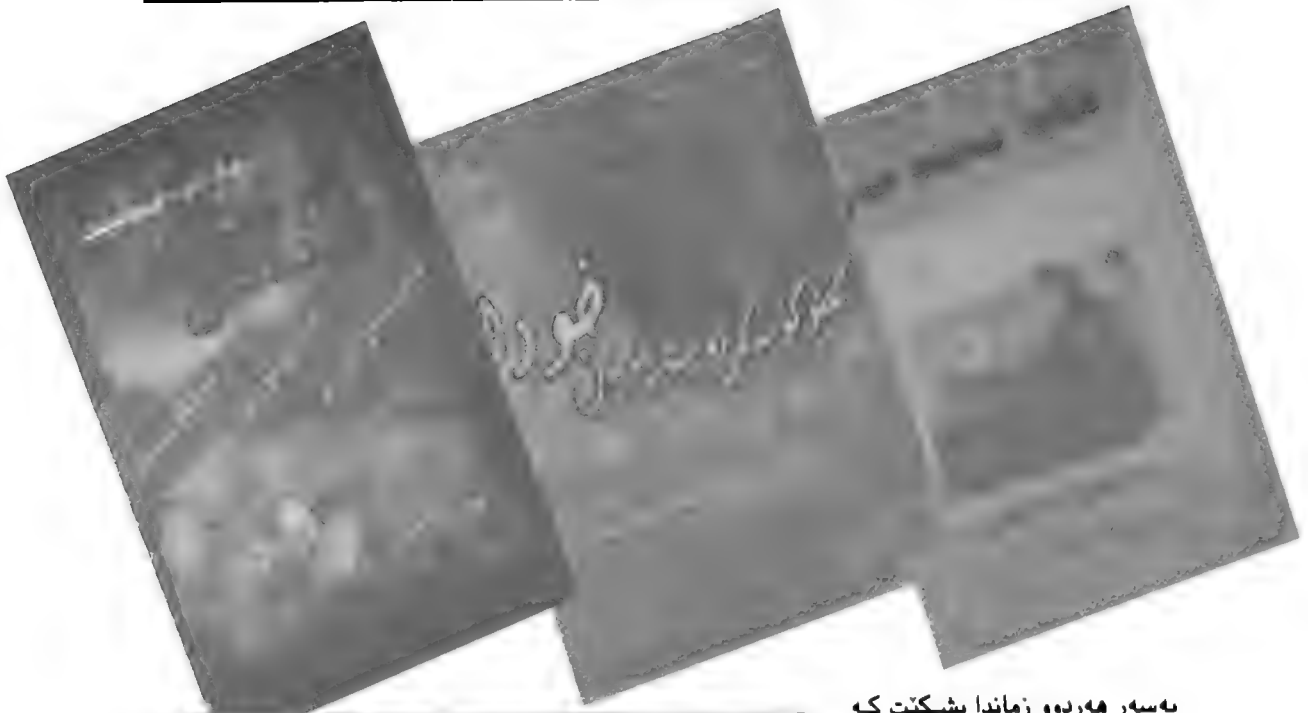
سه وقاتی و دیاری بکه پیته وه، لای من هیچ کاتیک وهرگیران نامازیک نییه بۆ کاسپی و پاره په یداکردن، هه رچند په نکه له میانی پرؤسه ی وهرگیران بۆ ده زگایه ک یان ناوه ندیکدا نه مه شت ده ست بکه ویت.

په یامی راستی: جوړه کانی وهرگیران کامانه و کامیان باشر په یامی نووسه رو دمقی نووسینه نه سلییه که باشر ده گه یه نی؟

بیلال باسام: وهرگیران به گشتی نامازیه که بۆ هه موئو و پرؤسه و پیبازانه ی بۆ گواستنه وهی مانای ده قیک له زمانی بنه په ته وه بۆ زمانی مه به ست ده یگرینه بهر، نه مه ش له پتی به کاره یتانی نه و وشانه وه که هاوواتای وشه کانن له زمانی بنه په تدا، هه روه ها له پتی نووسینی وشه ی نویوه بۆ نه و زاراه و داهینراوه تازانه ی که له زمانی کوردیدا نین، وه ک

کومپیتهر، ویندوز، سه ته لایت وهتد... به لام له مه گرنکتر خودی وهرگیرانه که نیمه چی وهرده گیرین؟

نیمه له وهرگیراندا واتا وهرده گیرین بهی نه وهی له مبهستی سره کی نووسه دوور بکه وینه وه یان ونی بکه ی، راسته له زماندا پیزمان وهرناگیردریت، به لام نکولی له زانینی پیزمان ناکریت بۆ تیگه یشتن له دهق، ده کریت وهرگیران وشه یه ک بیت هه روه ک چون ده کریت ئیدیوم یا په ندی پیشینانیک بیت، یاخود رسته یه ک بیت که هه ریه ک له مانه واتیاه کی بچوک یان که وره به ده سته وه ده دن، هه رچند له وهرگیراندا مانا وهرده گیردریت، به لام هه رگیز له بایه خی وهرگیرانی وشه به وشه که م ناکریته وه، به تایبه ت نه گهر وهرگیر هینده توانای

به سهر هردوو زماندا بشکیت که
به سانایی هاوواتا یان هاوونځ له
زمانی مه به سندا بڼو وشه کانی ناو
دهقی زمانی بڼه پرت بدوژیته وه
دابی.

**په پامک راستی: به کی دگوتی
وهرگتیر؟ نه و که ره سته و
پنویستیانه چین که دهبی له
که سیکي وهرگتیردا هه بن؟**

بیلال باسام: به مانا ساده که ی
به که سیک ده ووتیرت وهرگتیر که
کاری وهرگتیران ده کات له
زمانیکه وه بڼو زمانیکي دی، جا چ
به شپوهی زاره کی بیت یا
نوسین، به لام کاره که هر
به وند ده کوتایی نایه، به تاییه ت
که لیره دا مه به ستمان وهرگتیرانی
نوسراوو زمانی نویسینه، هر یو به
له مه یاندا به که سیک ده ووتیرت که
شاره زایی وردی هه بیت له هردوو
زمانی لیره وهرگتیراوو بڼو وهرگتیردراو،

عرب وهرگتیران به پافو
لیکدانه وه پیناسه ده که ن، به م
پتیه پنویسته وهرگتیر سهرتا
خوی به باشی له ده که بگات و
هرسی بگات، پاش نه وه
ده ست بگات به وهرگتیرانی،
چونکه که سیک خوی تینه گات
توانای تیگه یاندنی نه ویتیری
نییه، شاره زایی کی باشی له
زمانی یه که م (زگماک) دا هه بیت و
خویندنه وه ی به رده وای هه بیت،
تاوه کو له وشو زاروهی نوی و
به ره و پینشچونه کانی زمانو نه و
گورانکاریانه ی به سهر زمانی
نوسیندا دین دانه بریت،
پنویسته پوښنیریه کی فراوانی
هه بیت، واته باکگراوندیکي
فراوانی هه بیت له مه پ نه و
بابه ته ی که وهرگتیرانی بڼو
ده کات، پشو و دروژو
به حه وسه له بیت، چونکه
وهرگتیران پنویستی به

مومارده سه و مه شق و گه پان و
دوژينه وهی هاوواتایه، له
کوتاییدا پتویسته زور به باشی
له ناوه روک و روخساری دهق و
مه به سستی نووسه ر بگات،
تاوه کو سه رکه وتووی له
کاره کهیدا، هه روه ک پتویسته
به رده وام خویندنه وهی مه بیت
به و زمانه ی وهرگیرانی لیوه
دهکات، تاوه کو له وشه و
زاراوه ی تازه و به کاره مینانه کانی
له و زمانه دا ناگادار بیت.

په یامی راستی: وهرگیرانی
باش و سه رکه وتوو کامه یه؟ چون
بزانین وهرگیر به باشی و
نه مانه ته وه وهرگیرانه که ی
نه نجام داوه؟

بیلال باسام: وهرگیرانی باش و
سه رکه وتوو نه وه یه که تیدا
وهرگیر توانیویتی نه وه ی
مه به سستی نووسه ری زمانه
بنه پرت بووه وهرگیر پته سه ر
زمانه مه به ست، یاخود خوینر
له کاتی خویندنه وهی دهقه
وهرگیر پدراوه که دا واهه ست بکات
له به رده م دهقیکی نووسراودایه
نه ک وهرگیر دراو، بق نه وه ش که
بزانین ثایا وهرگیر دهقه که ی
به باشی و نه مانه ته وه
وهرگیراوه، پتویسته دوو بنه ما
هه یه په چاوی کردبیت:

1. دهقی زمانه یه که م به بی
که موکورتی و به نه مانه ته وه

له کرچ، کالی

وهرگیران، وهرگیرانی

کئیی ساده؟

نایتویسنه وه که هبج

که لنینک له بواری

روشنیری نیمه دا پر

ناکه نه وه، نا ده گانه

نه پاراستنی

نه مانه نی وهرگیران

وهرگیر پته سه ر زمانه دووه م.
2. پتویسته ناوه روکی زمانه
یه که م له وهرگیرانه که دا
په نگبداته وه، به م دوو پتودانگه
ده توانین مه لسه نگاندن بکه یین بق
دهقه وهرگیر پدراوه که.

په یامی راستی: دیارترین
کو سپ و گرفته کانی به رده م
که سی وهرگیر پرو پروسه ی
وهرگیران چین؟

بیلال باسام: وه ک ناماژه مان
پیکرد، وهرگیران حه زو
خولیا یه کی تاکه که سی بی
پشتیوانه، نیدی له م پوانگه وه
سهیری بکه ییت ده توانی مه ست
به گه وره یی نه و گرفت و
ناسته نگانه ش بکه ییت که دینه

پیی که سی وهرگیر، که
هه ندیکیان خودین واته بق که سی
وهرگیر ده که پتته وه، وه ک
نه بوونی چه ندین جور فره نه کی
یه ک زمانه و دوو زمانه بق
که رانه وه بویان له کاتی پتویستدا،
چونکه هه رچه ند که سی وهرگیر
شاره زاییه کی باشی مه بیت له
زمانه بنه پرتدا، به لام هیشتا
پووبه پووی چه ندین وشه و
زاراوه ی نوی ده بیتته وه که
پتویستیان به فره نگ هه یه،
یاخود وشه یه ک زیاتر له مانایه ک
ده به خشیت و پتویسته مانایه ک
مه لبریزیت که له گه ل سیاقی
وشه که له دهقه بنه پرتیه که دا

بگونجیت، نه بوونی
فره نه نگستانیکی زمانه کوردی
که تیدا زمانه وانه به تواناکان
کاری زاره وه سازی هاوواتا دانان
بکه ن، یاخود فره نه نگیکی
گشتگیری کوردی دابنیت.
نه بوونی سپونسه رو پشتیوان بق
وهرگیره کان بق به چاپکه یاندنی
به ره مه کانیان، نه مانه هیندیکن
له و گرفتانه ی پووبه پووی وهرگیر
ده بنه وه.

په یامی راستی: وهرگیران چ پؤل و
کاریگه ریه کی هه یه له
پیشخستنی راده ی هوشیاری و
روشنیری تاک و کومه لگه دا؟

بیلال باسام: وهرگیران کردنه وه ی
دهرگای کلتوره کانی تره به سه ر

خوماندا، ده توانيږي...
 سه رچاوه يه كي گرنكي مه عريفي
 بيت بڼو تيركردنې حېزې
 خوښه رله مه عريفه،
 ده لاقه يه كه بڼو ناشنابوون به
 بهرهمي قهله مي بيرو ټاوه زو
 هستي ناسك و ستايلى ژيان و
 دابو نهریت و ټاين و سيستمې
 حوكمرانې و هند... هه موو
 نه مانه له پټې وهرگيرانه وه
 ده كړيت پټيان ناشنا بېين و
 ټالوكړې فهره نكي له نيوان
 كلتوره جياوازه كاندا هر له م
 پټيه وه ده كړيت، هېچ كه سيك
 تواناي فيربوونې هه موو
 زمانه كانې ديكې نيه و مه حاله،
 هه ربويه وهرگيران ټاكه ټامپازه
 بڼو خوښنده وه و تېگه يشتن و
 سود ليوه رگرتن له بهرهمي
 قهله مي كلتورو زمانه كانې
 ديكه، هر به وهرگيرانه گه ليكي
 سسته مديده و هك كورد
 ده توانيت خوي به گه لاني دنيا
 بناسينيت و گيتي له نازارو
 نه هامه تيه كانې ټاگادار
 بكا ته وه، هه ربويه گومان
 له وهدا نيه كه وهرگيران
 پوليكي په كجار كاريگري هه يه
 له بهر زكردنه وه و ټاستي
 هوشيارى ټاكه كانې كومه لگه و
 كړدنه وه و بيرو نه قل و دهرگا
 داخراوه كان، هه روه ها
 گه شه يه كي هزي و هونه ري و

مه عريفي بيتته دي، له ميژوي
 شارستانيتي ټيسلامدا وهرگيران
 پوليكي گه وره ي بينيوه له
 گه شه سندنې ژيارى ټيسلاميدا،
 نه ویش له پټې سودوهرگرتن له
 بهرهمي نووسه ره يوناني و
 ټيرانيه كانه وه له هزو فله سه فو
 پزیشكي و سيستمې
 حوكمرانې وه، هه موو نه مانه ش
 به وهرگيران ده كړيت، كه نه قل و
 بيري مړو له بازنه ي ته سكي
 زمان و كلتورو جوگرافيا دهر باز
 ده كات و هېچ شتيك سنورداری
 ټاكات، ټاسوي بينين و
 تېگه يشتنې فراوانتر ده بيت،
 نه گه رله ساپه ي ته كنولژيای
 گه ياندندا دونيای نه مړو بوويته
 گونديكي چكولانه، نه وا بڼو
 هاتوچو كړدن به ناو كلتورو
 فهره نكه كانې نه و گونده دا
 وهرگيران له هر شتيكيتر
 پټويستره .

**په يامي راستي: ټايا وهرگيران
 بهم شيوازه ي له هه ريڼي
 كوردستان په يره و ده كړي، چه نيك
 خزمه ت ده كات؟ پټويست به وه
 ټاكات كه كاري وهرگيران به
 دامه زراوه يي بكریت؟**

بيلال باسام: گومان له وهدا نيه
 كه هك زوريكيتر له كايه كانې
 كومه لگي كوردي، دواي پاپه پين
 بيسه روبه ريپه ك به پروسه ي
 وهرگيرانه وه دياره، هر له كړچ و

كالي وهرگيران و وهرگيرانې
 كتيبي ساده و ناپټويسته وه كه
 هېچ كه ليتيك له بواړي
 پوښنبري ټيمه دا پر ټاكه نه وه،
 تا ده گاته نه پاراستنې نه مانه تي
 وهرگيران، چه ند باره كړدنه وه ي
 وهرگيرانې كتيبيك له لايه ن چه ند
 وهرگيريكه وه، له بهر نه وه نا كه
 وهرگيري په كه م مافي ته ووي به
 وهرگيرانه كه نه داوه، به لكو
 له بهر نه وه ي ټيمه له سي
 پاريزگادا ټاگامان له
 بهرهمه كانې يه كتر نيه و
 ته نانه ت نه مه دهره ق به
 ده زگا و چاپخانه كانيش هر
 راسته، هه رچه ند چاپخانه كان به
 پاره كار ده كنه و نه وه ټركي
 نه وان نيه .

سه باره ت به برگه ي دووه مي
 پرسسياره كاش، نه گهر
 به دامه زراوه يي كړدن بڼو
 كوونترولكردن و سانسوړو
 سنوردار كړدن بيت باش نيه،
 به دامه زراوه يي كړدن له
 كومه لگه يه كي ټا زادو
 ديموكراسيدا كه سه رجه م په و ته
 پوښنبريه كان و ته وژمه كانې
 كومه لگه تييدا به شدارين، بڼو
 نه وه ي پيداويستيه پوښنبري و
 مه غه وي و مه عريفه كانې گشت
 نه و لايه نانه پر بكریته وه نه وا
 باشه، به پټچه وانه وه كاره ساتي
 ليده كه ويته وه، چونكه هر

سه نته رو په وتیځی پوښنښیری
سه رباری پوښنښیری گشتی،
پتویستی به پوښنښیرییه کی
تایبه تیش هیه، که په ننگه به لای
نه و دامه زراوه په وه له بهرچاو
نه گیریت، به تایبه تی سانسور
له سر پوښنښیری نیسلا می
هیه و لای خانگی وهرگیرانه کان و
دهزگا گه وره کانی نه م هریمه
که متر ناوړ له و بواره ده دریته وه،
یان وهرگیرپدراوی نه و بواره
وهرده گرن هرچند شاکاریش
بیټ.

**په یامی راستی: بهرپزتان له
که یه وه دهستان داوخته کارو
پروسه ی وهرگیران و چ شیوازیڼک
په یرو ده کهن له
وهرگیرانه کانتاندا؟**

بیلال باسام: به نده سالی
(1988) له کاتی کیمیاوی
بارانکردنی هه له بجه دا، بق یه که م
جار کاری وهرگیرپانی زاره کیم
نه نجامدا له ناوچه ی مه پرخیل،
کاتیځک پرسیاره کانی په یامنیری
که نالټیکی ته له فزیونی ئیرانیم
له ناو ناوړه کاند که له سر
سینور گیریان خواردبوو
وهرده گیرایه سر زمانی کوردی و
وه لای ناوړه کانیشم بق ده کردن
به فارسی، له سالی (1994) دا
یه که م بهرهم یان بابته ی
وهرگیرپدراوم له پوژنامه ی
(یه کگرتوو) دا بلاو کرده وه،

پیشتریش وهرگیرپانی فارسی و
عهره بیم ده کرد، به لام ته نها بق
خوم بوو به بی بلاوکردنه وه ی
له بلاوکاروه کاند، به تایبه ت
نه و سالانه ی ناوړه ی ئیران
بووین، به لام له دوی نه و
به رواړه وه به بی دایران
هرچند له سره تاوه که میش
بوو به رده وام بووم، له دوی
سالی (1998) وه دوی نه وه ی
وهک (هوالسان) له (دهنگی
یه کگرتوو رادیوی هه له بجه ی
شهید) ده سته کار بووم، ئیر
دهرفته ی زیاترم بق په خسا،
به تایبه ت هاوړتی نازیزم
ماموستای خوالیخوشبوو
(نه که رم عه نه بی) زور هانده رم
بوو، تانا پټکه وه کارمان
ده کرد، تانا بابته ی فیکری و
پوښنښیری بق ده هینام تاوه کو
وهریانگیریم بق ناوړه ندو
دهزگا کانی بلاوکردنه وه.

سه باره ت به و پټبازه ی که له
وهرگیراندا په یرو ی لیده که م،
پیموایه زوریځ له و کاری
وهرگیرپانه ی که له هریمدا
ده کزیت وهرگیرپانی
ده قاوده قه و وشه به وشه یه،
هرچند زور جار چند
شیوازیکی وهرگیرپان له
ده قیځکا کاری پیده کزیت، وشه
به وشه یان وهرگیرپانی پرسته یی
یاخود وهرگیرپان و گواسته وه ی

مانا له زمانی سره تاوه بق
زمانی مه به ست، منیش له و
حاله ته به در نیم.

**په یامی راستی: بهرپزتان
چهند بهرهمه میکتان
وهرگیراوه، گرن گترینی نه و
بهرهمه مانه تان به لای
خوتانه وه کامیانه؟**

بیلال باسام: سه باره ت به
بهرهم، ده مه ویت بلیم من له
سهره تای پووکردنه نه م بواره،
زیاتر به وهرگیرپانی بابته ی
پوژنامه وانی ده ستم پټکرد،
پاش نه وه پووم له وهرگیرپانی
وتارو مه قالاتی فیکری،
سیاسی، پوښنښیری،
پوښنښیری ئاینی کرد، له و
بواره دا ده یان وتاری
پوښنښیری به گشتی و
پوښنښیری ئاینی و فیکری و
سیاسی و دیمانه م له پوژنامه و
گوفاره کاند بلاو کردنه وه و
بهرده وامیشم، به لام بهرهمی
له چاپدراو تا ئیستا، پټنج
کتیځم له چاپداوه: (50
شیوازی ساده بق پراپینانی
مندال له سر خویندنه وه) و
(پازه کانی ده وله مندبوون) و
به شداریکردن له وهرگیرپانی
کتیځی (فهرنگی زارواوه کان) و
(پهرستگای بیده نگی) و (نامه
عیرفانیه کان) یش به هاو به شی
له گه ل هاوړتی خو شه ویستم

(موھسىن جەلال)دا، ھەرۈھەدا كىتېبى (تەكايە مەنبە مەي) كە شاكارىكى گەۋرەي نووسەرى ناۋدارى ئىترانى (دەكتۇر مەھمودى نامەنى)يە، ھەرچەند لەلەين دەزگاي موكريانەۋە دەستكارى ناۋى كىتېبەكە كراۋەۋ خۇم پىشتەر ناۋىكى دىكەم بۇ دانابو، بەلام كىتېبەكە لە زىدى خۇيدا دەيان جار لە چاپدراۋەۋ شىاۋى ئەۋەيە ھەموو تاكىك بىخوئىتتەۋە، ۋا ھەستدەكەم كىتېبىكى باشم پىشكەش بە كىتېبخانەي كوردى كردوۋە، ئىستاش چەند بەرھەمىكەم نامادەي چاپكردنە لەۋانە كىتېبى (ئاكارى شارستانى و بىنەماكانى ھاۋلاتىبون) كە زۇر دالم پىي خوشەۋ ۋادەزانم يەككە لەۋ كىتېبە دانسقانەي كە كۆمەلگەي كوردى و كىتېبخانەي كوردى پىۋىستى پىيەتى، زىادەپەۋى ناكەين گەر بلىين ھەموو مالىك پىۋىستى پىيەتى ۋە تەنات دەكرىت بىيىتە بەشەك لە مەنھەجى خويندن لە قۇناغى نامادەيى دا، كە ئومىدەۋارم بەمزوانە بکەۋىتە بەردىدەي خوينەران.

كىتېبىكى دىكەي تەنز ئامىزم بەناۋى (لە دەفتەرى بىرەۋەرى

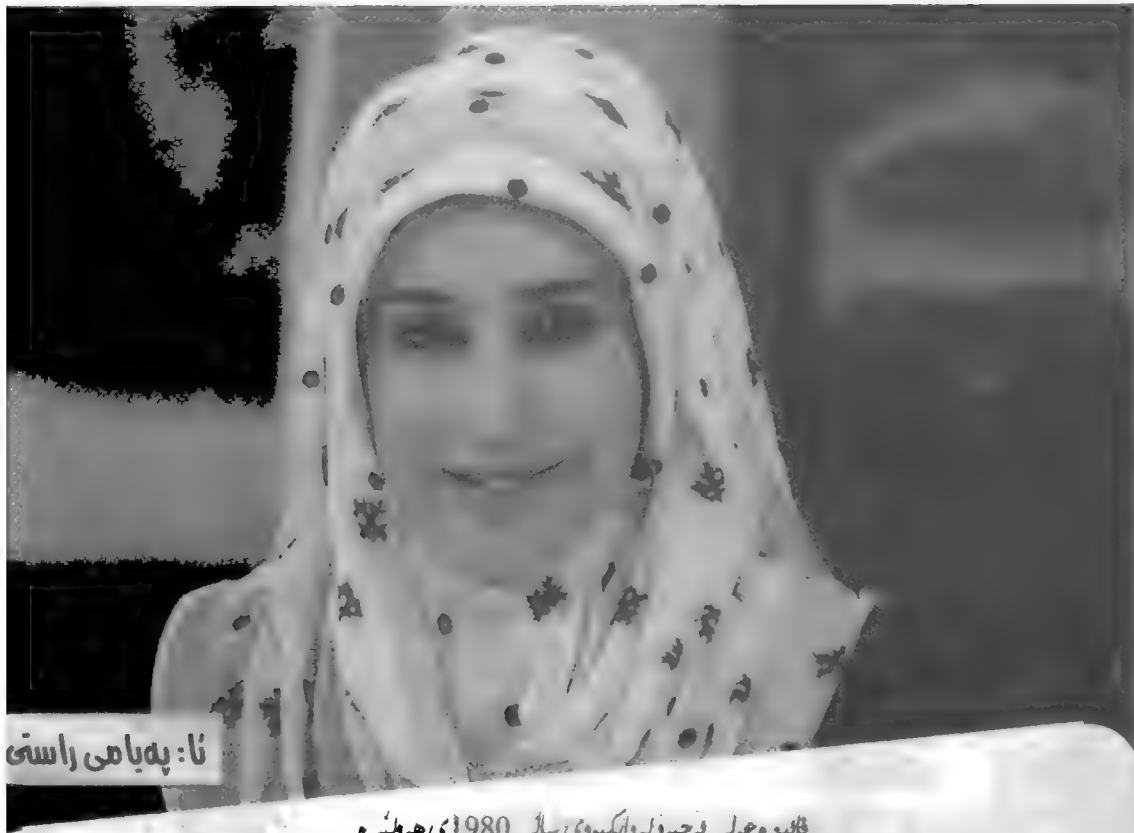
ئازەلان) تەۋاۋ كردوۋە، كە لەسەر زمانى گيانلە بەرانەۋە گەلىك پەخنەۋ گازەندە لە كارو كردەۋەۋ دەسلەتتى مۇقەكان گىراۋەۋ شىكى دانسقەيە، جگە لەمانەش چەند بەرھەمىكى عارىفانەي نووسەرى ديارى ئىتران خاتو (عيرفان نەزەر ئامارى)مان لەگەل كاك (موھسىن جەلال)دا نامادەي چاپكردنەۋ مۇلەتى نووسەرىشمان ۋەرگرتوۋە، بەلام مەخابن سېۋىسەرىكەم دەست ناكەۋىت بۇ چاپكردنى ئەۋكارە، چونكە ۋەك دەۋىتت يەككە لە تايىبە تەندىكەنى ۋەرگىر لەم ۋلاتەدا، ئەۋەيە كە ھىچ پىشت پەنايەكى نىيە، خوينەرىش لەم ھەرىمەدا سىۋىسەرىكەم پىشكەۋتەكانى تەكۋلۇزىي زانىرىيەكان بەتايىبەت ئەنتەرنىت كارىگەرى نىگەتىقى كردۆتە سەر پىۋىسەي خويندەۋەۋ ژمارەي خوينەرە جەدىيەكانى زۇر كەمكردۆتەۋە، بۇيە بەرھەمىك ھەرچەند زۇر باشىش بىت، ھىشتا لە سەر پەفەي كىتېبخانەكاندا دەمىننىتەۋەۋ تۋزى لىدەنىشەت، من بەھوكمى ئەۋەي كارمەندى كىتېبخانەم، زۇر بە پونى ھەست بەم گىرفتى نەخويندەۋەيە دەكەم، بى سەروبەرى بازاپى ۋەرگىرپانىش

خوينەرى چەۋاشە كردوۋە، ئەگەر ئەم ھۆكارانە نەبوۋنايە دەكرا گەلىك بەرھەمى باشتر پىشكەش بە كىتېبخانەي كوردى بکەين.

پىرۇفائىل

بىلال باسام موھەممەد، لەدايكېۋى (1968) لە گوندى (بامۇك)ى سەر بە ھەلەبجەي شەھىد، دەرچىۋى نامادەيى ۋە فرمانبەرى كىتېبخانەي گىشتى ھەلەبجە، ئەندامى سەندىكاي پۇژنامە نووسانى كوردستان، لە سالى (1998) تا ئىستا بەرپىسى بەشى (ھەۋالە ۋە سىياسەت)ى دەنگى يەكگرتوۋرپادىۋى ھەلەبجەيە، شارەزاي ھەردوۋ زمانى فارسى ۋە ەرەبىيەۋە (1994) ۋە لەۋ دوۋ زمانەۋە كارى ۋەرگىرپان دەكات ۋە چەند كىتېبىكى بە چاپ گەياندوۋە، خىزدارەۋ خاۋەنى چوار مىندالە.

فائزه عه لى: سپیده مالی دودهی منه و زورم خوش دهوی

نا: په پامه راسته

فائزه عه لى له حبه ذله وایکېدوې سالی ۱۹۸۰ ی هـ ولیدره

ده یږدوې به شی

زمنای عه ده لى په پانگه ی مېله دى مېلو ستانان

له سنالی ۲۰۰۵ هـ اتوه ته ناو یوای باگه یان

سه تاپیشکه شکاری یوژانه ی لیزر که بووه له ده لى یه لگر تود. رادوی هـ ولیدره

پاشان په پامه لى ته له قریو یی یه لگر تودو. دواتریش دوی لى یه سرحم فیله دونا لگر اوه کان ویشره ی هـ واله کان له ته له قریو یی

یه لگر تود که تالی هـ ولیدره

پستاش ییشره ی هـ واله کانه له که تالی ناسانی سپیده

له دمره وهی کاري
راگه یانندن
کاته کانم
به گوته وهی وانه
و په رومر ده کړنی
قوتابیان
به سر ده به م.
سهره پای
خویتدنه وه که زور
هه ز م لیه تی.
هه ول م داوه له
هه هوو بوار هکاندا

یه کگرتوو- رادیوی هه ولیرم کرد
که ته نیا خویتدنه وهی بابته تیک
له م رادیوی به منی کرده
پیشکه شکاری بهرنامه ی
پوژانه ی نیرگه و بیژره ی
هه واله کان. بویه رادیو به
قوتابخانه ی پیگه یانندن و
که شه کردنم ده زانم.

په یامی راستی: کی
هاندهرت بوو؟ چهنده
ناسووده ی له کاری
راگه یانندنا؟

فائیزه علی: من له ژیانمدا
که سانیک کی زور هه ن که خوم به
قه رزاریان ده زانم و خوشم
ده وین، چونکه به رده وام
هانیا ن داوم سهره تا له ماله وه
دایک و باوک و خوشک و براکانم،
له دهره وهش له ناو ده زگا کانی
یه کگرتوو سهرجه م کارمه ندانی
دهنگی یه کگرتوو، ته له فزیونی
یه کگرتوو و که نالی سپیده.
له ناو سهرجه م هم ده زگایانه دا
هه رده م وا هه ستم کردووه هه ر

په یامی راستی: چوون
هاتیتنه ناو کاری
راگه یانندن و سهره تا له
کوئی ده ستت پیکرد؟

فائیزه علی: هاتنم بۆ ناو کاری
راگه یانندن ده گه ریته وه بۆ خولیا
و هه زیک که له مندالییه وه
هه مبوو، که هه ر له قوناغی
سهره تاییه وه ناره زووی هم
بواره م هه بوو، بویه به رده وام
پروقه م له سهری ده کرد، نه ویش
به خویتدنه وهی زور و کارکردن
له سهر چونیته تی ده ربړین و
جوان خویتدنه وه، به و هیوا یه ی
پوژیک ناسوکان له پیشمدا
بکړینه وه و به م خولیا یه م بگم،
بیگومان نه مهش به هاندانی
ماموستا کانم، به شپوه یه ک هه ر
که سیک گوئی له خویتدنه وهی من
بوا یه هانی ده دام بونه وهی بیمه
بیژره ر، سهره پای هاندانی زوری
خانه واده که م بۆ کارکردن له م
بواره دا. تا له سالی 2005 که
وه کو میوانیک سهردانی دهنگی

سالی 2005 وه کو میوانیک سهردانی دهنگی
به گلر نووم کرد. نه نیا خویتدنه وهی بابته تیک
له م رادیوی به منی کرده پیشکه شکاری
بهرنامه کی پوژانه کی نیرگه و بیژره ی
هه واله کان

ده کاتوه و ده بیتکه له مېر
له بهر ده میدار، نه گهر باسی
پټگری به ردهم کاری نافرته تان
بکهین له سهرووی هه موویانه وه
ناووشیاری به شیک له
خیزانه کانه به رامېر کاری
نافرته له راگه یاندندا، که
نهمه ش به شیکې بڼ کولتووری
کومه لکه ده گه پټه وه به جوریک
به لایانه وه ناساییه کار له هر
بواریکې تر بکات، به لام له
راگه یاندندا ناسایی نییه،
به شیکیشی بڼ خودی نافرته تان
خویان ده گه پټه وه که
نه یاننتوانیوه هاوسه نگی
دروست بکهین له نیوان نه رکی
مال و دهره وه و نه شیانتوانیوه
متمانه یه کی ته و او به ده ست
ببین به رامېر خیزانه کانیاں.
سهره پای نه مانه ش نافرته تان
ده بی بتوانن خویان بسه لمینن
به خستنه پووی نه و توانایانه ی
که هه یانه، خویان به ره و پیش
بیهن، نه ک چاوه پټی که سانی
تر بکهین.

په پامک راستی:
کاته کانت چوڼ به سهر
ده بهیت؟ له گهل
خویندنه وه چوڼیت و له
چ بواریکدا زیتیر
ده خوینیوه؟ پیتوایه
خویندنه وه و

**نافرته تان خویان
باشتر ده توانن
دهربری هه ست
و خهم و خولیا و
هر و**

**پیداویستی و
نازار و تواناگانې**

**خویان بن،
سهره رای
به شداری
کارایان له بوارې
سیاسی و
بواره گانې تر که
پیویستی به
هاندان و
کرانه وه ی
دهرگای تره**

سیاسی و بواره گانې تر که
پیویستی به هاندان و
کرانه وه ی دهرگای تره به
پوویاندا. بی گومان نه م
ناسته ی نیستای کاری نافرته
هر و او به سانایی به ره م
نه هاتووه، به لکو چه ندین گرفت
و پټگر هه، که زود جار
راگه یاندنکار به گشتی سارد

له مال وهه م، نه وه نده پټرم لی
گیراوه و هان دراوم بڼ به رده وام
بوون، بویه نه مانه وایان لی
کردم زود زود ناسووده بم،
ته نانه ت له کاتی بیزاری و بی
تاقه تیشدا به هو ی کاری زود و
ماندو بووننه وه نه توانم
ده ستبه رداری ببم، که نه مه ش
شانازییه کی تری راگه یاندنی
به کگرتووه.

په پامک راستی: روڼی
نافرته چوڼ ده بینن له
میدیدا، وه کو نافرته تیک
کو سپ و ریگریه گانې
به ردهم کاری راگه یاندن
له چیدا ده بیینیته وه؟

فائیزه علی: له نیستادا
نافرته تان وه کو هه مو
بواره گانې تری ژیان
به شداریکی کاریگر و روڼیکې
گرنگ ده گټپن له راگه یاندندا،
به هو ی نه و وردی و سه لیکه
جوانه ی که هه یانه توانیویانه
هر سی بوارې بینراو، بیستراو
و خویندراو بپازیننه وه،
به تایبته له خستنه پووی
بابه ته گانې تایبته به نافرته تان،
چونکه خویان باشتر ده توانن
دهربری هه ست و خهم و خولیا
و هر و پیداویستی و نازار و
تواناگانې خویان بن، سهره پای
به شداری کارایان له بوارې

خوړوښنبرکردن چنده
پيوسته بؤ میدیاکار
بهگشتی و بیژر
بهتایبهتی؟

فائیزه علی: له دهرهوهی کاری
راگه یانندن کاته کام
بهگوتنه وهی وانسه و
په روه رده کرنی قوتابییان
به سه رده بهم. سه ره پای
خویندنه وه که زور هم
لیته تی، هه ولم داوه له هه موو
بواره کاندې بخوینمه وه،
به تاییه تی بواری سیاسی،
چونکه نه م بواره کاری
پوژانه ی منه و پتویستم
پیته تی، خویندنه وهی کتیب بؤ
هه موو که سیګ گرنکه و ناسوی
بیرکرنه وهی مرقه کان فراوان
دهکات، جوړیک له هیوا و
ثاوات بؤ زیان پی ده به خشی.
خوړوښنبرکردن بؤ میدیاکار
به گشتی و بیژر به تاییه تی
زور پتویسته پوژانه ده بی
له گهل پوداوه کاندې بیت و
ناگاداریان بیت، چونکه
هه بوونی زانیاری و خویندنه وه
زیاتر یارمه تی بیژر ده دات
به خستنه پروو و پیشکه شکردنی
هه وال به باشترین شیوه و وات
لی دهکات بچی قولایی
پوداوه که، که نه مه ش کاری
سه ره کی بیژره.

په یامی راستی: بیت وایه
دهستکه وتنی شوهرت و
نازناو و شاره زایی لهو
بواره له وهیه بیژر له
چند کهنالیکي فه زایی
دریژر هی به کاروانی
راگه یانندن داییت یان
ده توانیت له کهنالیکیش
بیت نه مه به ده ست بیت؟

فائیزه علی: هه رچنده
دهستکه وتنی شوهرت و
ناوبانگ شتی که له زیاندا
مرقه کان هزی لی ده که ن،
به لام مارج نییه بیژر بؤ
به ده سته یانی نه مانه له چند
که نالیک خزمه تی کرد بیت، به لکو
بیژر ده توانی هه ره له یه ک
که نالیش کار بکات و نه مانه ش
هه مووی به ده ست بینی،
به مارجی کار له سه ره خوی و
بونیا تنانی بکات و شتی باش
پیشکه ش بکات و کار له سه ره
توانا کانی خوی بکات.

په یامی راستی: سالانی که
له کهنالی سپیده کار
ده کی له ئیستادا خوت له
چ ئاستیکدا ده بینی؟

فائیزه علی: جیگای شانازیمه
که هه ره له سه ره تایی دامه زانندن
که نالی سپیده وه له م که ناله کار
ده کم، له ئیستادا خوم له
ئاستیکی باش ده بینم، له گهل

نه وه شدا هه رده م هه ولی
به ره و پیشچون ده ده م، چونکه
مرقه هه ر چند شاره زایی هه بی
له بواریک هشتا که سانی تر هه ن
که له و شاره زاتر و باشتر بن،
بویه هه رده م ده بی له هه ولدایی
بؤ باشتر و باشترین.

په یامی راستی: سپیده
چی به تو به خشیوه؟

فائیزه علی: سپیده مالی
دوه می منه و زور خوشم
ده وی، به جوړیک ثاوتیه ی بووم
ناتوانم ده سته رداري بم، چونکه
پیز و خوشه ویستی و سه بر و
خوړاگری و خزمه تکردنی خه لکی
پی به خشیوم.

په یامی راستی: چه خون
و خولیا به کت هه یه له
بواری راگه یانندن تا ئیستا
نه هاتووه ته دی؟

فائیزه علی: سوپاس بؤ خوا که
هه موو خولیا و ثاواته کام
هاتوونه ته دی.

په یامی راستی: چیدی؟

فائیزه علی: سوپاس و پیز و
خوشه ویستیم هه یه بؤ هه موو
خوشک و براکام له سپیده و
خوشه ویستیم بؤ هه موو
بینه رانی سپیده و ئیوهی به پیز.

د . نه بولقاسم فنهایی :

عدهالته له نیو بوتهی نه سلی ثایندایه نهك له نیو فهرعی ثایندا

نوو سهر و لیکواله ری نیرانی، دکتور نه بولقاسم فنهایی، زانا و نه کادیمسینکی ناینیه و
سیپوینتی له ههردوو بواری فلهسهفه و فیهقهده ههیه، خاوهنی سی کتبه
فلهسهفه ی نه خلاق له سمده ی بیستدا، (وهرگپان 2002ز)
دیه له تهمازووی نه خلاقا.. له مهر جیاوازی نیوان نه خلاق دینی و نه خلاق
سیلولار (2005 ز).
نه خلاق دیناسی.. لیکوالینه وهیهك له سهر بنهمای مه عریفه و نه خلاق فیهقی
(2011ز).

دیمانه : مه ولود به هرامیان..... و له فارسییه وه : حهین سهید نه دههم

کوی مرقایه تی وینا و
تیگه یشتنیکی هاوبه شی هیه بو
عه دالهت، له کاتیکدا تهفسیری
جیاواز به دی دهکیت له
سروشتی چه مکه که دا.

به هرامیان: یه کیک له و
چه مکانه ی هه میسه له گه ل
مرقدا پووبه پوو ده بیته وه
عه داله ته، بفرموو
گوزهریکی میژووی به و
چه مکه دا بکه و پوونی
بکه وه؟
فنهایی: هه رچه نده له باره ی
په وتی میژووی عه داله ته وه
خویندنه وه یه کی تاییه تیم
نییه و نه کردووه، بویه
له وانه یه نه توانم به
نه ندازه ی پیویست مافی
پرسپاره که بدهم، به لام
له جیاتی نه م پرسپاره ده کری
ثامازه به خالکی گرنک بکه م،
که په یوه ندی به بابه ته که وه
هه یه نه ویش تیوریایه کی (چون
راولنه له باره ی عه داله ته وه،
هه رچه نده تاییه ت نییه به خودی
چه مکه که وه، به لکوده گشتینریت
به سهر ته واوی چه مکه که دا،
به شتیه یه کی گشتی نه مه یه که :
وینایه کی ته سکی عه داله ت
جیاوازه له تهفسیری وینایه کی
به رفراوانتر بو چه مکه که، نیمه
به سروشت خاوهنی عه داله تین،
چه مکی عه داله تیش جیگیره و

له بنه پره تدانه گهري
گفتوگو کردن له مهر عه داله ت
به ته واوه تي خوئی له نيو نه و
بازنه يه دا ده بينيته وه كه نه و
لايه نانه ي قسه له م چه مکه
ده كن پتويسته تيگه يشتننكي
هاوبه شيان مه بيت بۆ عه داله ت،
هر له سر نه و بنه مايه
همووان ده سته واژه ي
عه داله ت يان ده رنه نجامه كه ي
به زمان و شيوازيكي تر و بۆ
ناماژدان به بابيه تيكي ديارى
كراو يان واتايه كي هاوتا
به كارى بهينن، به رده وام له م
شيوه و حاله ته دا شتيكي تر
هه يه پتي ده گوتريت: وشه ي
هاوبه ش، به م پتیه عه داله ت
زياتر له واتايه ك ده گريته خو و
هر كه سيكيش بهر ويستی
خوئی واتايه ك بۆ خوئی
هه لده بژيريت

نمونه يه كي پوون و
به رجه سته، پرسيارى تو
له سر عه داله ت و وه لامى
منيش به م شيوه ي ئيستايه،
واته پرسيارى تو له سر شتيك
بوو وه لامى منيش شتيكي تر،
كه له واقيعدا وا نيه، له وانه يه
به پووكه ش وا بيت، به لام
دلنبايه كي كورتى هاوبه شمان
هه يه بۆ عه داله ت، ده شى
له سر ويئاىه كي به رفراوان و
له سر عه داله ت جياوازي

عه داله ت به شيك

نييه له به ها

نه خلاقى و

كۆمه لايه تييه كان

به لكو له وان بالآت ره

ويكيكه له به هاكانى

نه خلاقى تاكه كه سى

و به هاى نه خلاق

باوه رسي

بۆچوونمان مه بيت، ده بينين له
نه نجامدا گفتوگوئی له سر
ده كهين، به م پتیه واتاي ويئاى
كورتى عه داله ت سهره تاي
هه يه، به لام ميژووى نيه،
نه وه ي خاوه نى ميژووه
ته فسير و ويئاى به رفراوانى
عه داله ت و پيناسه ي فه لسه فه
و بنه ماي عه داله ته، وه ك راولز
هه نديك جار به كارى ده هينيت
ده توانم بانگه شه ي نه وه
بكه م كه مروف به دريژايى
ميژوو ته فسيري جياوازي
هه بووه له سر عه داله ت،
ته نانه ت فه يله سووف و
بيريارانى مه زنيش پيناسه ي
جوړاو جوړى فه لسه فييان
به ده ست هيناوه له سر نه م

چه مکه
به هراميان: دياره كه عه داله ت
له نه نديشه ي دينيدا
فرمانتيكى به زدانبيه، ثايا
عه داله تى سهرده مى مؤدين
تاچه ند له گه ليدايه و ته بايه ؟
فه نايى: له نيو ثاينه كاندا و
ده رباره ي عه داله ت زانبارى و
تايبه تمه ندى فراوانم نيه،
به لام به گشتى قسه له سر
عه داله ت ده كهين له ئيسلام،
نه وه نده ي من بزائم ئيسلام
پيناسه و ته فسيريكي نوئي
نه هيناوه بۆ ئيسلام، به لام واتا
و ته فسيريكي هيناوه كه
به شيكه له عه قلى سه ليم،
له لايه كي تريشه وه چاكه و
فه زيله تى عه داله ت به كارتيكى
نه خلاقى ده زانيت، هاوكات
ناموژگارى شوينكه وتووانى
ده كات به پابه ندبوون
به عه داله ته وه. له گه ل نه وه شدا
له سر بنه ماي بيروباوه پ و
په روه رده ي دينيه وه گره نتي
به پړوه چوونى به هيز ده كات،
هه روه ها عه داله ت له نيو
بوته ي نه سلې ثايندايه نه ك له
نيو فره ي ثايندا، به لكو
بنه ماي بنه ماكانى ثاينه، واته
نه سل و فره ي ثاين
بنه مايه كي سر و ثاينى
هه يه. عه داله ت به شيك نيه له
به ها نه خلاقى و

عده داله ت گره نتي

جيبه جيكر دني

يه كسانيه، به لام

يه كساني

مامه له يه كي

نه خلاق يانه يه

كومه لايه تيه كان، به لكو
له وان بالاتره و يه كيكه له
به هاكاني نه خلاقى تاكه
كه سى و به هاى نه خلاق
باوه پى

به هراميان: ثايا عده داله ت
زامنى يه كسانيه، ثايا هم
دوو چه مكه له واتادا هاوتاي
يه كترين، نهى بوونى
يه كيكيان نهوى تر
ده سه لمينى و مافى ده داتى
يان نا؟

فهنابى: پرسيارى كى گرنك و
به جيبه، زورينه ي خه لكى له و
بروادايه عده داله ت واته
يه كساني، واته نه گره هم دوو
چه مكه وه كو يه ك نه بى نه وا
ته واو كه رى يه كترن، بويه

نه گره پتوهرى ك نه بيت بؤ
جيا كړنه وهى واتاي نيوانيان
نهوا يان واتايان لاي خه لكى
تيكه له ده بيت يان واتايه ك
هر دوو وشه كه داده پو شيت

هه ندى كات عده داله ت خوازيارى
ره فتاريكى جياواز ناميزو
نايه كسانه، هه روه ها

مامه له يه كي يه كسانانه يه له گه
به شيك يان هه نديك شت نه ك
به تيكرپاي گشتي، ده توانين
بانگه شى نه وه بكه ين كه
عده داله ت گره نتي

جيبه جيكر دني يه كسانيشه،
به لام يه كساني مامه له يه كي
نه خلاق يانه يه، بويه عده داله ت
به يه ك چاو سه ير كردن نيه
بؤ تيكرپا، به لكو به واتاي
به يه ك چاو سه ير كړدى
تيكرپايه يان كوى شته كان

به هراميان: بؤ نه وهى كومه لگا
له ريږه وي به خته وهريدا بيت و
له هه ناويدا بژيت، ثايا جيبه جى
كړدى عده داله ت به سه ياخود
بوونى ته نيا مهرجيكى
پتويسته؟

فهنابى: له ديدى نه و ثاينانه ي
كه باوه رپان به ژيانى پاش
مهرگ هه يه به خته وهري دوو
به شه، يه كيكيان له م دونيايه دا
و نه و تر شيان له دواړو ژدا،
عده داله تيش به دوو واتايه
يه كيكيان تاكه كه س و نهوى

تريان گشتيه، ليږه وه ده بيت
بزانريت خوشبه ختى هه ردو دني
چون پيناسه بكرين نه وسا وه لام
و دهره نجام جياواز ده بيت
به وهى كه ثايا عده داله ت له
بوتى مهرجى به خته وهري دايه
يان نا، نه گره نه ريږنى بيت يان
مهرجى پتويست بيت نه وه
شتيكى تره

عده داله تى كومه لايه تى
يه كيكه له به شه كاني
خوشبه ختى دونيايى، واته نه گره
هاوولاتى له كومه لگايه كي
داده روهريدا بژى نه وه
خوشبه ختى هم دونيايه،
له لايه كي تر يشه وه عده داله ت بؤ
خوشبه ختى هم دونيايه
مهرجيكى پتويسته، به لام
عده داله تى تاكه كه سى به ستر وه
به خوشبه ختى نه و دونياوه،
عده داله تى كومه لايه تى بؤ
خوشبه ختى دواړو ژى تاك هيچ
رولتيكى راسته وخوى نيه تييدا،
واته له خوشبه ختى دواړو ژدا تاك
له كومه لگايه كدا نيه كه
كومه لگايه كى داده روه ر بن،
به لام به مهرجيك كه له سته مى
كومه لايه تييدا هيچ رولتيكى
نه بوو بيت و رولتى نه بيت بؤ
لابردنى نه و سته مه

سهرچاره

پنكى: www.eslahe.com

مودریک عه لی عارف

عیشق، رُوحی دین و

دهستکه لای ژینه

(عیشق، به زمانی ساده و

بی پیچ و پهنا له گه لمان

دهدوی)

دهسپیک:

چه مک و بابه تینکی زور گرنګ و پینویست و نیجگار جوان و به سود و به چیر
که سودی جیاواز و په نگی په لکه زیرینه بی و چیری فراوان به دین و ژینی
مرؤقه کات ده به خشکی و رُوح ده به خشیته وه به دینداری دینداران چه مک و
بابه تینک که رُوح ناسک ده کاته وه و دل فراوان ده کات و ده یووژینیته وه.
بابه تینک که رُوح ده خاته په رواز و له ناسپانی مه عنه و بیه تدا له شه قه ی بال
ده دات و دل ده خاته سه ما کردن و حال و جه زبه وه بریتیه له چه مک و
بابه تی عیشق و خوشه ویستی.

له بهر نه و چه ند تایبه ته ندی و خه سه له تانه ی سه ره وه و چه ندانی
دیکه یه که چه مک و بابه تی عیشق و خوشه ویستی مشتومریکی زور
و فراوانی له سه ره و چه ندین را و بوچوونی جیاوازی له باره وه هیه مشتومر
له سه ر پیناسه و ناساندنی .. له سه ر جیکه وت و کاریکه ریبه کانی ..
له سه ر نه رک و به ریر سیار یتیه کانی .. له سه ر سیها و چو نیه تی
جیلوه کردنی له ژبانی رُژانه و له ناو به ندایه تی و خواپه رستیبه کانی
دینداراندا .. له سه ر ماهیه ت و توانا کانی .. له سه ر به دیهینه ر و
به خشه ره که ی و متد ... که هه موو نه مانه گرنگی و پینویستی نه م چه مک و
بابه ته ده ده خه ت بو مرؤقه کات به گشتی و نیشانی ده دهن که نه م شته
پینویستیبه کی حاشاهه لنه گری ژبانی تاله کانه سه رمایه یه کی گرانبه ها و
گه نجینه یه کی دانسقه یه .

عیشق یانی چی و جیکه و ته کانی چین؟

به شیک له و مشتومرپی که له سهر چه مکی (عیشق) نه انجام ده دری، بریتیه له وهی که نابی وشه ی عیشق به کار بهیترئی و به وشه یه کی بغه و یاساغ هه ژمار ده کری، هه ندی جاریش به خراب ده زانی و به و چه شنه لئی تیگه یشتوون که نه م وشه یه ته نها بۆ په یوه ندی نامه شروع و ناپه وا و خوشه ویستی و حه ز له یه کترکردنی نیوان په گه زی نیر و می به کاردیت، بۆیه و توویانه شایسته نییه که بۆ په یوه ندی و خوشویستی په وا و دروست یان بۆ په یوه ندی و خوشه ویستی نیوان خوا و به نده به کار ببری، نه مه ش بهی هیچ به لگه و پاساوکی لۆژیکی و بی نه وهی له ناوه پۆکی وشه که و ته نانه ت له چاوگ و ریشه ی زمانه وانی وشه که تیگه یشتن و هیچ ده قیکی شهرعی له به رده ستیاندا بی بۆ به حه رام زانیی یان به خراب زانیی.

عیشق له کتیه زمانه وانییه کاند به مانای (خوشه ویستی زۆر و تایبه ت هاتووه). و وه که یه کیک له قوناغه کانی خوشه ویستی ناو براوه، ئیدی نه و عیشقه له خواناسی و خواپه رستی و چاکه دا به کار ببری، یان بۆ په یوه ندی نیوان دوو یان چه ند که سیک، یاخود له پیناو هه وا و هه وه س و ئاره زو و بۆ په گه زی به رامبه ر و هه ر شتیکی دیکه، هه ندیکیش برویان وایه و ده لئین: له سهره تادا چاوگی نه م وشه یه له (عشق) هه وه

نعلبه ته تمنها که سیک ده توانی له عیشق و خوشه ویستی بگات، که عاشق بوو بیت & چه شتی

وه رگراوه، که بریتیه له گیایه که ده پیچریت له دار و درهخت و لاواز و وشکیان ده کات و خوی به ناسکی و گه شاهویه ده مینیتته وه، که به فارسی پیی ده لئین (پیچک) و له کوردیشدا پیی ده وتری (لاولو) که خوی هه لده زنی به دار و دیواردا و هه ر دوو جۆری ناو مال و دهشت و بیابانی هه یه، که گولی جوان و په نگی جیاوازی هه یه و زیاتر بۆ پازاندنه وهی هه وشه ی ناو مال ده نیرئی، به هه مان شیوه عیشقیش خوی هه لده واسی و خوی ده پیچی له دلی مروفی عاشق و دایده رنی و وشکی ده کاته وه له حه ز و ئاره زووه ماددیه کان، په یوه ستی ده کات به ناسکی و جوانیه مه عنه و بییه کانی خوشه ویست و مه محبوب و مه عشوقه که یه وه. عیشق و خوشه ویستی یه کیکه

له په گه زه سهره کی و کاریگه ره مه عنه وی و نه خلاقیه کان له سهر دل و دهروونی مروقه کان، که وا ده کات له مروفی عاشق نه خلاقانه و مه عنه و بیانه مامه له له گه ل خوا و خه لک و خوی و سروشدا بکات و خوشی بوین و په یوه ست ببیت پینانه وه و ئاماده بیت خوی بکاته قوربانی مه محبوب و مه عشوقه که ی.

وهک (ئیبونلوقه ییمی جه وزی) له کتیبی (مدارج السالکین) دا ده لئ: (عیشق یه کیکه له ده قوناغه که ی مه حه بیه ت). عیشق وشه یه که و له به رامبه ر نه وهسته زۆره ی دله وه به کار ده بری که که سیک که مه ندیکشی که س و زاتیکی دیکه ده بی، یه کیکه له کۆتا قوناغه کانی مه حه بیه ت و خوشه ویستی، عیشق ئاگریکه به ر ده بیته دلی که سی عاشق و نه ویندار و هه رچی شتیکی دیکه که له دلیدایه ده یسوتینئ بیجگه له مه محبوب و مه عشوقه که ی، عیشق و خوشه ویستی بۆ که سی خواناسیش شۆله یه کی بلتسه داره له دلی که سی عابیدی خواندوستدا، که هه رچی له دلیدایه هه لیده پروزینئ و ده یسوتینئ و ده یگاته قه ره بووت و خۆله میش، له پیناوی به ده سته ینان و توانه وه له ناو عیشق و خوشه ویستی و په زامه ندی خوادا.

نه لبه ته ته نها که سیک ده توانی له عیشق و خوشه ویستی بگات،

که عاشق بووبیت و چه شتبی،
عیشق وه ک چیژ و تام و نازاری
ژانی منالبوونه بۆ دایک، چونکه
نه گهر دایکک هه زار جار باسی
نه و نازار و چیژهی کاتی
منالبوونی خوی بۆ کچیک یان
ژنیک بکات که هیشتا منالی
نه بووبی، قهت لیی تیناگات و
ههستی پی ناکات، به لکو ته نها
زانباری پی ده به خشی و
جیکه وته کانی نشان دهدات
نه ک خودی نازار و چیژه که...
واته عیشق نازار و تامیکه ده بی
بچه ژری و بیچه ژری، ته نها به
باسکردن و بینینی جیکه وت و
کاریگه ریه کانی لیی تیناگه ییت،
که سیک تامی سویری
نه چه شتی، سه د سال باسی
سویری خوی بۆ بکه لیی
تیناگات و هیچ جیاوازییه کی بۆ
نه و نابی له گه ل تامی شه کر
یان ژاله دا، که سیک نه سوتابی
نازانی نازاری سوتان چون و
چه نیکه، وه ک هونه رمه ندی
ده نگ زولال (به هجهت به حیا) له
کۆپله یه کی گۆرانی (هاواری
ویژدان) دا ده لی:

نازانن که هاواری من، گۆرانییه
و لای لایه یه
ئه وه ی نه ییدی نازانی، عه شق
چ ژانیک هیه

هه روه ک له کۆپله یه کی گۆرانی
(پیکه ی عاشقان) یشدا باس له
سوتانی دل و توانه وه و
فه نابوونی سه رتا پای عاشق
ده کات له پیناو گه یشتن به
مه عشوقدا و ده لی:

تا دل نه سوتی ده م به ده م،
فانی نه بی سه رتا قه ده م

په روانه قهت ناگاته شه م، ئاوايه
پیکه ی عاشقان.

به هه مان شیوه (سه نابی)
شاعیریش زۆر جوان نه م حال و
باسی هاتنی عیشق و سوتانی
دل ه مان بۆ به یان ده کات و ده لی:
ای بی خبر از سوخته و
سوختنی

عشق آمدنی بود، نه آموختنی.
واته: نه ی که سیک که بی ناگایت
له که سی سوتاو و خودی
سوتان، نه وه بزانه که عیشق
خوی دیت و به بی پرس خوی
ده کات به مالی دلی که سی
عاشقدا، نه ک شتیک بی به وه ی
فیری ببیت، نه وه زانست نییه تا
فیری ببیت، نه وه سوتانه ده بی
بسوتی و بیچه ژری.

هه ر نه مه ش وای کردوه هه ندیک
بپوایان وایه که (عیشق و
خۆشه ویستی) پیتاسه ناکری،
به لکو ته نها ده توانی باس
بکری، باسی تام و چیژ و ژان و
نازار و جیکه وت و
کاریگه ریه کانی، بۆیه ئیمه ش
ناچار په نا ده به ینه به ر نه م دوو
به یته شیعه ری (مه ولانا
جه لاله دینی مه وله ی) که ده لی:

هرچه گویم عشق را شرح و بیان
چون به عشق آیم خجل باشم از
آن

گر چه تفسیر زیان، روشنگر
است

لیک عشق بی زیان، روشنتر
است.

واته: هه رچی و هه ر چه نیک
له باره ی عیشقه وه بدویم و
شرۆفه و مانای بکه م هه ر که م و
نا ته واوه، چونکه کاتیک که به

خودی عیشق بکه م، له بی
توانایی و دهسته وسانیدا
خه جالهت و شه رم ده مگری له
ناستیدا، نه گه رچی رافه و
مانا کردنی زمان بۆ عیشق
پۆشنکه ره وه یه بۆی، به لام
عیشقی بی زمان پونتره.

گه نچ و عیشق، یان عیشق
گه نچینه ی گه نچ

نه م چه مکه به شیوه یه ک جتی
بایه خ و گرنگی پیدانی هه مووانه
به گشتی و لاوان به تاییه تی، که
زۆر جار به دونیا یه ک پرسیار و
گری و تیبینی ئالۆزه وه خوی
ده کات به مالی دل و زه ینیاندا
و ناچار یان ده کات که بکه رین به
شوین و هه لامه کانیاندا،
پرسیاره گه لیکی هاوشیوه ی نه م
پرسیاره نه ی خواره وه یان
پووبه پوو ده کاته وه:

عیشق و

خۆشه ویستی وزه و

توانا و هینیک بی

وینه به مروه ی عاشق

و نه ویندار ده به خشی،

به چه شتیک که

سه رنجی خه لکی بۆ

لای خوی یاده کیشی

و که مهنه کیشیان

ده کات، له ناست

عیشق و خۆشەویستی یانی چی و چۆنە؟ کى بەدیھتەریەتى و کى دەبەخشى؟ پێوەرەکانى کامانەن؟ جیکەوتەکانى چین و چۆن؟ پێگەکانى دەستگەیشتن بە عیشق و خۆشەویستی کامانەن؟ ئەى چۆن دەتوانین عیشق و خۆشەویستی لە ناخماندا زیاد بکەین؟ پۆلى عیشق و خۆشەویستی لە پەرەردەکردنى مرقۇف و پاککردنەوێ دڵ و گەشەپێدانى پۆحدا چىيە؟ ئایا عیشق و خۆشەویستی دەتوانن مرقۇف بگەيەنیت بە کەمال یان نزىكى بخاتەوێ لى؟ مەعشوق و مەحبوبى ئىمە كىيىيە و دەبى كى بى؟ قورئان چۆن دەپوانىتە خۆشەویستی و عیشق؟ ئەمانە و چەندىن پرسىارى دىكە، كە پێویستە مرقۇف بگەرێ بەدواى وەلامەكانیاندا، بۆ ئەوێ سود و چىژ لە ژىن و دىنى ببات و دونىا و دواپۆزى لىوانلىو بکات لە چىژ و خۆشى.

بە بپواى بەندە و بە سەرنجدانم لە ناو خەلىكى و بەدواداچوونى چەند سالا و خاكىانەم لەسەر ئەم پرس و بابەتە، تىنووترین و تامەزۆترین كەسى خوازیارى ئەم چەمك و بابەتە زەریف و ناسكەش، گەنجانى دڵ ناسك و لاوانى دڵزىندوون، بۆیە دەبینین كە چۆن هەمیشە و بەردەوام وىل و عەوداڵن بە شوینیدا و دەیانەوێ لە هەر جىيەك و بە هەر شىوێهەك بووێ ئەم (ئىكسىر) و (كىمىا) نایاب و كەمىاب و دەگمەنە دەستىخەن،

بۆ ئەوێ ئەو بۆشایىيەى ناو دلىانى پى پر بکەنەوێ، بۆیە دەبینین كە لە هەر شوینىك و لە هەر كاتىكدا و لە لایەن هەر كەسێكەوێ باسىكى عیشق و خۆشەویستی بكرى یان دىمەنىكى لى نیشان بدرى و دەرکەوێ، یاخود بەشىوێهەك لە شىوێهەكان عیشق خۆى جىلوو بکات، كەسانى گەنج و لاو زۆرترین بىسەر و بىنەر و خۆپەنەرى تامەزۆى دەبن، بە عیشوێ و ناز و تامەزۆیىیەوێ پىشوازی لى دەكەن و هەلوێستەى جددى لە سەر دىمەن و قسە و بۆچوون و كاریگەرىيەكانى دەكەن.

كاریگەرى عیشق، ستەمىك لىی كراوێ

بەلام مەخابن كە هەنى جار پوخسار و ناوێپۆكى راستەقىنەى ئەم چەمك و بابەتە مەعنەوێ و پۆحىيە گرىگە وەك خۆى نەناسراوێ و نەناسىتراوێ و نەبىنراوێ، جارى لە لایەن هەندىكەوێ نەزائانە و كالتامانە وىنە جوان و حەقىقىيەكەى دەشىوینىرى.. تاوێكىش بى وىژدانانە پۆحى پاكى ناوێپۆكەكەى دەكوژن و لە گۆرستانى بى مرووێتیدا ئەسپەردە دەكرى... هەنى جارىش ستەمكارانە دەكرىتە دىوێزەمە و شتىكى قىزەوون و بىزراو، یان لەوانە خراپتر بە لا و كۆسپى ژيان و تەنانەت دىى ئایىن و خواناسى دەزانى و رىژنەى فتواى حەرامى بەسەردا

دابەش دەكرى، كە تەواو پىچەوانەى لەگەڵ حەقىقەت و ماھىيەتى ئەم چەمكە گرىگ و جوانە و بەسەر خۆدى پۆحى دىنىشدا.

عیشق و خۆشەویستی وەك (ئىكسىر) و (كىمىا)یە، وەك چۆن ماددەىەك دەگۆرێ بە ماددەىەكى دىكە، مس و زىو دەكات بە زىپ، بە هەمان شىوێ عیشق و خۆشەویستى ژيان دەگۆرێ بە ژيانىكى دىكە.. دڵ دەگۆرێ بە دلىكى دىكە.. مرقۇف دەگۆرێ بە مرقۇفىكى دىكە.. گوشتار و پەفتار و بىركردنەوێ و تەنانەت خەون و خەيالەكانىشى دەگۆرێ و دەىكاتە كەسىكى دىكە، دلى ئەمدىو و ئەودىو پىدەكات و هەست و وىژدانى دەبزوینى و دەىخاتە جۆش و خرۆش، وەك شاعىر دەلى:

از محبت تلخ ها شیرین شود
از محبت مس ها زرين شود.

واتە: بە هۆى عیشق و خۆشەویستىيەوێ، تالىيەكان شىرىن دەبن، هەروەها هەر بەهۆى ئىكسىرى عیشق و خۆشەویستىيەوێ (مس)ەكان دەبن بە زىپ.

عیشق و خۆشەویستی وزە و توانا و هىزىكى بى وىنە بە مرقۇفى عاشق و ئەویندار دەبەخشى، بە چەشنىك كە سەرنجى خەلىكى بۆ لای خۆى رادەكیشى و كەمەندكیشىيان دەكات، لە ئاست گوشتار و پەفتارەكانیدا بەچۆكدا دىن و دامەنگىرى كەسى عاشق دەبن، وەك چۆن ئەمى عاشق دامەنگىر و گىرۆدەى مەعشوق و

مه حېوبه که ی بووه و ده بئ.

عیشق و دین، عیشق له کوئی دیندا جی ده بیته وه؟

ئه که رچی خودی وشه ی (عیشق) له قورئاندا به کار نه هاتووه، به لام چهن دین وشه ی هاوشتیوه به کارهاتووه، که ئه و چه مکه مانای هاوشتیوه یان که متر یاخود زیاتر و قولتر له وه ده که یه نن، وه ک وشه کانی: (حُبّ) و (وَدّ) و (شَغَف) و (هَوّی) و هتد... که هر به که یان قوناغیکه له قوناغه کانی خۆشه ویستی، ئه مه بیجکه له چهن دین وشه و چه مکی دیکه که وشه ی (عیشق) و خۆشه ویستی له ژیر سیبهری هه مو یاندا ده بینرئ، له چه شنئ وشه کانی: (لُطْف) و (رَأْفَة) و (رَحْمَة) و (سَكِينَة) و هتد... که له وانه یه ئیمه - وه ک گریمانیه ک - بتوانین بلتین به کارنه هینانی وشه ی (عیشق) یش له قورئاندا، له بهر ئه وه بووبئ که پیشتر و له لایه ن شاعیران و خه لکی ئه وکاته وه، ئه و چه مک و ده سته واژه یه ته نها بۆ کار و دیمه نی خراپ و نارپه وا و په یوه ندی و دلدارئ نامه شروعی نیوان دوو ره گه ز یان بۆ شتی ماددی به کار هاتبئ و ئه رککی غه یری ئه رکی خۆی پی سپێردرابئ، یان له بهر هر حکمه تیکی دیکه که خوا خۆی زاناترینه پی.

به بپوای به نده مه رج نیبه هر وشه یه ک یان چه مک و ده سته واژه یه ک له قورئاندا به کار نه هاتبوو، ئه وه مانای خراپی و نه گونجاوی ئه و وشه و چه مکه

بیت و دروست نه بئ ئیمه ش به کاری بهینن، بۆیه ئه مه نابیته گرفت و پێگر له بهردهم ئه وه دا که ئیمه ئه م وشه یه به کار بهینن و ئه رکه چه قیقییه که ی خۆی پی بسپێرینه وه، که بریتیه له پۆج و وزه و چپژ و سود به خشین به ژیان و به ندایه تی و خواناسی و پۆچوون به ناو قولاییه کانی پۆجی دیندا، هه روه ها بۆ ئه خلاقیانه و عاشقانه مامه له کردن له گه ل ژیان و زیندووکرده وه ی دل به هه ستی (مروفتوستی) و (ژیاندوستی) له ناو تاکه کانی کۆمه لگه دا، ئیدی گرنگ نیبه ئه م ئه رک و حاله ته مه عنه وی و پۆحیه، ناوی (عیشق) بیت یان خۆشه ویستی، ناوی ئه وین و دلدارئ بیت یان شه یدایی، گرنگ ناوه پۆکی شته که یه، وه ک پێسا ئوسولیه که ده لئ: (الْمُبْرَة لِلْمَقَاصِدِ وَالْمَعَانِي لَا لِلْأَلْفَاظِ وَالْمَبَانِي). واته: عیبه رت و تیگه یشتن بۆ مه به ست و ماناکانه، نه ک وشه و ده رپینه کان.

ئاشکرایه که به دیهنه ر و به خشهری عیشق و خۆشه ویستیش هه ر خوای به خشنده و میهره بانه، وه ک چۆن به دیهنه ر و به خشهری پۆج هه ر خوایه و به بئ جیاوازی به هه موو مروفته کانی به خشیوه، عیشق و خۆشه ویستیشی به هه موو مروفته کان به خشیوه، به لام دواچار ئه وه مامه له و په فتاری

مروفته کانه که جیاوازه له گه ل ئه م خه لات و به خشنده دا، که سانیکیان هه ن که خزمه ت و په روه رده ی ده که ن و گه شه ی پێده ده ن و به کاری ده هینن، له به رامبه ریشدا که سانیکی نمه ک نه ناس و سپله و بی وه فاش هه ن که ده یکوژن و له ناوی ده به ن، یاخود روخساری ده شتیوینن و ئه رک و به رپرسیاریتی خۆی لی وهرده گرته وه و نانه خلاقیانه و نائینسانیانه به کاری ده هینن و وه زیغه یه کی دیکه نه گونجاوی پێده به خشن.

هه ر له و پوانگه یه وه و به سه رنجدان و تیگه یشتنمان له قورئانی پیرۆز و فرموده کانی پیغه مبه ر (ﷺ)، ده توانین بلتین که کرۆک و بناغه و پایه ی سه ره کی هه موو نایینه ئاسمانیه کانی ش بریتی بووه له عیشق و خۆشه ویستی، به تایبه ت ئایینی ئیسلام، که کۆتا په یامی ئیلاهییه، بۆیه کاتیک ته ماشای ئایه ته کانی قورئانی پیرۆز و فرموده شیرینه کانی پیغه مبه ر (ﷺ) ده که ین، ئه و پاستیه مان زۆر به جوانی بۆ ده رده که وی و ده بینن که چه مک و بابه تی عیشق و خۆشه ویستی، پانتاییه کی ئیجگار فراوانی له مه سه له ی بیروباوه ر و دینداری و خواناسیدا گرتووه ته وه، ئیدی ئه و به شه ی که په یوه ندی به نیوان مروفته کان و خواوه هه یه، یان ئه وه ی که

پەيوەندى بە نىۋان مامەلەي مرقەكانەو ھەيە لە نىۋان خۇياندا.

لىرەدا بە پىۋىستى دەزانم بۇ دلتىيى زياتر و بەرچاوپوونىيەكى باشتر، ھەندىك لە و ئايەتەنى قورئانى پىرۆز كە باسى خۆشەويستى و عىشق دەكەن، تەنھا وەك نمونە بخەمە پوو:

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ﴾ و ﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ﴾ و ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَّابِينَ﴾ و ﴿يُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ و ﴿وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ و ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ﴾ و ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ و ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾ و ﴿وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ و ﴿إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ بَعِيدٌ﴾ و ﴿إِنَّ اللَّهَ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾ و ھتد...

لەبەر ئەوەی كە عىشق و خۆشەويستى ئەسل وایە كە دوو لایەنە بێت، بۆیە خۆی گەورە پوو دەكاتە بەندەكانى خۆی و پىيان دەفەرمووی: ﴿يُحِبُّهُمْ وَ يُحِبُّونَهُ﴾ و ﴿فَسَوْفَ يَأْتِيَ اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ﴾ ئەلبەتە بەشىكى ئۆردى ئەم خۆشەويستىيەشى پەيوەست كەردووە بە شۆيىنكەوتن و پەپرەوى كەردنى فەرموودە و رىنومايىيەكانى پىغەمبەرەوھ (ﷺ) وەك دەفەرمووی: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ﴾ بۆیە

بەوپەرى جورئەتەو دەتوانىن بلىين كە: بەندايەتى و خواپەرستى و نوێژ و دوعا و نزا كەردن، لوتكەى عاشقى و عىشق نواندن و دلدارى كەردن، دەرپرینی ئەو پەرى خۆشەويستىيە بەرامبەر خۆی مەعبودى مەحبوبى مەعشوقى مېھرەبان و بەسۆز.

چون عىشق و خۆشەويستىمان زىاد بگەين؟

پىگەكانى زىادكەردنى عىشق و خۆشەويستى ئۆردن، وەك ساغكەردنەوێ نىيەت و دلئاسافى و نەبوونی پق و كىنە و ئىرەيى بێردن و نەهیشتن و كەمكەردەوى توپەيى و ھەلچوون و ھتد... بەلام باشتريين پىگە بۆ زىادكەردنى عىشق و خۆشەويستى، بوونی مەعريفەيە، مەعريفە و ناسين بەرامبەر بە زاتى مەحبوب و ئەو كەسەى كە خۆشت دەوى و دەتەوى بىكەيتە مەعشوقى خۆت، بۆ ئەوێ ئامادەبىت لەبەرامبەردا سەرى پىز دانەويىنى، بۆ ئەوێ دلتى پى بىخەشى، ئەوپەرى پىزى لەبەرامبەردا بنويىنى، بە پاکی و راستگويانە و بەو پەرى عىشق و ئەوين و سۆزەو و بە ناسكى و لەخۆبەردوويىيەو مامەلە و پاز و نیاز و دلدارى لەگەڵدا بگەيت، بىكەيتە مەعشوق و مەحبوبى ھەميشەبىت و بتويىتەو بۆى، يان گر بگريت و بسوتىيت و بال بگريتەو بۆ لىقا و دیدارى، شەيدای جوانى و جەمال و كەمال و جەلال و چاكى و پاكيەكەى ببىت، بۆ ئەوێ چىدى بەدوى

عىشقى پووكەش و پوکارەو ھەبىت، چونكە ئەو جورە عىشق و خۆشەويستىيانە فانى و كاتى و لەناوچوون، لەو ھەش خرابتر پووزەردى و پىسوايى و ئابرووچوونى دونيا و دواپۆزيان لەدوايە، وەك (مەولانا جەلالەدينى مەولەوى) دەلى:

عشقهای که ز پی رنگی بود عشق نبود، عاقبت تنگی بود.

واتە: ئەو عىشق و خۆشەويستىيانەى كە ھەر بەدواى پەنگ و پوخسار و پووكەشى شتەكانەو ھەن، ئەوانە عىشق و خۆشەويستى نین، بەلكو ئەوانە سەرەنجام ھەر نەنگى و سەرشۆپى دەبن بۆ خاوەنەكانيان و پىسوايان دەكەن و كەسيتىيان لەكەدار دەكەن.

عشق چەند جورە؟ يان چۆن پۆلین دەكرى؟

بەندە چەندىن جارى دىكە و لە نووسين و كۆپ و وانەى تايبەتدا، ئەو ھەم خستووەتە پوو كە بپوام بەو پۆلینكەردنە نىيە كە عىشقى زەمىنى و ئاسمانى.. ئىلامى و ئىنسانى.. حەقىقى و مەجازى ھەبىت، بەلكو عىشق و خۆشەويستى ھەمووى ھەر يەك عىشقە و پەربيانى و ئاسمانىيە و خەلاتى خواپە، وەك چۆن پۆح لەلایەن خواپە و تەنھا ئەو دەبىيەخشىت، بە چەندىن نمونە و شىواز ئەو بۆچوونانەشم پوون

کردووه ته وه.

نه مجاره ش بۆ ئه م بابه ته،
پۆلینکردنیکى دیکه ده خه مه
پوو بۆ چۆنیه تی مامه له کردن و
به کاره ی تانی چه مک و بابه تی
عیشق و خۆشه ویستی، که وهك
مادده یه کى خاو و (قوپى
ده سترکد) وایه و ده کرئ و
ده توانى بۆ هر یه کیک له م
کس و حاله تانه و به
چه شنیکى جیاواز به کارى
به ینى:

1- عیشقیك كه له سه ره وه بۆ
خواره وه یه، وهك عیشقى دایک
و باوک بۆ مناله کانیا ن، به رپرس
و فه رمان په وا و پێشه وا بۆ
جه ماوهر و ژیر ده سته کانی،
گه وړه و سه رکرده و به رپرس
ده بى به چاوى باوک و دایکى
به سۆز و میهره بان و په رۆشه وه
به وانیته گه ل و ژیرده سته کانی.

2 عیشقیك كه له خواره وه بۆ
سه ره وه یه، وهك عیشقى منال
بۆ دایک و باوکى، یان جه ماوهر
و هاوالاتى بۆ به رپرس و
فه رمان په وا و پێشه واکه ی،
ئه لبه ت نه مه نابى له پوو ی
ترس و زه لیلییه وه بى، به لکو
ده بى له پوو ی خۆشه ویستى
دل و ناخ و - لانی که م - له
پوو ی پیزگرتنه وه بى.

3 عیشقیك بۆ هاوته ریه کان،
ئه وانه ی که له یه ک ئاست و
پله دان، وهك عیشقى ژن و میتر
بۆ یه کدى، یان خوشک و برا بۆ
یه کدى.

4 عیشقیك خه یالى و
ویناکراو، وهك عیشقى نیاوان
خه لکى به بى هه بوونى هیچ

جۆره په یوه ندى و
به رژه وه ندىیه کى دیا ریکراو،
ته نها له پوانگه ی هه ستى
مروقه دۆستى و به رپرسیا ریتى
نه خلاقیه وه.

5- عیشقیك فیتى و سه روشتى،
وهك عیشق و خۆشه ویستى
نیاوان خوا و به نده، که به
به نده تی و په رسته شه کان
ده رده بپردى، که نه م قوناغه ی
عیشق و خۆشه ویستى نواندن،
دوا یین قوناغ و لوتکه ی ده رپرنى
عیشقه و به چیرترین و
پتویستترین و به سودترین یانه.

دوا په یف

شاعیرى به ناویانگ (نظامى
گنجوى) له کوتایى به سه رهاتى
(له یلى و مه جنون) دا قسه یه کى
نقد جوان و پر له وانه و په ندى
گرنگ له زارى (له یلى) وه
ده گیزیت وه و ده لى: (.. له کوتا
ساله کانی ته مه نیدا (له یلى)
نه خۆش ده که ویت و جوانى و
ناسکى پوخسار و جه سته ی
له ده ست ده دا، بۆیه (له یلى)
پوو ی کرده دایکى و وه سیه تی
کرد و پتوى وت که: دایکه! نه م
په یام و قسه یه م به (مه جنون)
بگه په نه و پتوى بلئ: نه گه ر
ویستت خۆشه ویست و
مه عشوقیک هه لپزیرى، نه وا
دۆست و مه عشوقیکى وهك من
هه لمه بژیره، که ته نها به
نه خۆشییه ک هه موو جوانى و
ناسکى و زه ریفى خۆى له ده ست
بدات و گولئ جوانى سیس و
په ژمورده ببیت و چالاکى و
هیزى له ده ست بدات، به لکو

مه حبوب و مه عشوقیک بۆ خۆت
هه لپزیره که قه ت له ناو ناچیت
و جوانى و جه مالى له ده ست
نادات و هه میشه ییه...

دوا جار و نقد به کورتى و به
پوختى ده لپین: عیشق و
خۆشه ویستى پاز و ده سته کلاى
په یوه ندى و دۆستایه تی نیاوان
عاشق و مه عشوقه کان به گشتى
و خوا و به نده یه به تایبه تی، تا
نه م پاز و ده سته کلا یه له نیاوان
خوا و به نده دا نه بیت و به
جوانى و پاکى و به رانه ته وه
خۆى نه نوینئ، نابى پروامان به
په یوه ندى و دۆستایه تی
راسته قینه ی به نده هه بیت
له گه ل خوا دا.

عیشق و خۆشه ویستى یه کیکه
له جوانترین و ناسکترین و
گرنگترین خه لاته کانی خوا بۆ
مروقه، که هر له سه ره تای
دروستبوونیه وه پتوى به خشیوه،
که به هوى نه و خه لاته وه دلى
زیندوو کردووه ته وه و وزه ی پى
به خشیوه، مه ولانا گوته نى:

ناف ما بر مهر او بپریده اند
عشق او در جان ما کاریده اند.

واته: ناوکى ئیمه یان به
مه قه ستى میهر و سۆز و
به زه یى خوا بپروه و
لپیان کردووه ته وه، دواتر و پاش
بپرنى ناوکمان به و شیوه یه،
تووى عیشق و خۆشه ویستى
خوا یان له دلماندا چاندووه.

مانای و تشه ی سیاست

له قورئان و سوننه تدا

نووسینی: د. یوسف قه رمزای

ورگيرانی: محمدهد حه سن عه بدوللا

ده يدۆزينه وه؟ ئايا له سوننه تدا يان له فيقهی مه زمه به شوينکه وتوو کاندایان جگه له وه له فيقهی ئازاددا ده يدۆزينه وه؟ ئايا جگه له زانايان لای سۆق و فرمانپه واه و فهيله سوفه کان ئه م وشه به ده يدۆزينه وه؟

ئه مانه و ئه وانه (هه ريه که يان) چۆن باسی سياست ده که ن؟ هه لۆیستی شه رعی وه رگيراو له قورئان و سوننه ته وه چيه به ده رباره ی هه مو ئه مانه ؟

وشه ی سياست له قورئاندا نه هاتوو

وشه ی سياست له قورئانی پيرۆزدا نه هاتوو، نه له ئه سورده تانه ی که له مه که دابه زيون و نه له ئه سورده تانه ی که له مه دينه دابه زيون، هه چ ده برينئیک که له وشه ی سياسته ته وه هاتبیت چ وه سف بیت يان کردار نه هاتوو، هه که سيش (المعجم المفهرس لألفاظ القرآن الكريم) بخوينتته وه ئه مه ی بۆ ده رده که ویت، هه ر بۆیه راغبی ئه صفه هانی له (مفردات) هه کيدا باسی نه کردوو، له (معجم ألفاظ القرآن) يشدا نه هاتوو که

کۆمه لگا مرقا يه تيبه کانه . به پئی فه ره نگي (کامل): سياست په يوه سته به فرمانپه واهه تی و به پتوه بردن له کۆمه لگای مه ده نيدا .

به گه رانه وه ش بۆ فه ره نگي زانسته کۆمه لايه تيبه کان سياست ئامازه يه بۆ ئه و کردارانه ی مرقۆ که په يوه ستن به هه لگيرسانی مملانیته به کان يان يه کلارکرنه وه يان به ده وری به رژه وه ندی و چاکه ی گشتیدا، که هه ميشه به کاره ی تانی هیز يان تیکۆشان له پیتناویدا له خۆ ده گریت، هه روه ها فه ره نگي ياسايش سياست پیتاسه ده کات به بنچينه يان هونه ری به پتوه بردنی کاروباری گشتی .

وشه ی سياست له که له پووری

ئیسلامی ماندا

پاش ئه وه ی مانای وشه ی (سياست) مان زانی له پووی زمانه وانی و زاراو ییه وه، دیننه سه ر ئه وه ی که له که له پووری ئیسلامی و فيقهی و هزری ئیسلامی و له سه رچاوه ئیسلامیه کانه ماندا بۆی بگه رتین . ئايا له قورئانی پيرۆزدا

سياست له زمانه وانی دا

سه رچاوه که ی بریتییه له (ساس-یسوس-سياست)، ده گوتریت: فلان که س ئازده که يان ئه سه په که ی پاهیتنا، کاتیک که ئه و که سه کاره کانی جیبه جی ده کات له ئالیک پیتان و ئاو پیتان و مالتیکردن و پاککرنه وه و... هتد .

پیم وایه ئه مه مانای بنه پره تيبه که سياسته تی مرقۆی لی وه رگيراو، به و مانایه ی که پاش ئه وه ی مرقۆ سياسته تی گیانه به رانی موماره سه کردوو، گه يشتوو به سياسته تی مرقۆ و سه رکردایه تی کردنیان له جیبه جی کردنی کاره کانیاندا، وه که له فه ره نگه کاندایاندا، واته: فه رمانم پیکردن و پیکريم لی کردن يان پیتی هه ستا، يان واته هه ستان به کاریک به هۆی شتیکه وه که چاکي بکات .

ئینسکلۆپیدیای زانستی سياست که له زانکۆی کوه یته وه ده رده چیت- له فه ره نگي (پۆبیر) وه گواستوو یه تيبه وه ده لیت: سياست هونه ری به پتوه بردنی

وشه ی سیاسه ت

له قورثانی

پیرۆزدا

نه هاتووه

وشه ی

(الفضيلة) ش ځه

له قورثاندا

نه هاتووه، به لām

قورثان له

سره تاوه تاوه ځو

ځو تاییه ځه ی

پریه تی له

جه ختگر دنه وه

له سر چاځه و

پیاوه تی و

دوور ځه و تنه وه

له خراپه

کومه له ی زمانی عه ره بی
دهریانکړدوه، په نگه هندیک
نه مه بکاته به لگه بۆ نه وه ی
بلیت: قورثان یان نیسلام
په یوه ندی به سیاسه ته وه نییه.
بی گومان نه مه و ته یه ش
نمونه یه کی تیکه لاو کړنه،
په نگه زاراوه و وشه ی له و جوړه
له قورثانی پیرۆزدا نه بیت، به لām
مانا و تیکه شته که ی به فراوانی
له قورثاندا هیه.
نمونه یه ک بۆ نه وه ده هینه وه
به وشه ی (العقیده) که له

قورثاندا نییه، به لām له گهل نه مه دا
تیکه شتن و مانای عه قیده له
همو قورثاندا هیه، که بریتییه
له باوه رهینان به خوی گه وړه و
فریشته کانی و کتیبه کانی و
پیغه مبه ره کانی و پوژی دوا یی،
به لکو عه قیده یه که م ته و هره یه که
تایه ته کانی قورثانی پیرۆز به
ده وریدا ده سوړینه وه.

هروه ها وشه ی (الفضيلة) که له
قورثاندا نه هاتووه، به لām قورثان
له سره تاوه تاوه کو کورتاییه که ی
پریه تی له جه ختگر دنه وه له سر
چا که و پیاوه تی و دوور که و تنه وه
له خراپه و کرداری نابجی.

قورثانی پیرۆز هه رچه نده وشه ی
(السیاسة) ی تیدا نه هات بیت، به لām
مانا که یی تیدایه، به نمونه وشه ی
(الملك) که مانای فرمانپه وایه تی
کردنی خه لک و سر کردایه تی
کردنیان ده که یه نیت له
کاره کانیاندا، نه مه ش له قورثاندا
به چه نندین دهر پین و شیوازی
جیاواز هاتووه، هندیکی
پیدا ه لاندان و هندیکی شی
سهره نشته، نه وه تا فرمانپه وای
دادپه روه هیه و فرمانپه وای
سته مکاریش هیه، فرمانپه وای
شورا و پاویژ هیه و فرمانپه وای
قورخکار و دیکتاتوریش هیه.

قورثانی پیرۆز باسی فرمانپه وای
چاک و پیدا ه لدر او ده کات: ﴿فَقَدْ
آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ
وَأَتَيْنَاهُم مَّلَكًا عَظِيمًا﴾
(النساء: 54)، واته: خو بی
گومان نیمه به نه وه ی ئیبراهیم
کتیبمان به خشیوه (به موسا
ته ورات و به عیسا ئینجیل و به
موحومه دیش - د.خ - قورثان)

هروه ها له چه نندین جوړ دانای
به هره وهرمان کردوون و (به
هندیکیان) وهک (یوسف و داود
و سوله یمان) ده سه لات و
پاشایه تییه کی گه وړه مان
به خشیوه.

له نه وه ی ئیبراهیم باسی یوسف
ده کات، که له گهل خوی گه وړه دا
پاز و نیازی کرد و گوتی: ﴿رَبِّ
قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ
الْمُلْكِ﴾ (یوسف: 101)، واته:
یوسف پیغه مبه ر چووه که نار ه وه
و ده سه کانی هه لپری و نزی کرد
و گوتی: په روه ردگارا به راستی تو
پاشایه تیت پی به خشیم.

یوسف (سلوی خوی لی بی)
گوتی "له فرمانپه واییت
پیته خشیم" چونکه سره یه خو
نه بوو له فرمانپه وایه تیدا، به لکو
فرمانپه واییه که که له
سهرویه وه یه تی پی گوت: ﴿إِنَّكَ
الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ﴾
(یوسف: 54)، واته: نه مپو ئیتر
به راستی تو لای نیمه خاوه نی پله
و جیگی متعانه و باوه پی.

هر له وانه ی که خوی گه وړه
فرمانپه وایه تی پی به خشین
(طالوت) بوو که خوی گه وړه
کر دپه سر کرده و فرمانپه وای
به نی ئیسرائیل، تاوه کو له ژیر
به یداخی نه ودا بجه نګن: ﴿وَقَالَ
لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ
طَالُوتَ مَلَكًا﴾ (البقرة: 247)،
واته: ئینجا پیغه مبه ره که یان
(به وانه ی که ناماده ی جه نګ
بوون) گوتی: نه وه ئیتر خوا
به راستی بریاری داوه و تالوتی
په وانه کردوه که پاشا و
سهر کرده تان بیت.

هه‌روه‌ها قورئان به‌سه‌ره‌هاته‌که‌ی له‌گه‌ل جالوت‌دا ده‌گێڕێته‌وه که کۆتایی پێدینیت به: ﴿وَقَتْلَ دَاوُودَ جَالُوتَ وَأَتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ﴾ (البقرة: 251)، واته: داود (که یه‌کێک بوو له سه‌ربازانی تالوت) جالوتی کوشت، له‌وه‌ودوا خوای گه‌وره‌ پاشایه‌تی و دانایی پێبه‌خشی و هه‌رچی ویستی بوو فێری کرد.

سوله‌یمانیش که خوای گه‌وره‌ ده‌سه‌لات و فه‌رمانپه‌وایه‌تییه‌کی پێ به‌خشی که پاش ئه‌و که‌سی دیکه ده‌ستی ناکه‌وێت. هه‌ر له‌ ئه‌و فه‌رمانپه‌وایانه‌ی که قورئانی پێڕۆز باسی کردوون: (ذوالقرنین) ه که خوای گه‌وره‌ توانا و ده‌سه‌لاتی له‌ زه‌ه‌ویدا پێ به‌خشیبوو، بۆ هه‌ر شتیکی پێویستی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ش هۆکاره‌که‌ی بۆ په‌خساندبوو، فه‌رمانپه‌وایه‌تییه‌که‌ی فراوان کرد له‌ پۆژئاواوه‌ بۆ پۆژه‌لات، له‌ قورئانی پێڕۆزیشدا خوای گه‌وره‌ به‌سه‌ره‌هاته‌که‌ی باس ده‌کات و ده‌فه‌رمووێت: ﴿إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ﴾ (الكهف: 84)، واته: ئێمه‌ توانا و ده‌سه‌لاتمان له‌ زه‌ه‌ویدا پێ به‌خشیبوو.

هه‌ر له‌وانه‌ی که قورئان باسی کردوون: فه‌رمانپه‌وای (سبأ) ه که فه‌رمانپه‌وایه‌تییه‌که‌ی له‌سه‌ر بڤه‌م‌ای شورا دامه‌زرا‌بوو، نه‌ک تاکه‌یه‌ی و حوکمی تاکه‌که‌س: ﴿مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُون﴾ (النمل: 32)، واته: (به‌لقیس به‌ ئاماده‌بووانی گوت): خۆ من هه‌یج بێراریکم نه‌داوه‌ مه‌تا ئێوه‌ لی ئاگادار نه‌بووین و پاتان

له‌سه‌ری نه‌داییت.

له‌ به‌رامبه‌ر ئه‌مه‌دا قورئان سه‌رزه‌نشستی فه‌رمانپه‌وای سته‌مکار و داگیرکار ده‌کات، ئه‌و فه‌رمانپه‌وایه‌ی که ده‌ستی گرتوووه‌ به‌سه‌ر دروس‌تکراوه‌کانی خوای گه‌وره‌دا، وه‌ک فه‌رمانپه‌وایی نه‌مروود.

هه‌روه‌ها فه‌رمانپه‌وایه‌تی فیرعه‌ون که: ﴿إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيْعًا يَسْتَضَعِفُ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مُفْسِدِينَ﴾ (القصص: 4)، واته: بێ گومان فیرعه‌ون زāl و درنده‌ بوو له‌ ولاته‌که‌یدا، خه‌لکه‌که‌ی پارچه‌ پارچه‌ کرد (جیاوازی خسته‌ نێوانیانه‌وه‌)، ده‌سه‌لاتیه‌کیانی ده‌چه‌وسانده‌وه‌ و لاوازی ده‌کردن، منداله‌ نێرینه‌کانی سه‌ر ده‌بێرین، کچان و ئافره‌تانی (به‌ زه‌لیلای ده‌هێشته‌وه‌)، به‌پاستی ئه‌و سته‌مکاره‌ یه‌کێک بوو له‌وانه‌ی تۆوی خراپه‌ی ده‌چاند.

هه‌ندیک فه‌رمانپه‌واش قورئان نه‌ پێیدا هه‌لداون و وه‌سفی کردوون نه‌ سه‌رزه‌نشتیسی کردوون، وه‌ک فه‌رمانپه‌وای میسر له‌ سه‌رده‌می یوسفدا (علیه‌ السلام)، ئه‌و بوو که یوسفی کرده‌ سه‌رپه‌رشتیار و به‌رپه‌وه‌به‌ری خه‌زێنه‌ی زه‌وی، که له‌ قورئاندا باس له‌ هه‌ندیک هه‌لسوکه‌وتی ده‌کات که سیاسه‌تی باش و گونجاوی

ده‌رده‌خانات لـه‌ فه‌رمانپه‌وایه‌تییه‌که‌یدا.

ئه‌مه‌ هه‌مووی قسه‌کردن بوو له‌سه‌ر سیاسه‌ت و سیاسه‌تمه‌داران له‌ژێر وشه‌یه‌کی غه‌یری وشه‌ی سیاسه‌تدا.

هه‌روه‌ها وشه‌ی (التمکین) وه‌ک له‌ فه‌رمایشته‌که‌ی خوای گه‌وره‌دا هاتوو: ﴿وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُوا مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ﴾ (يوسف: 56)، واته: (خوا ده‌فه‌رمووێت) ئا به‌و شێوه‌یه‌ ده‌سه‌لاتمان دا به‌ یوسف و جێگیر و پایه‌دارمان کرد له‌ خاکی میسر‌دا، هه‌ر پله‌ و پایه‌یه‌کی ده‌ویست له‌و ولاته‌دا ده‌ستی ده‌که‌وت و بۆی ساز ده‌بوو.

هه‌روه‌ها ده‌رباره‌ی به‌نی ئیسرائیل: ﴿وَتُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ﴾ (القصص: 5)، واته: ئێمه‌ش ده‌مانه‌وێت ده‌روو بکه‌ینه‌وه‌ له‌ چه‌وساوه‌کان و منه‌تی خێر بکه‌ین به‌سه‌ر لاوازکراوه‌کاندا له‌ ولاته‌دا و ده‌مانه‌وێت بیانکه‌ینه‌ پێشه‌واو و بیانکه‌ینه‌ میراتگری سامان و ده‌سه‌لاتی سته‌مکاران.

هه‌روه‌ها: ﴿الَّذِينَ إِن مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ (الحج: 41)، واته: ئه‌وانه‌ی که ئه‌گه‌ر پایه‌دارمان کردن له‌ زه‌ه‌ویدا نوێژ و دروشمه‌کانی به‌ چاکی پاده‌گرن، زه‌کاتیش به‌ ته‌واوی ده‌ده‌ن، فه‌رمان به‌ چاکه‌ ده‌که‌ن، قه‌ده‌غه‌ له‌ خراپه‌

ده کهن، سه رنه نجامی هه موو
کارتیکش هه ربو لای خوا
ده که ریته وه.

هه روه ها وشه ی (الاستخلاف) و
ئه وه ی که لیوه ی وهرده گیریت
وه ک خوا ی گه وه
ده فهرموویت: ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ
آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَيَسْتَخْلَفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا
اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى
لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ
أَمْنًا يُعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي
شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ
هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ (النور: 55)،

واته: خوا به لئنی دلنیا به خش و
ته وای داوه به وانه ی باوه پریان
هیناوه له ئیوه و کار و کرده وه
چا که کانیا ن نه نجام داوه
به راستی له ناینده یه کی نزیکدا
جینشین و پایه داریان ده کات
له ولاتدا هه روه ک چو ن
نیماندارانی پیش نه مانی
جینشین کردوه و نه و دین و
ناینه یان بو ده چه سپینیت خوا
خوی پی پازییه، هه روه ها
ترس و بیمیان بو ده گوریت به
نارامی و هیمنی، نه و کاته ئیتر
به ته وای هه ر من ده په رستن و
هه رگیز هیچ جو ره ها وه ل و
شه ریکیم بو بریار ناده ن،
نه وسا نه وه ی دوی نه و
پایه داریه بی باوه پیت، نا نه و
جو ره که سانه هه ر تاوانبار و له
سنور ده رچوون.

له جیگه یه کی تریشدا
ده فهرموویت: ﴿قَالُوا أَوَإِنَّمَا
مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا

جِئْتَنَا قَالَ عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ
عَذُوكُمْ وَيَسْتَخْلَفَكُمْ فِي الْأَرْضِ
فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾ (الأعراف: 129)، واته:
(قه ومه که ی موسا دیاره زور له
ناخوشیدا بوون) بویه گوئیان:
پیش نه وه ی تو بیتته ناومان و
دوی نه وه ش که هاتوویت
(بارودوخ ی نیمه نه گورپاوه) هه ر
نازاردراو بووین، موسا گوئی:
نومید وایه په روه ردگارتان
دوژمنه که تان له ناووبیات و
بتانکاته جینشین له زه ویدا،
نه وسا سه یرتان ده کات که ئیوه
چو ن کار ده که ن !!

به هه مان شیوه وشه ی
(الحکم) یش له گه ل نه و وشانه ی
که لیوه ی وهرده گیرین، وه ک
خوا ی گه وره ده فهرموویت: ﴿إِنَّ
اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ
إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ
أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا
يَعْظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا
بَصِيرًا﴾ (النساء: 58)، واته: بی
گومان خوا فه رمانتان پی
ده دات که هه موو نه مانه ته کان
(سپارده کان) بکه ریتنه وه
ده ست خاوه نه کانیا ن و هه ر
کاتیکش داوه ریتان کرد له
نیوان خه لکید، دادپه روه رانه
فه رمانپه وایی بکه ن، چونکه
به راستی خوا به جوانی و چاکی
و ته وای ناموژگاری و
فه رمانتان پی ده دات، به راستی
خوا هه میشه و به رده وام بیسه ر
و بینایه.

نه مه ش هه مان نایه ته که ئیبن
ته یمیه نیوه ی کتیه که ی

(السیاسه الشرعیه) له م
ته وهره یه دا ده سوړپته وه،
هه روه ها خوا ی گه وره
ده فهرموویت: ﴿وَأَنْ أَحْكُمَ بَيْنَهُمْ
بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ
وَاحْذَرُهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا
أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُ
أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ
دُنُوبِهِمْ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ
لَفَاسِقُونَ﴾ (49) أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ
يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا
لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾ (المائدة: 49-50)،
واته: (کاتیک هه ندیک له
زاناکانی جوو، هاتن بو لات تا
داوه ریسی بکه ی له نیوانیاندا)،
داوه ری بکه به و به رنامه یه
(قورئانه ی) که له لایه ن خواوه
بو ت دابه زیوه، شوینی
ناره زووه کانی نه وان مه که وه،
وریابه نه وه کو نه وان پیت لی
هه له بکه ن له هه ندیک له و
پیتموویانه ی که خوا بو ی
ناردوویت (جا نه گه ر نه و
جوله کانه پازیی نه بوون) و
پشتیان هه لکرد، نه وه بزانه
به راستی خوا ده یه ویت گیروده ی
سه رنه نجامی هه ندیک له
گونه هه کانی خوئیانیان بکات، بی
گومان زوریه ی خه لکی یاخی و
سه رکه ش و تاوانبارن، نایا
نه وانه حوکم و فه رمانپه وایی
جاهیلیه ت و نه فامیان ده ویت و
نه ویان لا په سه نده ؟! (ناخر بو
بیرناکه نه وه) کی هه یه به قه ده ر
خوا حوکمی جوان و چاک و
به جی بیت، (به تاییه ت) لای نه و
که سانه ی که به وردی سه رنج
ده دهن و ویزدان و هه سستی

زیندوویان هه یه .

﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ (المائدة: 45)،
واته: بئی گومان نه وهی
حوکم و داوه ری نه کات به و
به برنامه یه ی که خوا
دایبه زانددوه، نا نه وانه هر
سته مکارن .

هروه ها له نایه تی: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾ (المائدة: 47)،
واته: نه وهی
حوکم و داوه ری نه کات به و
به برنامه یه ی که خوا
دایبه زانددوه، جا نا نه وانه
ناپاک و تاوانبار و له سنوور
دهرچوون .

له نایه تیکی تردا: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾ (المائدة: 44)،
واته: جا نه وهی حوکم و
داوه ری به و به برنامه یه نه کات
که خوا دایبه زانددوه، نا
نه وانه بئی باوه پښ .

نه وهی له باره ی سیاسه ته وه

هاتووه له سوننه تدا

له سوننه تی پیغه مبه ردا
(د.خ) فهرمووده یه ک هاتووه
که وشه یه کی تیدایه له
سیاسه ته وه وهرگیراوه،
نه ویش نه و فهرمووده یه یه
که (متفق علیه) به و له نه بی
هوره یه وه یه که پیغه مبه ر
(د.خ) فهرموویه تی: "کانت
بنو إسرائيل تسوسهم
الأنبياء، كلما هلك نبي خلفه

نبي، و أنه لا نبي بعدي، و
سيكون خلفاء فيكثرون". قالوا:
فما تأمرنا؟ قال: "فوا ببيعة
الأول فالأول، و أعطوهم حقهم
الذي جعل الله لهم، فأَن الله
سائلهم عما استرعاهم".

واته: به نوئیسرائیل له لایه ن
پیغه مبه رانه وه کاروباریان
به پړتوه ده بردرا و سه رپه رشتی
نیش و کاری پوژانه یان ده کرا،
کاتیکیش که پیغه مبه رتک
نه مابیت پیغه مبه رتکی تر
له دوايه وه هاتووه، به لام دواي
من پیغه مبه ر نایه ت و من دواي
پیغه مبه رم و دواي من خلیفه
دین، گوتیان: فهرمانمان به چی
پی ده که یت؟ پیغه مبه ریش
فهرمووی: یه ک له دواي یه ک
به یه تیان پی بده ن و مافی
خوئیانیان پی بده ن که خوی
که وره پی پی به خشیون، خوی
که وره پرسیاریان لی ده کات
ده رباره ی نه وانه ی که خوی
که وره نه مان (پیغه مبه ره کان) ی
کردووه به فهرمانپه وایان و
کاروباریانیان به ده سته .

یه که م به کاره یانی وشه ی

سیاسه ت له که له پوورماندا به

مانای خاوه یی مافی و

فهرمانپه وایه تی

له (الموسوعة الفقهية الكويتية)
دا و له مادده ی (سیاسه) دا
هاتووه ده لیت: کونترین ده قیک
که وشه ی سیاسه تی تیدا
هاتییت به مانایه ک که
په یوه سته به
فهرمانپه وایه تیبه وه بریتیبه له

قسه یه کی عه مری کوری عاص بؤ
نه بی موسای نه شعری که
وه صفی معاویه ده کات و ده لیت:
من وای ده بینم که جیگره وه و
خاوه ن مافی عوسمانی جینشینی
سته ملیکراوه، خو نه ویسته،
سیاسه ت و پیکخستنی گونجاو و
باشه .

نه مه ش وهرده گیریت نه گهر
مه به ست لیتی وشه ی (سیاسه ت)
بیت وه ک سه رچاوه، هه روه ک له
فهرمووده که ی پیغه وه که (متفق
علیه) بوو و له نه بوهوره یه وه
بوو، هه روه ها پاش نه وه ش
له سه رده می پیغه ومان عومری
کوری خه تتابه وه (ر.خ) هاتووه .

نشین نه بی شه یبه و حاکم
ریوايه تیان کردووه، که عومری
کوری خه تتاب (ر.خ) قسه ی بؤ
موسلمانان ده کرد و ده یگوت:
به خوی که عبه ده زانم که ی
عه رب له ناوده چن! له و کاته دا
پیاویک له ناو موسلماناندا
هه ستایه وه و گوتی: که ی
له ناوده چن نه ی نه میری
موسلمانان؟ عومریش (ر.خ)
فهرمووی: کاتیک که سیک
کاروباره کانیا ن ده بات به پړتوه که
کاروباری سه رده می نه زانی
چاره سه ر نه کردیت و که سیک که
هاوه لی پیغه مبه ری (د.خ)
نه کردیت .

به هه مان شتیه له چه ند
هاوه لیک تریشه وه ده یگیرنه وه
که نه م وشه یه یان و کردار و به
مانای فهرمانپه وایه تی و
به پړتوه بردنی ولات به کاره یتاوه .

چه ند تیشکیک له قورانه وه

مه غديد سديق هوزمرزي

له ليكدانه وهی خهونت پی
به خشیوم، نهی دروستکری
ناسمانه کان و زهوی تو
پشتیوانی منی له دنیا و له
ناخیره تدا، په روه ردگارا به
موسلمانی بممرینه و بمگه یه نه
به کاروانی پیاوچاکان.

نه وه به کورتی پوخته ی
مانای نه و دوو نایه ته پیروزه
بوو، که دیاره کومه لیک په ند و
عیره تیان لی وهرده گیری،

حوکم پانییه که ی خوی، دواتر
مه موویان بو چه زره تی یوسف
ده که ون به پوودا و سوژده ی بو
ده بن، له ویدا چه زره تی یوسف
ده فهرموی: نه ی باوکی شیرینم
نه وه لیكدانه وهی نه و خهونه بوو
که پیشتر دیبوم، نه وه تا خوی
گه ورده به پاستی گپرا، خوی
په روه ردگار چاکه ی له گه ل کردم
که منی له به ندیخانه دهره یتا و
نیوه شی له بیابان و لادیوه هیتا
لای من بو شار، دوی نه وه ی
شه یتان ناخوشی خسته نیوان
من و براکانم، بیگومان خوی
گه ورده به سوژ و میهره بانه بو نه و
شته ی که بیهوی، هر خوا خوی
زانای کاریه جی و کاردرسته،
پاشان پوو ده کاته خوی
په روه ردگار و ده فهرموی:
په روه ردگار به پاستی هه ندیک له
مولک و حوکمداری و هه ندیکیش

﴿وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا
لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَا أَبَتِ هَذَا تَأْوِيلُ
رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا
وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ
السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ
بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ
إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ إِنَّهُ
هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ (100) رَبِّ قَدْ
آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ
تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ أَنتَ وَلِيّ الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحَقْنِي
بِالصَّالِحِينَ﴾ (101)، (سورده تی
یوسف). خوی گه ورده له م دوو
نایه تدا، باسی کوتایی
سه رگوزشته که ی چه زره تی
یوسفمان بو ده کات (سه لامی
خوی له سه ربی) که چه زره تی
یوسف دایک و باوکی ده خاته
شوینی خوی، واته سه رته ختی

سوره یوسف په نځیکیان:

* له بیرکردنې هه موو نه و پووداو و نارپه حه تیانه ی که به سهرت هاتوو، به تایبته دوی نه وهی دهرگای په حمه تی خوايیت بۆ والا ده بی و نارپه حه تیبه کان نامینن، به لکو زه ق کردنه وهی نه و نیعمته و به خششانه ی که خوا پی پی به خشی له دوی نارپه حه تیبه کان (به کورتی واته رابردو له یاد بکه و بیر له داهاتووت بکه وه) وه کو نه وهی که حه زره تی یوسف کردی.

* قین له دل نه بوون و بوغنن نه بوون به تایبته به رامبه ر خوشک و برا و که سوکار و هاوکارانت نه گهر هه له یکه یان که مته ر خه میبه کیان لی پوویدات، خو نه گهر باسیشت کرد نه و ده بی توبالی نه و که مته ر خه می و هه لاته (یوسف ناسا) بخه یته پال شه یتان (به کورتی واته من و تو هیچ گرفتیکمان نابی نه گهر پیلان و فیلی شه یتان نه که ویتنه نیوانمان).

* بیرنه کردنه وه له توله به تایبته به رامبه ر نزیکه کانت که به رده وام له که لیاندای، با نه و نزیکه شت زیانیکت پی بگه یه نن، چونکه بیرکردنه وه له توله، سهرتا دل و دهروونی خو ت پی گرفتار و تووشی نازار ده بی (به کورتی

واته کاری موسلمانې پابه ند و دیندار بریتیبه له کار نه ک کاردانه وه).

* دوعا کردن و پاپانه وهی به رده وام له خوی گه وره که کوتایی ژینت واته مردن و له دنیا دهرچوونت به موسلمانې بی، که نه وه به رهم و سهرمایه ی هه موو ته مه نتي پیوه به ستراره (به کورتی واته بیر له چاره نووسی کوتاییت بکه وه نه ک ته نیا سهرتا و ناوه پاسته که ی).

* بیر کردنه وه له وهی که له دوا پوژدا حه ز ده که ی بی به هاوه ل و ره فیکی کی له قیامه تدا، نه گهر حه ز به هاوپتیته تی پیاوچاگان ده که ی ده بی له سهر پیچکه ی پیغه مبه ران و پیاوچاگان برقی و شوین پی نه وان هه لگری (به کورتی واته حه ز کردن به دیداری پیاوچاگان و خوشویستنیان).

خودای میهره بان ده فره موی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾، (سورته قی المنافقون).

خوی گه وره له م نایه ته پیروژه دا، خیتابی پوو به نیمانداران ده کا وه کو له زور شوینی تری قورنندا هاتوو و ده فره موی: نه ی نه وانه ی

نیمانتان هیناوه، بیگومان نیمان هینان بریتیبه له باوه ر هیثانی ته و او به هه ر شه ش پایه که ی نیمان)، (مال) و (مندال) تان بیتاگاتان نه که ن له یادی خوا و له پابه ند بوون به یاسا و پیساکانی نه و و به کتاپه رستی نه و، چونکه هه ر که سیك و ابکات واته (مال) و (مندال) ده که ی بیتاگای بکه ن له خوا، نه و بیگومان له دواوه کان ده بی، دواویش به که سیك ده گوتری که له شتیکدا خوی زور ماندوو بکات و ره نجی زوری بۆ بکیشی و کاتی زوری بۆ ته رخان بکات به نومیدی نه وهی پییه وه به خته وه ر بی، به لام له دهره نجامدا مایه پووج دهرچی و هیچ شتیك به ده ست نه هیثی، بویه خوی گه وره ناگادارمان ده کاته وه که له مامه له کردنمان له گه ل (مال) و (مندال) دا ده بی زور وریا بین به شتیوه یه ک که هه موو ماندوو بوون و ره نج و کاتیکمان بویان ته رخان نه که یین تا کو تووشی بیتاگایی نه یین له دونیادا و ره نج به خسار و مایه پووجی روژی دواویش نه بین.

له م نایه ته پیروژه دا ده کری کومه لیک په ند و عبیره ت و وانه ی لیوه هه لینیجین، که

نه مانه ی خواره وه هه ندیکیان:

* مرقفی ئیماندار نابی هیچ شتیک بیتاگای بکات له و چه مکانه ی که ده که ویتته ناو بسواری ئیمان که یه وه، که رنا ئیمان که ی له ق ده بی.

* (مال) و (مندال) دوو به خششن خوای گه وره به به نده کانی خو ی ده به خشش هه ر یه که و به ریزه یه کی دیاریکراو که خو ی به دانایی و حکمه تی خو یه وه ده یانه خشش، که ده بنه هو ی خوشی به خشین به ژیان، به لام له کاتی نه بوونیاندا ده بی به نده کان نارامگرین و له بوونیشیاندا ده بی به نده کان سوپاسگوزار بن، بو ئه وه ی له هه ردوو باردا بیتاگا نه بن.

* مرقفی ئیماندار په یوه ندی به (مال) و (مندال) وه په یوه ندیه کی روخی و قه لبی نییه، به و مانایه ی که هه موو روح و دل و میشکی دابگرین و، هه موو خه م و خه فه تیکی له پیتاویاندا هه لپژئی.

* مرقفی ئیماندار ده بی ژیرانه مامه له بکات له دونیادا له گه ل (مال) و (مندال)، بو ئه وه ی (مال) و (مندال) ه که ی بینه سه رمایه کی باش تا له قیامه تدا له سه رکه وتواندا بی و له دواوه کاندانه بی.

* مرقفی ئیماندار ده بی به

دوعا کردن و پارانه وه ی به رده وام له خوای گه وره که کو تایی ژینت واته مردن و له دنیا ده رچوونت به موسلمانان بی، که نه وه به ره هم وسه رمایه ی هه موو ته مه نتی پیه به ستر اوو

شیوه یه کی هاوسه نگ مامه له له گه ل (مال) و (سامان) دا بکات، واته له به ر نه وه ی ژیان بی (مال) ناچیتته سه ر ده بی هه ولئ بو بدات، به لام نابی هه وله که ی به و شیوه یه بی که له پاده ی پیویست بترازی.

﴿وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ
الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيكَ مِنَ
الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ

إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ
إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ﴾،
سوره تی (القصص - 77).

خوای گه وره له م نایه ته پیوژده دا باسی مرقفی ئیماندار ده کات که پیویسته چو ن مامه له له گه ل دنیا و قیامه تدا بکات و به چ شیوه یه ک هاوسه نگی له نتوانیاندا بیاریژی، هه روه ها چو ن و به چ شیوه یه ک باش ره فتار بکات و چاکه خوازبی له گه ل خو ی و ده وریو به ری و بوونه وه ر به گشتی، هه روه کو چو ن خوای گه وره له گه لیدا باش بووه و چاکه ی زو دی له گه لدا کردووه، دواتر ده فهرمو ی که ئیماندار نابی به هیچ شیوه یه ک بیرى به لای خراپه کاریدا بجی، چونکه خوای گه وره نه و که سانه ی خوش ناوی که خه ریکی خراپه و بلاوکرده وه و بره ودانن به کاری خراپه له سه ر زه ویدا، به لام نه گه ر له به شی یه که می نایه ته که ده زو د وردبینه وه، زو د به ناشکرایى خوای گه وره چو نیه تی هاوسه نگی کردنمان بو پوون ده کاته وه له نتوان دنیا و قیامه تدا، که ده فهرمو ی: له وه ی که خوای گه وره پیی داوی له هه موو جوړه به خششیک، قیامه تی پیبه ده ست بیتنه (که

ئەو ھىلە گىشتىيەكە (بەلام لەپان ئەو ھىلە گىشتىيەدا كە بەدەست ھىنانى قىامەتە، بەشى خۆت لە دنيا لەبىر مەكە (ئەمەش ئەو دەگەينى كە لەبىر نەكردنى دنيا ھىلە سەرەككەي ئىماندار نىيە)، كەوابى نابى وەكو زۆر كەس بە ھەلە لەو ئايەتە ھالى بوونە گوايە دەبى مەوۇ خەرىكى دنيا بى و ھەولى بۆ بدات، بەلام دەبى قىامەتیشى لەبىر بى و كارى بۆ بىكات، بەم شىۋەيە وا دەردەكەي كە كاركردن و ھەولەدان بۆ دنيا ھىلە گىشتىيەكەي و كاركردن بۆ قىامەتیش ھىلە لاوەككەيە، كە ئەمەش ديارە پىچەوانەي واتاي ئەم ئايەتە پىرۆزەيە.

ھەندىك لەو پەند و ئامۇزگارى و وانانەي لەو ئايەتەو پىۋىستە فېرى بىن:

* مەوۇ ئىماندار ھەرجى خوا پىي بەخشىۋە لە بەخششە ماددى مەعنەۋىيەكان لە ژيان و عەقل و تەندروسىتى و ھەستەكان و ئاسايش و خۆشئودى و سەرۋەت و سامان و مال و مندال و قەسەي رەوان و كەسايەتى و شىكۆمەندى و زانىست و زانىارى و... تاد، بەھەموو ئەو بەخشش و غەيرى ئەوانەشەو دەبى ھەولى

بىياتنانى مالى قىامەتى بى و بەجوانى ئاۋەدانى بىكاتەو، چونكە لەو مالەدا بە جىگىرى و بەردەوامى دەمىتتەو، نەك بەردەوام خەرىكى ئاۋەدانكردنەو مالى دنياي بى كە مالىكى كاتىيە و زۆر زو بەجىي دىلى، كەواتە كارى

**خوای گەورە
چۆنىيەتى
ھاوسەنگى
گردنمان بۆ پروون
دەگاتەو لە
نیوان دنيا و
قىامەتدا، گە
دەفەر موی:
لەوھى گە خوا
پىلى داوی
لەھەموو جۆرە
بەخششیک،
قىامەتى
پىبەدەست پىنە
بەلام لەپال
بەدەست ھىنانى
قىامەت، بەشى
خۆت لە دنيا
لەبىر مەكە**

سەرەككى ئىماندار لە دنيادا ھەولەدانە بۆ دەسخستنى مالى قىامەت، لەگەل ئەو كارەشیدا دەبى بايى ئەو بەشى خۆى لە دنيادا مەيسەر بىكات.

* ئىماندار لە ژيانیدا دەبى چاكەخواز و باش رەفتار بى و بەردەوام چاكە بۆلۆبىكاتەو، ھەرۋەكو چۆن خۆى گەورە چاكەي لەگەل ئەودا زۆرە بەلۆق نوقمى دەرياي چاكەكانىەتى، واتە دەبى مەوۇ ئىماندار ۋەفای بى بەرامبەر ئەو ھەموو چاكەكانەي كە خوا لەگەلیدا كەردۋىيەتى بەوھى كە ئەویش لەگەل خۆى و دەۋرۋەرى و كۆمەلگەكەي چاك و باش بى.

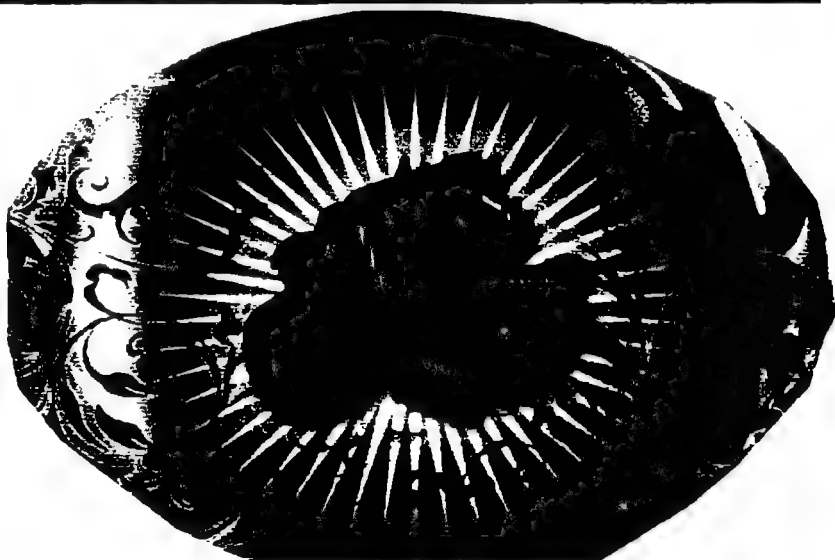
* نابى ئىماندار بەھىچ شىۋەيەك تواناكانان و بەخششەكانى خوا كە پىي داۋە بەكار بىنى بۆ خراپەكارى و گەندەلگارى، چونكە خراپەكارى وا لە خاۋەنەكەي دەكات بچىتە رىزى ئەو كەسانەي كە خوا خۆشى ناۋىن، ئەگەر يەككىش خوا خۆشى نەوئ ديارە كە ئاكامەكەي چۆن دەبى.

گه رانه وه بو

به لیر سیاریتی

پښه مبه ران

و سرگېړانس: هیڅ موخه مه ده نه لاس

پښه مبه راندا - سه لامی خویان
لیبیت - ته باو هاویه ش بیت.

پښه مبه ران - سه لامی خویان
لیبیت - بو نه وه نه هاتوون
تاوه کو هه موو دابو نه ریتی
نه ته وه و گه له کانیاں له ناو بیه و
بیانگه یه ننه قوناغی بی شوناسی،
نه وان نه هاتوون تا پساله و
په یامی پښه مبه رانی دیکه -

سه لامی خویان لیبیت -
هه لېوه شپننه وه و خه لکی بڅه نه
نیو قه ییرانی نیمانه وه،
پښه مبه ران هاتوون تا دابو
نه ریته دروسته کان بژیننه وه و
خراپی و ناباشیه کانی دابو
نه ریته هه لکان له ناو بهرن،
نه وان شوناسی نه ته وه کانی
خویانیاں به قهرمی ناسیوه و
هه ژمار کردووه و له هه ولی
ته واوکردنی په یامی پښه مبه رانی
پیش خویاندا بوون، نه وان
نیمانی دروستو دینداری
هوشیارانه یان به هیز کرد، به لام
نه سل و بڼه مای نیمانیاں له ناو
نه برد.

له راستیدا په یامی پښه مبه ران -
سه لامی خویان لیبیت -
چاکسازي و ئیسلاچی دابو
نه ریت و په فتاره کان و ژياندنه وه و
نویکردنه وه ی ته وای په یامی
پښه مبه رانی پیش خویان و

وا دیته پیش چاو که
به رپر سیاریتی پو شنبیرانی
نایینی - به به راورد له گه ل
پو شنبیرانی دیکه دا - نور پر
مه ترسیترو له هه مان کاتا دا
کارامه تر بیت، هه روه ها
به رپر سیاریتی پو شنبیرانی
نایینی له به رامیه ر
پیشکه شکردنی بیرو هزی
نایینیدا له گه ل به رپر سیاریتی

بەمىز كىردى بىنە ماو بەھا
بالاكان بوو لە نىوان
مىروفە كاندا.

پىغەمبەرى ئىسلام
موھەممەد (ﷺ) لە مەككە و
مەدینەدا دەركەوت و كەوتە
دژاىەتى كىردن و پووبە پوو
بوونە وەى شىرك و ھاوبەش
بىپاردارن و ھەموو جۆرە جەورو
ستەمىك، بەلام بىرو باوەرە
پەسەنەكانى ئايىنى ئىبراھىمى
- كە نەو لە دوای نەو لە نىو
عەرەبە جاھىلىيە كاندا
ما بوو بە نەو - لە ناو نەبرد، ئەو
زۆرىك لە دابو نەرىتەكانى
سەردەمى جاھىلى و نەفامى بە
فەرمى ناساندو دانى پىدانان،
تا ئەو پادەيەى كە زۆرىك لە
دابو نەرىتەكانى سەردەمى
نەفامى و پىش ئىسلام لە
مەراسىمى بەندايەتى گەورەى
حەجدا تا ئىستەش وەك
خۆيانن و ماونەتەو، بۆيە
پىغەمبەر (ﷺ) تەنیا ھەستا بە
گۆپىنى پەفتارو ئاكارە
خراپەكانى سەردەمى نەفامى
خەلكى و سەردەمى خۆى لە
دابو نەرىتى بەندايەتى كردندا.
پۆشنىبىرى ئايىنىش لە وەھا
پىرە و پىكدا ھەنگاو ھەلدە گریت،
ئەو پەخنەگرى ھەل و مەرج و

**پىغەمبەران
ھاتوون تا داب و
نەرىتە
دروستەكان
بژىنە وەو
خراپى و
ناباشىبەكانى
داب و نەرىتە
ھەلەكان لەناو
بەرن،**

بەپرەسىار دەزانىت، ئەو
دەيەوئە پۆشنەگرى ئايىنى
ئەنجام بىدات و لەپال
سودمەندبوون لە دەستكەوتە
فەكرىبەكانى خۆى و بىرمەندانى
دىكەى جىھاندا، لە دروشم و
شەعائىرە ئايىنىيەكان ئىلھام
وەرگىرت، بۆ ئەوەى بە
چەكىكى كارىگەرترەو خەرىكى
چاكسازى بىت.

پۆشنىبىرى ئايىنى پووبە پوو
ھەموو ئەو دابو نەرىتە بەھا
ناپەسەندو بىدەو داھىنراوو
دروستەكراوانە دەبىتەو،
ھەروەھا پووبە پوو ھەر جۆرە
لەكدانەو ەيەكى شىۆپىنراوئىش
دەبىتەو كە زىان بە بزاون و
پەسەنايەتى مىروفە بگەيەنىت و
مافە خوا پىدراو ەكانى مىروفە لە
كۆمەلگەدا پىشەل بكات،
ھەروەھا پىگەى چاكسازى
كۆمەلگەش دەگرىتەبەر.

پۆشنىبىرى ئايىنى خۆى لە
بەرامبەر خواو لەپاشاندا
لەبەرامبەر خەلكىدا بە
بەپرەسىار دەزانىت، ھەر بۆيە
تىۆرياو بۆچوونەكانى ئەو نەك
تەنیا لەسەر بىنەماى
عەقلاىيەتى خودو
دەستكەوتەكانى عەقلى گشتى و
مىۆى لە كۆمەلگەكانى دىكەدا

بارودۆخى ئىستايە، لە بەرامبەر
دابو نەرىتە نادروستەكاندا
پەخنەگرەو ناپازىيە، گيان و
پۆحىيەى حەقخوانى ئەكتىف و
چالاكى ھەيە و سەبارەت بە
چاكسازى كۆمەلگەكەى ھەست
بە بەپرەسىارىتى دەكات، بەلام
لە ھەمان كاتدا خوتخوتەو
وركەى خەمى ئايىنى و چاكسازى
فەكرى دىنى و لەناو نەچوونى
بۆچوونە ئىمانىيەكانى
خەلكىەتى.

پۆشنىبىرى ئايىنى خۆى لە
بەرامبەر دروشم و شەعائىرە
ئايىنىيەكان و بۆچوونە
ئىمانىيەكاندا بە پابەندو

پۇشنىبىرى
ئايىنى فراوانى
بۇچوونەكانى
خۇى لە
چوارچىۋەى
عەقلى و ژىرى
قسەى مرقۇدا
كورت
نەكردوۋەتەۋە
، بەلكو دامىنى
ئەۋى تا
(عەقلىنەتى
بالاىر لە مرقۇ)
ۋاتە
فەرموودەى
خۋا بەرز
كردوۋەتەۋە و
پادەكىشىت

بە شىۋەيەكى پەھا دامەزراۋە،
بەلكو پىرچەكە بە ژىرى و
عەقلى تەۋاۋەكەلام و (ۋەھى)
خۋايىيەۋە، واتە پۇشنىبىرى
ئايىنى فراۋانى بۇچوونەكانى
خۇى لە چوارچىۋەى عەقلى و
ژىرى قسەى مرقۇدا كورت
نەكردوۋەتەۋە، بەلكو دامىنى
ئەۋى تا (عەقلىنەتى بالاىر لە
مرقۇ) واتە فەرموودەى خۋا
بەرز كىردوۋەتەۋە و
پادەكىشىت، تاۋەكو بە

ئاگاداربوون لەم (عەقلىنەتە
بى كەموكورتىيە) خەرىكى
پىشكەشكردنى بۇچوونەكانى
خۇى بىت.
بەلگەنەۋىستە كە لەم
بارودۇخەدا پۇشنىبىرى ئايىنى
دەتوانىت بۇچوونەكانى
پىشكەش بىكات كە تەبا و
ھاۋناھەنگ بن لەگەل فىترەتى
بوونى مرقۇ و پىداۋىستىيە
دەروونىيەكانىدا، كە ئەنجامى
ئەم كارەش كارايى ئەم
تەۋرىاۋ بۇچوونەكانىيە لە نىۋ
كۆمەلگەداۋ بەسۋودبوونى بۇ
مرقۇگەلەكە كە ئايىن بەشىكە
لە بەھا بنەپەتتىيەكانىيان و
تەبايە لەگەل فىترەت و
سروشتى مرقۇفايەتەدا.

مرقۇفەكان بۇيە باۋەپو ئىمان
دەھىن بۇ ئەۋەى ئاسايش و
ئاسودەيى بەدەست بەھىن، بۇ
ئەۋەى بۇ خۇشەختى خۇيان
لە ھەردوۋ جىھاندا گرەنتىيەك
بەدەست بەھىن، پۇشنىبىرى
ئايىنى بە ئاگاداربوون لەم
ھەستىيارىيە سروشتىيە لە
مرقۇفەكاندا لە نىۋ كۆمەلگەدا
ھەنگاۋ ھەلدەگرىت، واتە بە
ئىلھام ۋەرگرتن لە كەلامى
خۋاۋ بنەماي ئىمان،
بۇچوونەكانى پىشكەش

دەكات كە لە ھەمانكاتدا پىگەى
گەشەكردنى فىكىرى و زىادبوونى
تەۋرەننى زانستى كۆمەلگە
دابىن دەكەن، ھەروەھا ئارامى و
ئاسايشى دەروونى و خۇشەختى
تاكەكان لەخۇ بگرىت.

پۇشنىبىرى ئايىنى بەم شىۋازە لە
پىشپىيەستىندا سەركەوتەۋەتر
لە و پۇشنىبىرەنە كار دەكات كە
ھەلەتەتەكى خىراۋ بى ۋەلامىان
ھەيە بۇ گرەنتىيە لايەنى
پەسەنايەتى بەخش و جەۋھەر و
كروكى مرقۇفەكان، واتە كەسانىك
كە ئىمان لە ھاۋكىشە
فىكىرىيەكان ۋە لە پۇشنىگەرىدا
لەبەرچاۋ ناگرن، لە كاتىكدا
دەيانەۋىت بۇ قەيرانەكانى
كۆمەلگەى مرقۇفايەتى پىگە
چارەيەك پىشكەش بىكەن، كە
زۆرەى پىداۋىستىيە فىترى و
سروشستىيەكانى مرقۇ
دەشارنەۋە و بەم جۆرە
بارودۇخى قەيراناۋى
كۆمەلگەكان قەيراناۋى تر
دەكەن و مرقۇ لە سروشت و
فىترەتى پەسەنى خۇى دورتر
دەخەنەۋە.

سەرچاۋە / كىتابى (روشنفكر و
ھويت) نووسىنى: (ئابىن ئەمىرى)

جەمال غەریب حەممە

کەسێک دەتوانێت (ژیان مامۆستایەکی مەزنە، بەلام بەداخەوە هەموو قوتابییهکانی دەکوژێت)، کەسێکی تەریش دەتوانێت: (ئەو کەسە دایک و باوکی تەریبێتی دانادەن، ئەوا پۆزگار تەریبێتی دەدات)، گەرنێک وەرگرێتی وانییه لەکاتی خۆیدا نەک لەکاتی بەسەرچوودا، بەلام بە بریوای من ئەمۆ کە من ئەو کەسانە لەکاتی خۆیدا وانی و ئەزموون لە ژيان وەرەگرن، ئاخەر ژيان بە هەموو پێشاهاتەکانییهوه بۆ خۆدی مۆژ هەلە، هەر هەلە و کەمتەرخەمییەک لەو بارەوه هەلەپەکی کوشندەیه، چونکە هەموو جارێک ئەو هەلە لانه دووبارە نابنەوه.

(کەتیب)

لە هەر شوێنێک ژيان هەبوو پێویستە کەتیبیش هەبێت.

بەنرخترین دیاری لای من کەتیبە.

من بەردەوام یەک هاوڕێم هەیه کە ئەویش کەتیبە.

ئەگەر حەز دەکەیت هاوڕێیەکت نیشان بدەم کە هەرگیز لێک زویر نەبن یان نەتبات بەسەر هەلەدا و کانت بەفێرۆ نەدات و هەردەم لێی سوودمەند بێ، ئەوا هاوڕێیەتی ئەو شتە بکە کە ناوی (کەتیب)ە.

(دایک)

تۆ ئەگەر بەدوای بەدەست هێنانی بەهەشتیت، ئەوا لە ژێرپێی دایکتدا بۆی بگەڕێ.

دایک ئەو دروستکراوه مەزنەیه، کە نیشتمان بەو گەردەیی و پیرۆزییهی خۆیهوه هەلگری نازناوی دایکە.

(لێبوردەیی)

لێبوردەیی خەسڵەتێکی زۆر مەزن و بەرزە، بۆیه زۆر کەس دەستی نایگاتی.

لای لێبوردەیی چەند گەردەیی، کەچی نەیارە کانت بە بچووی و ترس و پاشەکشە پێناسەت دەکەن.

لێبوردەیی گەردەیییه و تۆلەش مافە، کەچی هەموومان حەزمان لە تۆلەیه و خوشمان بە گەردە دەزانین.

هەموو تاوانێک سزای بۆ دانراوه، لێبوردەیی خەسڵەتێکی جوانە.

(هەلەم)

هەلەم ئەو چەکە کاریگەر و سەردەمیانهیه کە هەلگرەکی یان بەندیخانه و هەلەاتن و لەناوچوون چاوهڕێیەتی یان پارە و پلە و پایە، وێنە ی کەسی یەکەمیان زۆر دانسقە و پڕ بایەخن، بەلام وێنە ی کەسی دووهمیان وەک گەلای دار زۆر و بێ بایەخن.

(دروژن)

- درۆزنه كان ژيانى ئاسايى
خه لکيان شيواندوه.

- سوپاس بۆ ئه درۆزنه ي که
پۆژانه لێيه وه فيرى درۆناسى
بووم.

- درۆزن خهـــاوهنى
که سايه تيبه کى بى نرخه، ده
تۆش خۆتى لى بپاريزه، چونکه
ئاوازي درۆ و پهنگى درۆزن
دياره.

(هه لېژاردن)

- هه لېژاردن شوپشکى ياسايى
و جهنگى مەده نياوه و
کوده تايه کى سبى خاوينه.

- گه ل پتويسته له کاتى
هه لېژاردنه کاندای بريارى خۆى
بىدات و دهسه لاتيش دواى
هه لېژاردن، به پېچه وانه وه نه
هه لۆيستى گه ل دواى هه لېژاردن
و نه به لێنى دهسه لاتيش پيش
هه لېژاردن هيج نه رزشيکيان
نييه و نابيت.

(ياسا و هيز)

- ياسا و هيز ته واکه رى
يه کترن، چونکه ياسا به بى هيز
ناتوانيت دهست ببات بۆ هيج و
هيزيش به بى ياسا دهست
دهبات بۆ هه مووشت.

(پۆژنامه نووس)

- نه گه ر له پابردودا شانۆ
قوتابخانه ي گه ل بووبيت، نه وا
ئه مپۆ پۆژنامه نووسى ئازا و

پاستگۆ مامۆستاي گه ل و چاوى
جه ماوه ر و زمانى هاوولاتى و
ويژدانى کومه لگه يه.

(جياوازييه كان)

- نه هرامى فيرعه ونه كان له
باخچه ي گۆشه که کانى
سه رکرده کانى ئيمه دا جيگه يان
ده بيته، له کاتيکدا نه وان
بانگه شه ي خوايه تى و نه مان
بانگه شه ي شوپشگيپى ده که ن.

- ئيمه هه رده م له هه ولئى بى
نه رزشکردنى کارى نه وانى ترو
سه رساميشين به کاره کانى
خۆمان.

- نه گه ر زولمى که سيکى ئاسايى
شايسته ي هه لۆيست و کاردانه وه
بيت، نه ي بۆ زولمى دادپه روه ريك
ده لئى چى؟

(پاستى و درۆ)

- نه گه ر درۆ له دواپۆژدا سزاي
له سه ر بيت، نه وا پاستگۆي هه ر
له ژياندا باجه که ي له و که متر نييه.

- جياوازي نتيوان پاستگۆ و درۆزن
له ويدايه، پاستگۆ نه گه ر درۆش
بکات هيشتا هه ر باوه رپى پى
ده که ن، به لام درۆزن نه گه ر
پاستيش بلت هيشتا به گومانن
لتي.

(جياوازييه که لېره دايه)

- نه گه ر که سيک خراپه ي له گه لدا
کرديت تۆش به هه مان شيوه
به رپه رچت دايه وه ئيتىر جياوازيقان

چيبه، يان نه گه ر به رانبه ره که ت
چاکه ي له گه لدا کرديت، تۆش
وه ک نه وت کرد نه وه ش ئازايه تى
نييه، به لکو ئازايه تى و
جياوازييه که له ويدا
ده رده که ویت، که
به رامبه ره که ت خراپه ي له گه لدا
کرديت تۆش هه مان کاردانه وه ت
نه بيت.

(ئازارى ويژدان)

- ئازارى ويژدان له گه ل
سه رجه م ئازاره کانيتىر وه ک دوو
تاي يه ک ته رازوو وان،
هه لکشانى هه ر کاميان واته
داکشانى نه وى تريان.

- له سه رده مى نه مپۆماندا
هه موو ئازار و ده رده و و
نه خۆشيبه كان له هه لکشانى
به رده وام و تۆمارکردنى ژماره ي
پتيوانه يدان، ته نيا ئازاريک نه بيت
له کۆتايى له ناوچووندايه،
نه ویش نه و ده رده يه که پتي
ده لئى (ئازارى ويژدان).

(درووستکراو)

- زۆر نه شياوه درووستکه ر
لاواز بىت له به رامبه ر
درووستکراوه که يدا، تۆ سه يره
مروڤه خۆى درووستکه رى پاره يه
و که چى چه ند لاوازه له
به رامبه ريده.

(نه خلاق)

- له هه ر کارتيکدا نه گه ر

پەچاۋى ئەخلاق نەكرا ئەۋە نادادپەرۋەرى دېنىتە كايەۋە.

(شۈرپش)

— گىرىنگىرىن و پىرۋىزىرىن و گەۋرەتەرىن شۈرپش ئەۋەپە كە گۇرپانكارى پۈزەتەفانە لە ھىزى كۆمەلگەدا بىكەيت.

(كاتىزىمىر)

— كاتىزىمىر كار نەكات باشترە لەۋەى كە كارى كىرپاش و پىش بىكات.

(مىۋى بچووك)

— مىۋى بچووكەكان چىژ ۋەردەگىر لە ئازارى بەرامبەر و ئازارىش دەچىژن لە چىژى بەرامبەر.

(گومان)

— مەن بەگومانم لە ھەموو كەس و ھەموو شىك تا دەگەمە يەقىن.

(ژيان)

— ژيان لاي ئىمە لە گەمەيەك زياتر نىيە، ئەۋىش ھەر لە سەرەتاۋە دۇراندوۋمانە.

— كە ژيان بى ئامانچ بو ئىتر مىۋى چى بۇ دەمىنىتەۋە.

— ژيانى ئەمۋى مىۋىيەتى لەسەر سى كۈچكەى بەرۋەۋەندى و ساختە و ھىزۋەستاۋە.

— ژيان زۆر كۈرتە، بەلام پاداشتەكەى نەپراۋەيە.

(ھاۋكارى)

— ھەول بەدە پۇژانە ھاۋكارى

كەسانىك بىكەيت، ئەگەر كەسە نىزىكەكانى خۇشت بىن، چونكە پاش كارەكە ھەست بە ئاسودەيى دەكەيت.

— ئەگەر ناتوانىت ھاۋكارى خەلكى بىكەيت، خۇ دەتوانى پىزىيان لى بگىرىت.

(عەدالەت)

— لەم سەردەمى ئەمۇدا كەس ناتوانىت عەدالەت بەرجەستە بىكات.

(ۋتە و كىدان)

— ھەرچەندە خۇت ماندوۋ بىكەيت كەسىك نادۇزىتەۋە كە ۋتە و كىدارى ھاۋتەرىيى يەك بىت.

(گەندەلى و چاكسازى)

— ئەۋە بزائە ھەردەم لايەنگرانى گەندەلى زۆرتىن لە ھەۋادارانى چاكسازى، بۇيە ھەرگىز نايىبىنىت كە ھەۋادارانى چاكسازى سەرگەۋن بەسەر لايەنگرانى گەندەلىدا.

(جۆرەكانى بەرپىرس)

— دوجۇر بەرپىرس ھەيە، جۆرىكىيان ھىندە گەۋرەن كورسىيەكەى ژىرىيان بچووكە ۋەك پىلاۋەكانىيان، جۆرى دوۋەم ھىندە بچووكەن لە پىشتى كورسىيەكانىيانەۋە گوم دەبن.

(سەنۋى ئازادى)

— ئىمە سەنۋى ئازادى

بەرامبەر باش دەزانىن، بەلام پارى نايىن ھىچ كەس سەنۋى ئازادى خۇمانمان نىشان بەدات.

(مىۋى)

— ئەسل لە مىۋىكانىدا ھەۋەسبازى و خۇپەسەندى و خۇسەپىنىيە، ئەۋە ئايىن و ياسا ۋ عورف و ۋىژدانە كە ھەموو ھەز و ئارەزۋەكانى مىۋىيان سەنۋىدار كىردوۋە.

(جۆرەكانى كۈشتىن)

— دوجۇر كۈشتىن ھەيە (جەستەيى و مەنەۋى) جۆرى يەكەمىيان ئەۋ جۆرەيە ئاسايىە كە لە ئەجەلدا كۈرت دەبىتەۋە، بەلام جۆرى دوۋەم كە كۈشتىن مەنەۋىيە دىنباين ئازارەكەى ھىچى كەمتر نىيە لە جۆرى يەكەم، چونكە تا ژيان بەردەۋام بىت ئازارى ئەم كۈشتەش بەردەۋام دەبىت، واتە ھەر پۇژىكى مردىنكە.

(ھەقىقەتى پەھا)

— لە ئارىشەى نىۋان مەردوۋمەكاندا ھەقىقەتى پەھا لاي كەسىيان نىيە، بەلكو دەشەت ھەر لايەكىيان پىژەيىانە بەشىك لە پاستى و نارپاستيان لايىت.

(ياسا)

— ياساكان زۆر بى بەزەيىن.

ئىمە كېشەكان

ئەيۈب كوردى

ھەبىت لەۋەى قازانچ، جا ئىمە
چۆن پەى بە ھەردوۋ دىۋى
كايەكە بەرىن بۆ ھاۋسەنگى، بۆ
ئەۋەى سەرەنجامى دوۋرېۋون لە
كېشە و گۆپىنى كېشەكان بە تاي
ئارامى بەشى ئىمە بىت، كەۋاتە
ھەموو ئەۋانەى لە ژىنگەى ئىمە
پوۋ دەدەن و دەبن بە بەشىك لە
ژيانمان و ئەركى مامەلەكردنمان
دەكەۋىتە ئەستۆ، يان ۋەكو
سىبەر لە رۆژەتاۋا بە
دىارمانەۋەن و لەباراندا ۋەكو
سەيۋان بەسەرمانەۋەن، پەى
بەۋە دەبەين رى لە ئەندازە و

تا كەم لەگەل يەكتردا يەكانگىر
دەبىت و بگرە ھەندىكېشىان
لەم كايانە لە بىر و ھىزى
خۆماندا بوون و ھاۋسەنگ
كردنىان مەھال دەبىت و بەلام
نازانىن لەدىۋە شارۋەكەى ئەم
كايانە چى دەگوزەرىت؟ و
چۆن مامەلەمان لەگەل
دەكات؟ كەۋاتە پەلەكردنمان
بۆ دۆزىنەۋەى ھاۋسەنگى
دىۋىكى ديارى كايەكە لەۋانەيە
بەرئەنجامەكەى بە دلى ئىمە
نەبىت، لەۋانەيە چۆنىەتى
مامەلەكردنمان زيانى زياترى

ئىمە مەۋقېن، خۋاى گەۋرە
دروستى كردوۋىن و لە ژيان و
زەۋىدا گوزەر دەكەين، ئەندازە
و پېۋانەى مانەۋە و بوۋنمان بۆ
كېشراۋە، ھەر لە ھاتنمان بۆ
ئاۋەدانكردنەۋەى زەۋى و
گوزەرەكردنمان بەناۋ يەكە
يەكەى كايەكانى سەر ئەم
زەمىنە ئاشنايىمان بۆ
دەستنىشان دەبىت و دەبىتە
كانگاي ناسىن و مامەلەكردن و
ھەلسۈكەۋتمان، جا لەم
ھەلومەرجەى ژيانماندا زۆرىك لە
كايەكان بە درىژايى ژيانمان زۆر

قوتابییهك گوتی پەرداخەكە
دابێ.

مامۆستاكە گوتی كێشەكانی
ژیانیش بەم شیوەیەن، ئەگەر
چەند خولەكێك لە بیر و هۆشدا
بەپێلدرێنەوه كێشە نابن، ئەگەر
ماوەیەكی درێژتر بێت ئازارتان
دەدات، ئەگەر زیاتر بێت توانای
ئەنجامدانی كارتان نامینی و لە
كار دەكەون).

ئێمە مۆفیش ئەوەمان لا
گرینگە كە كێشەكان بە گرینگ
بزانین و كەمترین ماوەیان بۆ
پاگرتن و مانەویان بدەین، بۆ
ئەوەی كەمترین ماوە لەژێر
دەسەلات و فشارین بمێنێنەوه،
نەبێ بە كۆسپێكی هەمیشەیی و
پێگەی ئەنجامدانی بێركردنەوهی
تازە و ژیانی تازەمان لێ بگرن،
چونكە دواجار خۆمان دەبین بە
قوربانی كێشەكان و دەبینەوه
بە كێشە، كە ئەمە دواجار دوو
چارەسەری پێویستە: یەكێیان
بۆ خۆمان و ئەوی تریش بۆ
كێشە.

100 گرام، 150 گرام...
مامۆستاكە گوتی بەبێ كێشان
نازانم كێشی تەواوی چەندە؟
بەلام پرسیار ئەوەیە: ئەگەر
پەرداخەكە چەند خولەكێك بە
دەست بێگرم چی پوودەدات؟
قوتابییهك گوتی هیچ. مامۆستا
گوتی ئەگەر كاتریمێرك هەروا
بێگرم؟ قوتابییهك گوتی
دەستتان وردە وردە ئازاری تۆ
دەكەوێت، مامۆستا گوتی ئەدی
ئەگەر یەك پۆژی تەواو
بەدەستەوه بێت؟ قوتابییهكان
گوتیان دەستتان سێ دەبێت و
ماسولكەكانتان بەتوندی
فشاریان دێتە سەر و شەلەل
دەبن و لە كار دەكەون،
مامۆستاكە گوتی زۆر باشە لەم
ماوەیەدا كێشی پەرداخەكە زیاد
و كەمی كردووه؟ گوتیان
نەخێر.

مامۆستاكە گوتی كەوابوو چ
شتێك دەبێتە هۆی ئازار و فشار
و نەخۆشی، من دەبێ لە
بەرامبەردا چی بكەم؟
قوتابییهكان سەریان سوپما،

قەبارە ی گەورەبوونی كێشەكان
بگرن، نەهێلێن جگە لە وتە و
درێژی و پانی و قەبارە
دیاریكراوی كە كێشەكە هەیهەتی
هیچی تری بۆ زیاد نەكەیت،
چونكە كێشەكان چەند بچووك
بێتەوه چارەسەری بچووكی
ئاراستە دەكەیت، چەندیش
فراوان و گەورە بكرێت هیوای
چارەسەرکردنی لای ئێمە
خاوەن كێشە مەحەل و قورس
دەبێت و هەلۆهەستە
لەسەرکردنیان بە بێ سود و
قازانج و زیان یەكلایی بێتەوه و
نەهێلێن ئەوەندە لە كانیاوی بیر
و هزریدا بەپێلدرێنەوه، چونكە
مانەوهی كێشەكان ئارامیمان لێ
دەسەنێتەوه و ئالۆزبوونی
مێشكمان بەرئەنجامی دەبێت،
كە ئەمەش لەوانە یە
سەرئەنجامی خراپ و
پەشیمانییەكی لە بن ئەهاتوومان
پێشكەش بكات و ئەوەی دەبێت
بزانین ئەوەیە كە ئارامی خۆمان
و خوشبەختی خۆمان گرینگترە
لە قەبارە ی كێشەكان، چونكە
ساتێك ئارامی ونبوون و ئاوابوونی
تەواوی كێشەكانی ژیاڵە، وەك
ئەوەی (مەسعود لەعلی) لە
پەرداخێ كێشەكاندا نمونە یەكی
ناوازه دەهێنێتەوه كە (كاتێك
مامۆستایەك لە دەسپێكی
وانەكەیدا پەرداخێكی پڕ لە ئاوی
بەدەستەوه گرت و بەرز
كردەوه تاوەكو هەمووان ببینن،
دوایی لە قوتابییهكانی پرسی ئەم
پەرداخە كێشی چەندە؟
قوتابییهكان گوتیان : 50 گرام،

ده سته‌ی گشتی ده سپاکی له کوردستان و ده سه‌لاته‌کانی

د. مەریوان مەبەر / سەرۆکی به‌شی یاسا له (انکۆی سه‌لاحه‌دین)

تا سنووریکی بۆ دابنێن و نه‌یهێلن و له‌ ناوی به‌ن و له‌ به‌ر بایه‌خی پۆلی چاودێری به‌ سه‌ر ده‌سه‌لاته‌وه‌، که به‌ کۆله‌که‌ی بنه‌په‌ت له‌ سیسته‌می دیموکراسی پاسته‌قینه‌ داده‌ندریت و له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی نه‌هێشتنی گنده‌لی له‌ هه‌موو ئاسته‌کاندا پێویست به‌ هه‌بوونی ده‌سته‌یه‌کی گشتی ده‌سپاکی ده‌کات و له‌ ژێر چاودێری په‌رله‌ماندا بێت و ئه‌و پسته‌پرایه‌تی و ده‌سه‌لاته‌شی پێ بدریت که ئه‌رکی پێ سپێدرای ده‌یخوازیت، ئه‌م یاسایه‌ دانرا."

به‌ پای ئیمه‌ یاسادانه‌ری کوردستانی سه‌رکه‌وتوو بووه‌ له‌ ده‌رکردنی ئه‌م یاسایه‌ که وه‌کو به‌شێک له‌ پایه‌ندبوونی کوردستان به‌ ڕێککه‌وتنامه‌ی نه‌ه‌وه‌ یه‌کگرتوووه‌کان بۆ

شوێنانه‌ی جیهان داده‌نریت که دیارده‌ی گنده‌لی تێیدا له‌ ئاستیکی به‌رزدايه‌، راده‌ی دامه‌زراوه‌یی له‌ به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی گنده‌لی وه‌کو پێویست نییه‌، یاسای ده‌سته‌ی گشتی ده‌سپاکی ژماره‌ (3) له‌ سالی (2011) له‌ کوردستان وه‌کو هه‌نگاوێک له‌ هه‌نگاوه‌کانی ڕیفۆرم و به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی گنده‌لی له‌ داموده‌زگاکی کوردستان ده‌رچوو، له‌ هۆیه‌کانی ده‌رچوواندن یاساکه‌شدا هاتوه‌: "گنده‌لی دارایی و کارگێری که تووشی حکومه‌ت و کۆمه‌ڵ ده‌بێت، ده‌بێته‌ مایه‌ی هه‌تانه‌ ئارای حاله‌تیک له‌ پاشکه‌وتن و بێدادی له‌ نێو کۆمه‌ڵدا، ئه‌مه‌ش وای له‌ حکومه‌ت و گهلانی پێشکه‌وتوو و شارستان کرد یاسا ده‌ریکه‌ن

بایه‌خدان به‌ بابته‌ی به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی گنده‌لی یه‌کێکه‌ له‌ گرنه‌ترین سیما جیاکه‌ره‌وه‌کانی سیسته‌می ولاتان له‌ سه‌رده‌می ئیستاماندا، بۆیه‌ ده‌بینین له‌ سه‌ر هه‌ردوو ئاستی نیشتمانی و نێوده‌وله‌تی پرس‌ی به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی گنده‌لی به‌ هه‌ستیارترین پرس داده‌نریت له‌ سیسته‌می یاسایی ولاتان. له‌ ئاستی نیشتمانی، ولاتانی جیهان پێداچوونه‌وه‌یه‌کی ته‌واویان بۆ دامه‌زراوه‌کانی خۆیان کردوه‌ به‌ مه‌به‌ستی پێکهێنانه‌ی چوارچۆیه‌یه‌کی یاسایی پته‌و بۆ به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی گنده‌لی. له‌ ئاستی نێوده‌وله‌تیشدا، ده‌یان ڕێککه‌وتنامه‌ی نێوده‌وله‌تی مۆرکراوه‌ که ئه‌م پرسه‌ به‌ پرسیکی نێوده‌وله‌تی ده‌ناسیت و میکانیزمی یاسایی دیاری ده‌کات بۆ هاریکاری نێوده‌وله‌تی به‌ مه‌به‌ستی به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی گنده‌لی.

له‌ سه‌ر ئاستی کوردستانیدا، له‌ پوانگه‌ی ئه‌و راستیه‌ی که کوردستان به‌ یه‌کێک له‌

**له سر هر دوو
ناستی نیشتمانی و
نیوده وله تی پرسې
به رنکار بوونه وهی
گنده لی به
هه ستیا رترین پرس
داده نریت له
سیستمی یاسای
ولاتان**

که سایه تیه کان.

دووم/ دهسه لاته کانی دهسته ی
گشتی دهسپاکی:

دهسته ی گشتی دهسپاکی
کومه لیک دهسه لاتی پی
راسپیردراوه که بریتین له:

1. جیبه جیکردن و
پیاده کردنی یاسا کانی
به رنکار بوونه وهی گنده لی و
پیوه ره کانی پاژه ی گشتی به
پی پی دهس قوور و یاسا
به رکاره کانی ولات.

2. لیکولینه وه کردن له
دوسیه کانی گنده لی و نیحاله
کردن یان بۆ دادگای تایبه تمه ند و

خویندنه وهی نیمه ش بۆ نه م
یاسایه له چند ته وه ریکه وه
ده بیت:

یه که م/ شتوانی دهست نیشان کردنی
سه رۆکی دهسته:

به پی پی ماده ده ی شه شه م له
یاسای دهسته ی گشتی دهسپاکی
پروژه ی دهست نیشان کردنی
سه رۆکی دهسته به مه رسوومیک
سه رۆکی کوردستان ده بیت دوا ی
پیاده کردنی نه م دوو قوناغه:

قوناغی یه که م: دهسه لاتی
دادوهری (3) که سایه تی کاندید
دهکات له نیو نه و که سانه ی که
مه رجه یاساییه کانیان تیدایه و
داوایان پیشککش کردووه به
دهسه لاتی دادوهری له ماوه ی
یاسایی.

قوناغی دووم: په رله مانی
کوردستان له پنگای دهنگدانی
نهیننی و به زۆرینه ی دوو له سر
سیتی نه ندامانی په رله مان له نیو
نه و سی کاندیده که سایه تیه که
هه لده بژژریت بۆ وه رگرتنی
پۆسته که.

به پای نیمه نه و میکانیزمه
یاساییه ی دیاری کراوه بۆ
هه لبژاردنی سه رۆکی دهسته
سه ربه خویی دهسته به هیز دهکات،
چونکه دهسه لاتی جیبه جیکردن
هیچ پۆلک نابینیت له م پروژه سه یه دا،
نه مه ش وا دهکات له چاودیری
کردنی دهسته بۆ کاره کانی
حکومت هیچ سل نه کرتیه وه و له
ژیر کاریگه ری حکومت نه بیت.
مه روه ها کاندید کردنی
که سایه تیه کان له لایه ن دهسه لاتی
دادوهری ده بیت که دهسه لاتیکی
سه ربه خویه و پیوه ری بابه تیانه
په یپه وه دهکات له کاندید کردنی

به رنکار بوونه وهی گنده لی
دیت، له بهر نه وه ی ناماده باشی
کوردستان بۆ گونجاندنی
یاسا کانی به پی پی ریکه و تننامه
نیوده وه لته تیه کان به شتیه که
کوردستان ده رده خات که
خاوه نی دامه زراوه ی پیویستی
خویه تی بۆ بوون به ده ولت.
له هه مان کاتدا، نه وه ی
جیگای هه لوه سه ته کردنه
سستی لایه نه جیبه جیکاره کانه
له پیکهینانی نه م دهسته یه،
دوا ی تیه رپوونی ماوه یه کی زۆر
به سه ر ده رچوونی نه م یاسایه
تا نیستا پی و شوتنی پیویست
نه گیراوه ته بهر بۆ دروست
کردنی نه م دهسته یه.

**پیکهینانی دهسته ی
گشتی دهسپاکی له
کوردستان
زه روره تیکی
یاساییه، که پیویسته
به زووترین کات به
پی پی یاسا نه م
دهسته یه
دابمه زیندری بۆ
نه وه ی کوردستان
پابه ند بوونی به
ریکه و تننامه ی
نه ته وه
یه کگرتووه کان بۆ
به رنکار بوونه وه ی
گنده لی پیشان بدات**

3. دهستنیشسانکردنی کهسانی سهربهخۆ و جیگای باوهپ و متمانه که بهناویانگن به ناستیکی بهرزی دهسپاکی بۆ وهرگرتنی پۆستهکانی دهسته.

4. فهراههه کردنی توانسته مرییهکان و پتویسته داراییهکان که لهگهڵ ئه وه ئه رک و بهرپرسیاریهتیپانه گونجاوین که به دهسته پاسپێرداون.

5. دارپشتنی کۆمه له یاسایهکی جیا که دهبنه پشتگیری بۆ کاری دهسته، لهوانه: یاسای دهستکهوتنی زانیاری و یاسای دهرخستنی مال و مولکی بهرپرسان بۆ خه لک و بهواداچوونی زیادبوونی ئه و مال و مولکه له لایه ن دهسته و لیکۆلینه وهکردن تێیدا.

له کۆتاییدا ده لێین، پیکهتێنانی دهسته ی گشتی دهسپاکی له کوردستان زه روره تیککی یاساییه، که پتویسته به زووترین کات به پتی یاسا ئه م دهسته یه دابه زڕیندری بۆ ئه وه ی کوردستان پابه ندبوونی به ریککه وتننامه ی نه ته وه ییه کگرتووه کان بۆ به رهنگاربوونه وه ی گنده لێ پیشان بدات که به پتی ئه م ریکه وتننامه ییه پیکهتێنانی دهسته ی تایبه ته ند به به رهنگاربوونه وه ی گنده لێ داواییه کی سه ره که یه، دامه زراندنی ئه م دهسته یه ش له کوردستان پتویسته به شیوه یه ک بێت که له هه موو په هه ندیککی سیاسی دوور بخه یته وه.

یاسای دهسته ی گشتی دهسپاکی ژماره (3) له سالێ له (2011) کوردستان وه کو ههنگاوێک له ههنگاوهکانی ریفۆرم و بهرهنگاربوونه وه ی گنده لێ له داموده زگاکی کوردستان ده رچوو

سییه م / په گه زه کانی سه ره که وتنی دهسته ی دهسپاکی گشتی:

سه ره که وتنی دهسته ی گشتی دهسپاکی له کاره کانی پتویستی به فهراههه بوونی کۆمه لێک په گه زه یه که گرتینیان:

1. بوونی ئیراده یه کی سیاسی راسته قینه لای سه رکرده کان و باوه رپوونیان به پتویستی به رهنگاربوونه وه ی دیارده ی گنده لێ به شیوه ی دامه زراوه یی و پشتگیریه کی سیاسی به هیز له ناسته بالاکانی ولات بۆ ئه م دهسته یه دابین بکریت.

2. دارپشتنی یاسایه ک بۆ دهسته که که ده سه لاتی لیکۆلینه وه ی پی بدات له گه ل هه ر بهرپرسیکی ولات له هه ر ناستیکدا بێت که له تاوانیککی گنده لێ تیوه گلاوه.

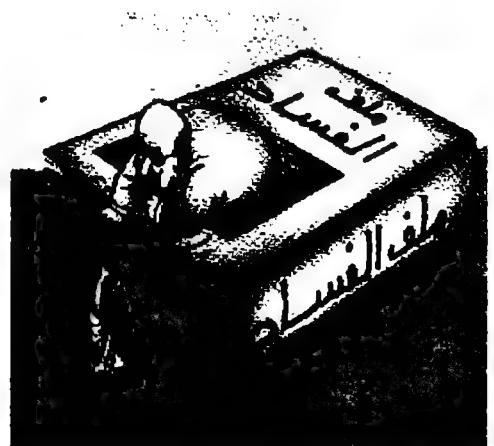
به واداچوونیان.

3. وهرگرتنی شکایه ته کانی هاوولاتیپان له باره ی کۆمه ته کانی گنده لێ.

4. بلاوکردنه وه ی پۆشنبیرییه کی نیشتمانی بۆ به رزکردنه وه ی ئاکاره کانی دهسپاکی و پابه ند بوون به پتوه ره کانی راژه ی گشتی.

5. ده رکردنی رێنمایی ده رخستنی مال و مولکی بهرپرسان بۆ خه لک.

له کۆتاییدا، پتویسته ئاماژه به وه بکریت که دهسته ی دهسپاکی له وه کاته وه ی که به فه رمی به پتی یاسا پیک ده یتنری به ته نیا ئه رککی به رهنگاربوونه وه ی گنده لێ ناکه ویته ئه ستۆ، به لکو جوړیک له ته واوکاری ده بێت له نیاوان دهسته و کۆمه لیک دامه زراوه ی دیکه ی ولات له م باره یه وه، له وانه دادگاگان و دهسته ی چاودیری دارایی و دهسته ی داوکاری گشتی. له پال ئه و دامه زراوه فه رمیانه ش، نابیت ئه وه له یاد بکه یین که ئه رککی گه وده ده که ویته ئه ستۆی ریکخراوه کانی کۆمه لگای مه دهنی و ده زگاکی پاره یانندن تا ئه وانیش پۆلی خویان ببینن به پۆحیککی نیشتمانه پره وانه بۆ که م کردنه وه ی دیارده ی گنده لێ له ولات.

رۆلی پاراستنی به کار بهر (حمایه المستهلك)

له بازارهکانی ههریمی کوردستاندا

محهمهد علی میران

پتویست داده نریت، به ناوی پاراستنی به کار بهر (حمایه المستهلك). بۆ بهرچاوپوونی کرپار له م سهرده مه دار، به هۆی هاورده بوونی زۆرێک له پێداویستییه سهرهکییهکان، دامه زراوی پاراستنی مافی به کار بهر (حمایه المستهلك) گرنگیهکی تایبهتی خۆی هیه له سهر ئاستی نێوده وڵهتی، که ئه مهش رافهیهکی کارای چه مکی سهرده میانهی مافی مرقۆ داده نریت، گهر زیاتر له چه مکی دامه زراوهی پاراستنی مافی به کار بهر (حمایه المستهلك) ورد

ههریمی کوردستان له پاش ئازادابوونی عێراق کرانه و هیهکی بهرچاوی له بواری نابوری و بازرگانی به خۆیه وه بینی، ده رگا کانی بازرگانی نێوده وڵهتی به پوویدا کرابه وه، به و هۆیه وه هاتنی زۆرێک له بازرگانان و وه به رهینه رهکانی بیانی بۆ ههریمی کوردستان و به ستنی پردی په یوه ندی بازرگانی له نێوان بازرگانانی ناوه خۆ و ده رکی، سه بارهت به م کرانه وه بازرگانییه شه وه ههریمی کوردستان وه کو بازارێکی جێی بایه خ له لایه ن بازرگانان ده ستیشهان کرا، ئه مهش بووه هۆی هاورده کردن و ساخ کردنه وهی زۆرێک له کالā و پێداویستییه بیانییهکان له خۆراک و ده رمان و پێداویستییه سهرهکییهکانی تاک له ههریمی کوردستاندا، له مه مان کاتدا به هۆی نه بوونی هۆشیاری و زانیاریی بازرگانیی، سه بارهت به بوونی ئاستی باشی و کوالیتهی تۆکمهی به پتی پێوانه ی نێوده وڵهتی (ایزو) له و که لوپه ل و پێداویستییه نه ی هاورده ی ناوه خۆ ده کریت، جۆرێک له تیکه لبوون و ناسه قامگیری پووی له بازارهکان کرد، بۆیه بوونی دامه زراوه یه ک به زه روره تیکه ی

وه زیفه ی دامه زراوی
پاراستنی مافه گانی
به کار بهر جگه له
پاراستنی که سایه تی
به کار بهر، کاری نه و
رینهایی و
یارمه تیدانی
تاکه گانی کومه لگه یه
به (کریار و
فروشیاره وه)،

ههروه ها دابینکردنی
که شیکه دادوهرانه یه
له نیوان ههردوو لا و
ههولدانه بو
نه هیشتنی کاری
بازرگانی نایاسایی

بینه وه، ده بینن که چه مکی
پاراستن (حمایه) بریتیه: له و
هول و کوششانه ی که له لایه ن
حکومت و پیکخراو و کومه له
جۆربه جۆره گانی حکومی و
ناحکومی ده دریت وه کو
(پیکخراوی کومه لگه ی
مه ده نی)، که پاپه پانسنی
کاره گانیان خۆبه خشانیه و له
به رژه وه ندی هاوبه ش و سوودی
کریار بیت.

به و که سه ش ده گوتریت
به کار بهر (المستهک) که

زانباری بازرگانی له پووی
چۆنیه تی و باشی و وریابوون
له ماوه ی به سه رچوونی نه م
که لوپه لانه ی که ده خرینه
بازاره گانی هه ریمه وه

بوون و وه زیفه ی دامه زراوی
پاراستنی مافه گانی به کار بهر
(حمایه المستهک) ته نیا
پاراستنی که سایه تی به کار بهر
(المستهک) نییه، تاکو دژایه تی
کار و پیشه ی بازرگانان و
کۆمپانیاکان بکات له کاتی
نه نجامدانی گرتبه ست و کپین و
فروشتنه کانداه، به لکو کاری نه و
پتیمایی و یارمه تیدهری
تاکه گانی کومه لگه یه به (کریار و
فروشیاره وه)، ههروه ها
دابینکردنی که شیکه
دادوهرانه یه له نیوان ههردوو لا و
ههولدانه بو نه هیشتنی کاری
بازرگانی نایاسایی.

هه لده ستیت به کپین و به کاره ی تانی
نه و که لوپه لانه ی که بو
پرکردنه وه ی پیداو یستیه گانی
خۆی و خیزانه که یه تی، به مه به ستی
سوود وه رگرتن و به کاره ی تانی،
نه وه ک دووباره فروشتنه وه ی وه کو
پزیشکیت پیداو یستی ته ندروستی
ده کپیت به مه به ستی به کاره ی تانی
له کاره که یدار، نه وه ک به مه به ستی
فروشتنه وه ی، یان بازرگانیک
هه ندی شت ده کپیت به مه به ستی
به کاره ی تانی خۆی، نه وه ک بو
بازرگانی پیکردنی.

ته وای پلانه سیاسی و یاسایی و
تابووری و کومه لایه تییه کان کۆکن
له سه ر گرنگیدان و پاراستنی
لایه نی کریار، به مه به ستی
تینه که وتن و زهره ر نه کردنی له
گرتبه ستیه بازرگانیه کانداه ...
مه به ستی نه م دامه زراوه سازاندنی
که شیکه هوشیاره له ناو
کومه لگه دا و ناساندنی به کومه لیک

گرفته‌کانی وشه‌پۆنان و زاراوه‌ی قامووسی

له میدیای کوردیدا⁽¹⁾

زیاروشاوقاور

له چەندین کەناڵی پۆژنامەوانیدا بەرچاو کەوتوو، کە (کۆلتوور) خراوەتە شوێنی (کەله‌پوور)، حالەتیش هەیه بە پیچەوانەوه (کۆلتوور) کراوەتە (کەله‌پوور).

5- هەروەها چەندین وشە و زاراوەی دیكە، وەك ئەم چوار نمونەیی سەرەوه تێكەڵ دەکریڤ، بە تاییه‌تی کاتی دەخړیتە پسته‌وه، کە دەشی هەله‌ی چاپ بن، وەك چۆن پێی تی دەچی هەله‌ی پینوس یا بێ سەلیقیی بن، تەنانەت بە نەزانییش بێ، وەك:

(دیالێکت و دیالێکتیک)، (سونبول و سیمبول)، (تیرۆر و

ئەو وشە و زاراوانەش:

1- گەل و گەل: ئەگەرچی تەنیا له لامی کوتایی وشە کەدا جوداوازییان هەیه، می یە کەم لامی سووک و ئەوه‌ی دووه‌میش لامی قەلەوه، کەچی هەندێ جار (گەل) بە (گەل) دەنووسرێت و هەندێ حالەتیش (گەل) دەکریته (گەل).

2- هەل و هەله: لێره‌شدا دەبینین ئەم دوو وشەیه تێکەڵ دەکریڤ، بە تاییه‌تی له کاتانە‌ی وشە‌ی (هەل) دەخړیتە پسته‌وه و پاشگری (ه) ی بۆ ژێده دەکریڤ. بۆ نمونە له‌باتی (قۆستنه‌وه‌ی هەله‌کە)، دەنووسرێت (قۆستنه‌وه‌ی هەله‌کە)، یان پسته‌ی (ئەو هەله‌ له دەست مەده) دەکریته (ئەو هەله‌ له دەست مەده).

3- پیلان و پیلان: نۆر جار کە باسی (پیلان) دەکریڤ، دەنووسرێت (پیلان). هەر وەك حالەت بووه (پیلان) نووسراوه، کەچی مەبەست (پیلان) بووه.

4- کۆلتوور و کەله‌پوور:

له میدیاکانی هەریکی کوردستاندا، جگە له‌و گرفت و قەیرانانە‌ی له‌ بواری پینوسدا هەن، هەروەها چەندین گێروگرفت له‌ بواری ئیستاتیکی و وشە‌پۆنان و زاراوه‌ و وشە‌ی قاموسیدا هەن، کە هەندیکیان پاستی و ناپاستیان یەکلایی نەکراوه‌تەوه، هەندیکیشان له‌ پابردوو و ئیستادا، له‌ لایەن نۆرێک له‌ شارەزا و زمانناسانە‌وه شیوازه‌ پاست و درووستەکیان پیشان دراوه، کەچی نۆر دەم شیوه‌ به‌ هەله‌ ناسیتندراوه‌کە به‌رچاو دەکەوێت.

گرفتی تێکەڵبوونی

هەندێ وشە و زاراوه

کۆمه‌لێک وشە و زاراوه‌ له‌ زمانی کوردیدا هەن، تەنیا له‌بەر ئەوه‌ی وێنه‌ و شکلی وشەکان له‌ یەك ده‌چن. به‌ بێ ناگایی یا به‌ هەند نەگرتنی بابەتە‌کە، لێره‌وله‌وی تێکەڵ دەکریڤ، ئەگەرچی به‌پێی قاموسه‌ کوردییەکان له‌ پووی مانا و مەبەسته‌وه ئەم وشە و زاراوانە تەواو له‌ یەك جوێن، له‌ نمونە‌ی

دامه زړاندن له شاري هـولير
دابهـش دهـکړيتـ(۳).

به کار بردنی (هـ) بـو مـي
هاوشيوهـي عهـرهـبي هـنديـ جار
دهـبينـ بـو نمـونه کـاتي
وشهـکاني (دکـتـور، نـوستـاد،
مودير، وهـزير، ...)، بـو مـيـينه
به کار دهـمـندریتـ، نهـوا
دهـنـوسـریتـ و دهـگوتـریتـ
(دکـتـوره، نـوستـاده، موديره،
وهـزيره ...).

هـلـدهـستـيتـ به ...

دواي ديار نهـماني گوزارهـي
(شاياني باسه) له دهـنگوباسـي
کورديدا تا ناستيکـي بهـرجاو،
دهـستهـواژهـي (هـلـدهـستـيتـ
به ...) پهـيدا بوو، نهـگهـرچـي
يهـکـجار زـوريشـي لهـسهـر
نوسـراوه، که دهـرپرېنـيکـي
هـلـهـيه و وهـرگيـرانـيکـي چـهـوتـي
زمانـي عهـرهـبيـيه، بهـلام به
بهـردهـوامـي له پـاگهـيانـدنهـکانـدا
دهـبينـين، بـو نمـونه
دهـنـوسـریتـ:

-تـيـپـي هـونـهـري (...)
هـلـدهـستـيتـ به سـازـدانـي
کـونـسـيـرتـيکـ.

-پهـکـيتـي (...). هـلـدهـستـيتـ به
سـازـدانـي کـورـيکـ.

-يانـهـي (...). هـلـدهـستـيتـ به
نهـجـامـدانـي يـاريـيهـکـي
دـوستانـه ...

-کـومـهـلـهـي (...). هـلـدهـستـيتـ
به پـيـکـخـسـتنـي گـردبـوونـهـوهـيهـکـ.

-تـيـمـي (...). هـلـدهـستـيتـ به

(تـنـيا) پـيـچـهـوانـهـک
(تـنـانـهـت) هـ،
(هـمـيـشهـ) شـر
پـيـچـهـوانـهـک
(هـمـرگـيز)،
کـهـچـي زـور دهم
له شويـتي مانا
پـيـچـهـوانـهـکـيان به
کار دهـبردریتـ به
هـمـان شيوه
(ياساک دژهـتيرور)
دهـکـریتـه (ياساک
تيرور)، يا (ياساک
بهـرمنـگار بوونـهـوهـک
توندوتـيرکـ...)
دهـيـتهـ (ياساک
توندوتـيرکـ...)

يا (له قهـزاي سـؤـران گهـنجـيک
خـوـي خنکـاند)، لـيـرهـدا
پووداوهـکـاني (هـاتـوچـو و
تهـقـينهـوه و خـوخنکـاندن) له ناو
شارهـکاني (کـوـيـي و هـلـهـجه و
سـؤـران) پوويان داوه، نهـک له
ناحيـه و گونـدهـکـاني
دهـوربهـري، بهـلام بهـپـتي نهـو
تهـعـيرانـه ديار نيـيه نهـو
پووداوانه له سنووري شارهـواني
(کـوـيـي، هـلـهـجه و سـؤـران) دا
قهـوماون، يا له سنووري
ئيدارهـي قهـزاگان، نهـمه وهـکو
نهـوه وايه بنووسـي (فـؤـرمـي
دامه زړاندن له پاريزگاي هـولير
دابهـش دهـکړيتـ)، بـي گومان
جوـيـه لهـوهـي بنووسـيت (فـؤـرمـي

تيرور)، (ياسايي و ناسايي)،
(پرس و پرسه)، (ئاونگ و
ئاورينگ)، (نهـستهـم و
ستهـم) ...

شار و شاروچکه و شارهـديـ

زـورـيک له ميدياکاني ئيمه،
وشهـي شار بهـرانبهـر (محافظةـي
عهـرهـبي دادهـنـين، شاروچکه بـو
(قهـزا) و شارهـديـ بـو (ناحيه) به
کار دـيـنن. بهـلام شارهـديـ و
شاروچکه و شار، بـو شاري
بچووک (گوندی زورگهـوره) و
گهـوره و گهـورهـتر به کار دـيـن،
نهـک سـي زاراوهـي ئيداري بن.
دهـشـي شارـيک زورگهـوره بـي له
پووي پوويـهـر و چـيـري
دانـيشتـوانهـوه، بهـلام له پووي
ئيداريـيهـوه تا ئيستا هـر ناحيه،
يا قهـزا بـيـت و نهـبوويـته
پاريزگا،^(۲) هـرهـوهـک دهـشـي
شارـيک بهـو نهـندازهـيه گهـوره
نهـبي، وهـلي بهـهـوي هـلـهـکهـوتـهـي
جوگرافي، يا برپاريکـي سياسي
بوويته پاريزگا، بـوـيـي يا هـر
وشهـي قهـزا و ناحيهـکه به کار
ببردریتـ، يا هـهـولي داريشتني
وشه و زاراوهـي نوـيـي بـو بدریتـ.
خـو نهـگهـر وشهـي (قهـزا و
ناحيه) به کار بهـيـندریتـ، نهـوا
هـيشـتا له کـيـشهـکه پزگامان
نابـيـت. بـو نمـونه که
دهـنـوسـریتـ:

(پووداويکـي هـاتـوچـو له قهـزاي
کـوـيـي پوويـدا)، يا (له قهـزاي
هـلـهـجه بـوـمـيکـ دهـتهـقـيـتهـوه)،

مهلمه تيكي...

له نيوان ههواله

وه رزشييه كان و

ههواله كانى وه رزشدا

هه نديك دهنووسن (ههواله وه رزشييه كان)، هه نديكي دى (ههواله كانى وه رزش) به پاستر ده زانن، جار جاره (ههوالى وه رزشى و دهنگوباسى وه رزشى) ش به كار دهردرت. ثم كيشيه تهنيا له دهنگوباسى وه رزشيدا نيه، له خواره وه چه ند نمونه يهك ده خينه روو:

- حيزبه ئوپوزسيونه كان/

حيزبه كانى ئوپوزسيون.

- سامانه سرووشتييه كان/

سامانه كانى سرووش.

له مانشييتدا

ده نووسريت

(تهقينه وه يهك

سه د قوربانى لى

كهوته وه) دوايى

له ناوهرؤكى

ههواله كهدا

ده نووسريت

(دوو كورراو و

نه وه د و هه شلت

بريندارى لى

كهوته وه)

- چالاكييه حيزبييه كان/

چالاكييه كانى حيزب.

- گريبه سته

نه وتييه كان/ گريبه سته كانى

نه وت.

- ده زكا پاگه ياندنه كان/

ده زكا كانى پاگه ياندن.

وه زيرى ته ندرووستى

پيشوو، يا وه زيرى

پيشووى ته ندرووستى

پوژيک بيژهرىك له تهله فزيون

له باتى (وه زيرى پيشووى

ته ندرووستى) ده يگوت

(وه زيرى ته ندرووستى پيشوو)،

دوايى له چه ند پوژنامه و

گوڤاريكدا ديم (چوارپانى

تازه ي عه نكاوه) بووه ته

(چوارپانى عه نكاوه ي تازه).

(كه راجى كوڤى به غدا)، بووه ته

(كه راجى به غداى كوڤ).

(فپوكه خانى نيوده ولته ي

سليماني)، بووه ته

(فپوكه خانى سليماني

نيوده ولته ي). (خويندنگه ي

ئيسلامي فلان)، بووه ته

(خويندنگه ي فلانى ئيسلامى).

(دادگاي بالاي فيدرالى) بووه ته

(دادگاي فيدرالى بالا) وهتد...

كوردينشيني به غدا يا

كوردي به غدانشين:

(كوردينشيني به غدا)، يا

(كوردينشيني به غدا)،

نه وه نده ي لىي تيگه يشتم

مه به ست لىي كوردى

نيشته جىي به غدايه، كه چه ند

جاريك له ده زكا پاگه ياندنه كانى

خوماندا به ر چاو كه وتوون،

به پىي ئه و زانياريانى له

قامووسه كوردبييه كانه وه

ده بيبينين، ده بىي بگوتريت

(كوردي به غدانشين)، وهك چون

ده گوتريت (شارنشين، دينشين،

ده وارنشين، چادرنشين،

ئه وروپانشين و چولنشين....).

نه قيبى سه نديكا و

به پيوه بهرى

به پيوه به رايه تي

من خوم زيتر له ده جار ديومه

پوونكر دنه وه دراوه كه

ده سته واژه ي (نه قيبى

سه نديكا ي پوژنامه نووسانى

كوردستان) هه ليه وه بىي

بنووسريت (نه قيبى

پوژنامه نووسانى كوردستان)⁽⁴⁾،

كه چى زقربى جار ئه وه ي

يه كه ميان دهنووسريت. هه روه ها

چه ندين جاريش خويندومه ته وه

بو نمونه له برى (به پيوه بهرى

ئاوى هه وليتر) دهنووسريت

(به پيوه بهرى به پيوه به رايه تي

ئاوى هه وليتر). يا (به پيوه بهرى

گشتى سامانى ئاژه ل)، ده كريت

(به پيوه بهرى به پيوه به رايه تي

گشتى سامانى ئاژه ل). يا

(قايمقامى دوكان)، ده كريت

(قايمقامى قايمقاميه تي قه زاي

دوكان)، ته نانه ت ديومه

نووسراوه (به پيوه به رايه تي

پاگه ياندى به پيوه به رايه تي

گشتى گه شتوگوزان! كه

نه مانه ريك وه كو ئه وه وايه بلتي

پسته وه، له نمونه ی (شیر، بیر،
گران، کار...)، هندیك چار له
لایه ن میډیاکارانه وه جوریک له
تیکه لی به دی ده کړیت، چنه
جاریك دیومه له کاتی به
کارهینانی پیچه وانه ی وشه ی
(گران) دا، نووسراوه (سوک)،
هر له نووسینه دا هم چاره یان
بووه ته (ناسان)، یا بووه ته
(هرزان)!

مانگرتنیان پاگه یاند، کږبوونه وه یان نه نجام دا...

هموممان پږانه له باتی (مانیان
گرت، کږ بوونه وه، گرد دهنه وه،
دهستی له کار کیشایه وه، فلانه
شار چول ده کړیت...)،
پسته گلی (مانگرتنیان پاگه یاند،
کږبوونه وه یان نه نجام دا،
گردبوونه وه ده کښه،
دهستله کارکیشانه وه ی خوی
پاگه یاند، فلانه شار ناچار به
چولبوون ده کړیت...) ده بینین و
ده بیستین، جگه له وه ی هم
ده سته واژانه له پوی
نیستاتیکیه وه زور جوان نایه نه
به رگوي و چاوان، له گه ل
نه وه شدا نه گه ر نه و گوزارستانه
درووست بن، ده بی له جیگه ی
(شیرعی نووسی، پیاسه یان کرد،
خویندیه وه...)، بنووسریت
(شیرعی نووسینی نه نجام دا،
پیاسه کردنیان ساز دا،
خویندنه وه ی ریک خست...)،

**نه گه ر نه و گوزارستانه درووست بن،
ده بی له جیگه ی (شیرعی نووسی،
پیاسه یان کرد، خویندیه وه...)،
بنووسریت (شیرعی نووسینی نه نجام
دا، پیاسه کردنیان ساز دا،
خویندنه وه ی ریک خست...)،**

لای هندیك میډیاکار،
(قوریانی) هاواتای (کوژراو)،
له کن هندیکی دیکه (کوژراو و
بریندار) ده کړیته وه، دوور نییه
هندیکی دیکه ش ه بن ته نیا
به (بریندار) بیژن (قوریانی)،
به هر حال ئالوژی و
ناپوونییه کی درووست کردوه،
بو نمونه له مانشیتدا
ده نووسریت (ته قینه وه یه ک
سه د قوریانی لی که وته وه)
دوایی له ناوه پوکی هه واله که دا
ده نووسریت (دو کوژراو و
نه وه د و هشت برینداری لی
که وته وه). چنه حاله تیکیشم
تومار کردوه، نووسراوه
(قوریانی گیانی/ نه وه نده
قوریانی گیانی لی که وته وه)!

تیکه ل کردنی وشه ی هاوبیژ

همو نه و وشانه ی وینه و
شکلیان وه کو یه که و هر
وه کو یه کیش ده خویندیرینه وه،
به لام له واتادا جوداوازن،
جوداوازیبه که شیان کاتیك
ده رده که ویت که ده که ونه نیو

(وه زیری وه زاره تی
په روه رده)، یا (سه روکی
سه روکایه تی حکومت)!

ته نیا و ته نانه ت، هه میشه و هه رگیز

(ته نیا) پیچه وانه ی (ته نانه ت)،
(هه میشه) ش پیچه وانه ی
(هه رگیز)، که چی زور دم له
شوینی مانا پیچه وانه که یان به
کار ده بردرین. به هه مان شیوه
(یاسای دژه تیرور) ده کړیته
(یاسای تیرور)، یا (یاسای
به رنکاربوونه وه ی
توندوتیژی...)، ده بیته (یاسای
توندوتیژی...)، هه روه ها بو
وشه ی (پیزیره/ شان
ده نووسریت (نه شان) و بو
(نیوه چل) ده نووسریت
(نانیوه چل)، هه روه ک چون له
زمانی ناخاوتنی هه ندی ناوچه دا
(عه جول) ده کړیته
(ناعه جول)!

قوریانی له نیوان کوژراو و برینداردا

بکهری کړ و کاری تاک،

بکهری تاک و کاری کړ

نهم شپوه نووسینانه له میدیاکانی هریڼدا په کجار باون و پوژانه ده بیندیرین و ده خویندیرینه وه، چنه ند نمونه په ک ده خینه پوو:

- پولیسو سلیټمانی کونترولی ناوچه که ده کهن.
- کورد ناماده نییه له چوارچپوهی عیراقد بمیننه وه.
- گهړه کی ناشتی داوای ناو ده کهن.

- ماموستایان داوای دهرماله تاییه ده کات.

- په کیتی ماموستایان له سیستمی نویی موچه ناقایلن.

- کاتی خوی فهره نسا گارودیپان سزا دا.

- له وساو ده دایک و باوکیان مردوه.

- وه فدیکی حیزب سهردانی هولیر ده کهن.

- سسندیکای پوژنامه نووسان

به یان نامه په کیان دهرکرد.

- تیمی ناگرکوژینه وه گه یشتنه شوینی پووداوه که.

- ریکخراوی (فلان) داوای چاره نووسی (فلان) ده کهن.

کاری داهاتوو خستنه

شوینی کاری پابردوو

له بری نه وهی بنووسریت (سهرؤکی حکومت سهردانی

که رکوکو کی کرد)، یا (پاریزگاری هولیر که مپی په نابهرانی به سهر کرده وه)، یا (لایه نه ئوپوژسیونه کان کړ بوونه وه)، ده نووسن (سهرؤکی حکومت سهردانی که رکوک ده کات)، یا (پاریزگاری هولیر که مپی په نابهران به سهر ده کاته وه)، یا (لایه نه ئوپوژسیونه کان کړ ده بنه وه)، نه مه به بیانوی نه وهی له بواړی راگه یاندنه وه کاری داهاتووی (ده کات، به سهر ده کاته وه، کړ ده بنه وه) له کاری پاته بردووی (کرد، به سهر کرده وه، کړ بوونه وه) گهرم و به هیز و سهرنچراکیتشته، به لام له هندی که هوالدا که پووداوی (ته قینه وه و خنکان و برینداربوون و کوشتن و ده سگری کردن) یشی تیدایه، دیسان ههر ده نووسریت (ده ته قینه وه، ده خنکیت، بریندار ده بیت، ده کوژریت، ده سگری ده کريت).

په راوین:

1- جگه له وشه (قاموس)، نؤرک (فهرهنگ) ده نووسن و نؤریه ی نه و کتیبانه ی له و بواره شدا کاریان کردوه (فهرهنگ) یان به کار هیناوه، وهی به هوی نه وهی (فهرهنگ) له بنجا فارسییه و نؤر جار له گال وشه (پوشنبیری و کلتور) تیکال ده بیت، بوی (قاموس) مان نووسیوه،

نه گهرچی قاموسیش له یونانییه وه هاتووه ته نؤر زمانی عهره بی و له ویشه وه په پیوه ته وه نؤر کردی. له به رانه ر (قاموس و فهرهنگیش) دا چندی زارووهی له چشنی (وشه نامه)، (وشه دان)، (کهنجینه ی وشه)، (بانکی وشه) و ته نانه (وشه وانی) ش باس کراون، به لام تا نیستا هیچیان به ته وای جیگر نه بوونه.

2- چنه میدیاکاریک بق ناوی شاریکی کوردستان، که سالانیکه له پووی نیدارییه وه بووه ته قهزا، وشه (شاروچکه) یان به کار بردبوو، نه و دهربرینه، قایمقامی نیوه نده کی توپه کردبوو و گوتبووی چیدی بق نه و که نالانه نادویم که به شاره که میان گوتوه شاروچکه!

3- په شنووسی (پپوژدهی ده ستوری هریمی کوردستان- عیراق) دا هاتووه: "هر دیکه ژماره ی دانیشتوانی له سی هزار کهس که متر نه بی شاره وانییه کی ده بی"، به لام به پپی زانیاری نیته به هیچ یاسایه ک (شار و شاروچکه و شاره دی) دیاری نه کراون، نه وهی هیه ته نیا (پاریزگا و قهزا و ناحیه) دیاری کراون.

4- پیم وایه به شیک له پوژنامه نووسانی کوردستان به نه نقست (نه قیبی سندیکا) له باتی (نه قیبی پوژنامه نووسان) به کار دینن، نه که به هله، به و حسیه بی، گوايه خاوه نی نه و پوسته، سهرؤک یا به پرسی په که می نه و سندیکایه یه، نه ک تیکرای پوژنامه نووسانی کوردستان.

دابه گيان دهی هه لسه وه.....

عەلى سالىح مىران

و به هيمنى قزى خوى پى شانه ده كرد، هه جارێك كه شانه كهى به قژه ره شه كهيدا ده هينايه خواره وه، تۆپه لێك موو ده كه وته ناو له پى، به لام هه دوای ئەمە چەند ساتیكى نه ده برد، كه خوشك و برا بچكۆله كانى ديكه ی كه له دایكى خوى نه بوون، ئەم په راو و كتیپ و نووسینه جوانانه ی ئه ویان

ئهو حەزى ده كرد قزى شانه كرابیت و قردیله یه كى سوورى له سه ر قايم كرابیت... ئهو ئه وه نده له پولواو بوو، كه س باوه پى نه ده كرد كه پى نابیته شه شه مین سالى ته مه نیه وه، هیشتا یه كه مین سالى له قوتابخانه به پى نه كردبوو، زۆر جارن بینه وه ی كه س ئاگای لیبیت، ده چوو ه سه ر بانیزه كه یان و خوى له په نای ستاره نزمه كه ده نا و وانه كانى رۆژانه ی خوى ده و ده كردنه وه، هه ر دواى ئەمیش خوى به جوان كردن و رێكکردنى كتیپ و په راوه كانى خه ريك ده كرد، پاشان شانه بچكۆله كه ی كه رۆژێکیان (نه شمیل) ی ده سته خوشكى تا قزى خوى پى شانه بكات به دیارى پى دابوو، له گیرفانى ناوه وه ی جانتا كه ی ده رده هینا

هه موو رۆژێك به ترس و له رزه وه، رێگه ی قوتابخانه كه ی ده گرت به ر، قه ت له گه ل قوتابییه كانى دیکه، نه ده گه یشت ته ده روزه ی پۆله كه ی، ئەم ترس و دله راوکییه ی وای لێكردبوو، به رده وام هه نگاهه كانى رۆیشتنی رۆژانه ی بۆ قوتابخانه كه ی ته سك ببه وه، له رێگادا ده یان بیرى بۆ ده هات، چەندین بیروكه ی ترسناكى له ته مه نى خوى گه ورت، به م ته مه نه كه مه ی له مێشكه بچكۆله كه ی ده خولانه وه، خه مه كانى زۆر له خوى گه ورت به وون تا بتوانی په ی به چاره سه رکردنیا ن ببات، ئهو حەزى ده كرد وه كو قوتابییه زیره كه كانى دیکه ی پۆله كه ی، جل و به رگ و كتیپ و په راوه كانى جوان و پاك بن،

ده شپږلا، ده پان دپانندن و
 ده پانگه چلانندن، له بهر
 باوه ژنه که شمی نه پیده ویرا،
 بهرگری له خوی و کهل و
 په له کانی بکات، بویه به داخ و
 که سهره وه له سوچیکدا
 ده گریا، نه و نه پیده زانی نه م
 زپخوشک و برابیه ی بۆ واده کهن،
 بۆ شتی خویان نافه وتینن و هی
 نه و وا ناشیرین ده کهن...
 له سهر نه م ش باوه ژنه که ی
 به بیانوی نه وه ی له خوپا
 ده گری تیر لیدانی ده کرد و
 دوا ی هاتنه وه ی باوکیشی پتیش
 سلو و یه که م قسه ی نه وه بوو،
 که (خونه) وانه کانی ناخوینن و
 به دریزایی رۆژ، ناژاوه له
 ماله که ده نیتته وه، خوی ناوی
 (خونچه) بوو، به لام نه و بۆ
 بچو و ککرده وه ی ههر
 به (خونه) بانگی ده کرد،
 باوکیشی له سهر خو ده یگوت
 (ژنه که.... له گه لی پشو دریز
 به و ده ستنی به سهر دابیته و
 به هشت بۆخوت بکړه....)،
 نه م قسه یه زیاتر باوه ژنی تووړه
 ده کرد و به بیزاریه وه ده یگوت
 (من چیبکه م دایکی جوان
 په روه رده ی نه کړدوه، نه و
 سهری دایکی خوی
 خواردوه...)، باوکه به
 ماندو و شه که تییه وه که له
 به یانییه وه تا نیواره خهریکی
 سه وزه فروشتن بوو، سه بیرکی
 (خونچه) ی بچکوله ی ده کرد و
 له چاوه پده ش و به بریقه کانی
 ده پان گله یی و گازانده ی
 ده خوینده وه، به لام له گه ل

نه وه شدا له بهر ژنه
 زماندریزه که ی جورته تی نه وه ی
 نه بوو، له خوی بگریت و نه وه ی
 له دل به بچکوله که ی دایه
 بیخوینیتته وه...، نه و حزی به
 شه ر و ناژاوه ی ناو مال
 نه ده کرد، ههر کاتیک ژنه که ی
 قه وانی گله یی و گازانده کانی
 لیده دا نه و بی نه وه ی هیشتا
 ماندووی حه سابیتته وه ماله که ی
 جیده هیشت، نه و کاته ش
 ناخوشتین کاتی (خونچه) بوو،
 چونکه نه و ته م نه ی ته نیا سال و
 نیویک بوو که دایکی به نه خو ش
 هه وکردنی سییه کانی کوچی
 دوا یی کړدبوو، بویه نه و رۆر
 دلی به باوکی ده کرایه وه، نه و
 کاته ی نه و له مال ده بوو، نه و
 زه بروزه نگی له سهر هه لده گرا،
 باوه ژنه که ی له بهر ده م باوکی
 ره فتاریکی دیکه پان له گه لی
 ده کرد که نه ویش ماوه یه کی
 که می ده خایاند و به ده رچوونی
 نه ویش له مال، نه هه م ته ییه کانی
 ده سستیان پیده کړده وه...
 باوه ژنه که ی هه موو کاری
 ناو مال پیده کرد، نه و کارانه ی
 که له ناست ته م نه ی خوی رۆر
 قورس بوون، نه و کاتانه ی که
 باوه ژنه که ی سه ریکی بازاره
 نزیکه که ی لای خویانی ده دا،
 نه و ده رفه تی ده ورکړده وه ی
 وانه کانی ده بوو، نه م ش
 ماوه یه کی که م بوو، ده بوا
 به په له په راو و کتیبه کانی
 هه لگریت و گه سکه که به
 ده سته وه بگریت...، ده بوا
 رۆژی چنه د جاریک ده ست به

کتیپی (ثاین) دابدات و قورثانی
 بۆ بخوات که له کانی ده رچوونی
 نه و له مال، ههر خهریکی کار و
 پیشه ی ناو مال بووه و
 دانه نیشته وه، نه م ره فتارانه ی
 نه و وای لیکر دبوو، بۆ بهرگری له
 خوی په نا بۆ پاساوی نادرست
 و دروکردن بیات....

باوکی حزی ده کرد بخوینن،
 ده یزانی خویندنه که ی له دوا رۆژدا
 بۆ نه و ده بیتته فریاد پره سیك،
 هه روه ها نه و چنه د کاترمیزه ی له
 قوتا بخانه یه بۆ نه و هه لمزینی
 هه ناسه یه کی روونه و ده رچوونه
 له و بارودوخه ی ماله وه ی و
 ده رچوونه له چنگی باوه ژنه
 بیړه حه م که ی، به لام له
 به ده ختی خوی نه و نه ده ش به
 قوتا بخانه که ی دلخوش نه بوو،
 جار ی ههر کاتیک ناویان
 به (خونچه خالید) بخویندایه وه،
 زو رۆریه ی قوتا بییه کانی پۆل به
 زپخوشکه که شیه وه، ده پان
 گوت (ماموستا... نه وه ناوی
 خونچه نییه، له ماله وه پی
 ده لئین خونه)...، تا ماموستا که ی
 پیده نگی ده کردن نه وان ههر
 پیده که نین....

هیچ رۆژیک نه رکه کانی
 قوتا بخانه ی پی جیبه جی
 نه ده کرا...، هه ندی له
 ماموستا کان پی نه وه ی له
 چونییه تی ژانی نه و بکولنه وه،
 له بهر جیبه جی نه کردنی
 نه رکه کانی و پیس و پوخلی...
 سه رزه نشتیان ده کرد...، چنه د
 جاریک به دوا ی دایکیان نارد که
 سه ردانی قوتا بخانه بکات،

جاريكيان باوه ژنه كې هاته قوتا بخانه و وهكو دايكي (خونچه) خوي ناساند، دواي وهرگرتنی راسپارده كاني ماموستاكان، به توو په يوه گوټي (چيتر به دواي مندا مه نيرن و لييدنه بابخويني و گوشت بډو نيو و نيسقانيش بډو نيمه...)

دواي نه مه چنه د جاريكي ديكه ماموستاكان رايان سپارد و گوټيان (خونچه به دايكه كه مته رخه مه كته بللي با سهردانمان بكات...)) نه و نه ده نه م قسه يان پيده گوت تا بيزاريان كړد بډو...، بيري له زور شت ده كړده وه، رڼانه نه و نه ده دده ما و بيري ده كړده وه، نه و نه ده نه دده دوا، له م ماوه دوايي ده نه يده ويرا بيري ش بكاته وه، هر جاريك بيري مندالي به ره و ناقاري نه نديشه كاني بېردايه، باوه ژنه كې ليي ده هاته دهنگ و ده يگوت (كچي... نه وه دالفه ي چي ليده ده ي، هه ي سه ره خوره تو هيش تا مندالي....)

ماوه يه ك بډو سهرداني گوري دايكي نه كړد بډو، به م دوايي به (خونچه) چنه د جاريك دواي له باوكي كړد، تا سهرداني گوري دايكي بكن، هه موو جاريكيش به لييني پيده دا كه نيشاللا نه و پينجشه ممه يه زياره تي ده كنه، به لام له بهر ماندوويي و شه كه تي خوي به ليينه كې نه دده برده سهر، راسته گورستانه كه له ماله كه يان نه ختي دور بډو، به لام كه و تېووه پشست قوتا بخانه كه يان،

قوتا بخانه كه دوو ده رگاي هه بډو، زور جارن بډو نه وه ي نه ختي له گوري دايكي نزيكتر بيته وه له و ده رگايه ده هاته ژوورده وه كه كه و تېووه به رامبه ر گورستانه كه، نه و له بهر به رزي شوورده ي گورستانه كه و كورته بالايي خوي قهت گوريه كې نه ده بيني...

نه و پوژده ي ماموستاكان زوريان پيگوت بډو كه ده بي دايكت سهردانمان بكات، نه و پوژده ي كه ده واميان نيواران بډو (خونچه) نه گه پايه وه ماله وه...

كاريريك ما بډو بډو رڼا و ابون، باوكي له سهر كاره كې گه پايه وه ماله وه، له بهر ده رگا مندا لان هه والي نه گه پانه وه ي (خونچه) يان پيدا، بډو دلتيا بون له م هه واله ناخوشه رووي كرده (شليي) خيزاني... نه ميش زور به خه م ساردييه وه گوټي (خه م خه بډو كوي ده چيت؟؟ هه ده گه پيته وه، مالي قه لپ سهر به ساحيبييه تي...)

(خاليد) زاني شتيكي نه و تو ي له ژنه كې ده ست ناكه وي، بويه رايكړده دهره وه وه، به رامبه ر هاويول له كاني كچه كې له سهر نه ژنو دانيشت و كه و ته سوراخي...، دواي بينه و به رده يه كې زور يه كيكيان گوټي (من پيم گوت وهره با بچينه وه ماله وه، نه و گوټي ده چم سهرداني دايكم

ده كه م...))، نه م قسه يه هه لويس ته يه كې پيكرد، دواي تو زې بير كړنه وه، به ره و گورستانه كه رايكړد، تا گه يشته نه وي به يه ك بين هه ر غاري ده دا، كاتي گه يشته نزيك گوري (دايكي خونچه)، دنيا خهريك بډو تاريك داده هات، گوټي له نوسكه ي (خونچه) بډو كه باوه شي به كتي گوري دايكي كړد بډو و به گريانه وه ده يگوت (دايه گيان، هه سته وه... ده ي هه سته وه، جوان سهرم بشو، جله كام بگوري و قرم شانه بكه و قرديله كې سووريشي لي قايم بكه و به كاغه زه بريقه دار و رهنگاوپه ننگه كانيش كتي به كام بهرگ بكه وه و پاشان له گه لم وهره قوتا بخانه كه م، لاي نه و ماموستايه ي هه موو رڼيكي پيم ده للي (با دايكه كه مته رخه مه كته سهردانمان بكات)، پتي بللي نه وه تا جل و بهرگ و قر و كتي به كاني كچه كه م جوان كړد بډو، پتي بللي من كه مته رخه م نيم...))، نه م ي گوت و خه و بردييه وه...

باوكي گوټي له هه موو قسه نه ره م كاني بډو و ديمه نه كه ناگري له جهرگي به ردا، له سه رخه هه لي گرت هه، ماوه يه كې ته واو به گريانيكي بيده نكي سه خته وه گرتي به باوه ش، پاشان خستيه سهر شاني و تاگه يشته وه ماله وه نه يتيوان له گريان بډو ستي...

دیمەنەکانی...

رەوشی نیشتمان

پروا موحەممەد

دەلی نۆر توند بوو، کاتی دیتی دەستەخوشکەکانی،
پسکەپسکیان دەکرد. بۆیە بە پەشۆکاوییه
دەستەکانی بۆ هەردوو لچکی سەرپۆشەکی برد و
شلی دەکردنەوه و توندی دەکردنەوه، لەنکاوهکی^(۱)
لە زریکەیی خۆی راجلەکی، کە لە خۆی هێل بۆوه،
لەو خەوندە، بەین ئارەقە کەوتبوو، بۆیە کە بیری لە
تالە مووہەکانی بن سەرپۆشەکی کردەوه. بویرانە،
بەپیری دا بە هیچ چەشنێک، توخونی هیچ چەشنە
پسکەپسکێک نەکەوێت.

(۱) لەنکاوهکی: لە ناکاویکەوه.

بەهۆی ئەندێشە پرتۆخەکانیەوه^(۱)، بە، تالووکەوه^(۲)، تەکانی دەهاوێشت، تاکو هەوا و
نەفسی مەست بکات، وینای ئەوەش، چنگە خشۆکەکانی بوو، کە شەقامەکانی ولات،
سیماکانی ئەویان، تێدا زەق کرابۆوه. بەوەش^(۳)، تا دەهات بێزەوهرییهکان، خەر
دەبوونەوه. بێ ئەوەی بیری لە حەزە درووستەکان و پێشنیاری خاکی و سەوز بکاتەوه.
ئەوەش توورەبوونیکی شەقامەکانی بەرامبەر بە خۆی (لەقین)^(۴) پێکرد بوو، کە لە گین^(۵)
بوو، ئەگەر(نەک) لە خۆی نەکات. خۆی و پرتۆخییهکانی سەراونخون بین.

(۱) پرتۆخ: ئارێک، بێزەوهر

(۲) تالووکە: بەپەلە

(۳) بەوەش: بە ئەوەش

(۴) لەقین: جوولە

(۵) لەگین: نێزیک، خەریک

هېږي له بېړۍ دهر نه ده کړد. چونکه فېرې به جه ماوهره وه نه بوو. بډیې
 بېراره سه پېنراوه کانی، به زمانی نه م دیو و نه و دیو ده کران. نه وهش وای
 کړد بوو، تا .. دهات، پووخساره کان گرژتر ده بوون. نه وهی ده دواش به
 زوری دهیکوشت، نهیده شارده وه، پهوشی بواره کانیش، که لچه لووس و
 لچه په شکراوه کان، به تهنناشه وه گالته یان پیده کړد. بهره و قورخبوون، له
 دواي قورخبوون.. ده چوون. بی نه وهی په ند، له که لاکي هاوړیکانیان،
 وهرگړن.

ده یانه وی به تيله کان⁽¹⁾، چاوه جوانه کان سور بکړن. تا دل و ناوه زیان⁽²⁾ به
 کوړی و کوړه وهری سر بنینه وه، نه وهش تا کو به نه لهای⁽³⁾ خویان
 خلیسکانی به دنیای ناده میبه جوانه کان بکړن. به لام چاوه جوانه کان، که
 هژگري کوتا سرون⁽⁴⁾ ناوه زیان ساخه و دلیان ده بیښی. بډیه به تيله
 تيله یی نه وان چروک نابن. هر بډیه ش نه وان گهر په ژيوان نه بڼه وه، نه وا به
 مهراقه وه به جۆړیک هره ده دفکین⁽⁵⁾ که تیتکی⁽⁶⁾ خویان له نیو چنگه کانیان
 ده دیتړی.

(1) به تيله کان: به تيله ی چاوه کان

(2) ناوه ز: عه قل

(3) نه لها: حه زی زور و به تین

(4) سرون: نیگا

(5) هره ده دفکین: نه ستورده بن له حاله تی نااسایی

(6) تیتک: به شیک له پرچ

بیرکوه

نهی نهوهی تا نه مړو ویتل و دووری شهوقی پاوه پری
 له م ژيانه فانیه هر خولده و سهودا سهری
 په یږه وی گومرایی تاکه ی رهوتی پروا ناگری
 بیرکوه له مانگ و روژ و گوی زهوی و ناسمانه کان
 چون له بوشایی له کاردان کتیه هه لسو پښه نری
 بیرکوه له روحی خوت و پوونه وهر له گشت جیهان
 کتیه غه پری زاتی (الله) پښه و لی وهرگری
 بیرکوه له کوچی تالی (نه نییا) و (پښه مبه ران)
 کوان سه دان سولتان و پاشا و میرو شای و هک قه یسه ری
 بیرکوه له داک و باب و نازیزانت کیوه چوون
 روژی ناکام نادیاره ها له ناکاو تیپه پری
 تاکو کی کات و تمه ن واپی په ها به سهر ده بهی
 کی له گیتنه ن ده رده چی و کی هوشه کت دیته پری
 مالی دنیا و پایه داری کی پوکس تا سهر پووه
 چرکه یکه و دل ده وه ستی تاکو کی هر مله پری
 به سیه تی غه قله ت براکم توبه که تاکو زووه
 به حمتی (خوا) زوره گرتو پیری تارت لایه ری

مهدمت بیفوه

پارانموه

مهدمت بیځه و

نهی خودای کوره و بی هاوتا دانهری گوردوون و ژین
 بی شریک و تاک و تنیا شوقی ئاسمان و زهمین
 ئافهریندهی بوونه وهر تووی نهی خودای پهروه رديگار
 تووی به تنیا کرد کار و دادوهری داد (پوژی (دين))^(۱)
 گي له تو بهولا بيدار و جاويدان و زيندووه
 نهی به چرکه ئاکاداری عهرد و ئاسمانی بهرین
 چی دیاره و نادياره فير و شهر رازی دهر وون
 هر همووی لیت ئاشکرایه وای له بهندهی رینه بین
 رووی تکام ههردم له ئاسمان و له دهریای سوخته
 تا نمان هاوار دهفیل له رهممت بیبهش نه بین
 ههردمه پارانموه هر بوردنه و بهفشینه لیت
 پهی به ئیمانم نه با شیتانی نه فرین و له عین
 له زهمانه ناله باره بو رهوتو سهفته ریم..
 هر دهفیلی نوری ترمه بو ریگهی تاریک برین
 بو فهمی باری گونامان میهره بانی تو نه بی
 رووی سیا له کووی بکین و چوون له نه زموون دهرده چین
 چون سرووشی ویلی شیعرم پهی به باسی تو دها
 من له دهرکات ویزدی زارم هر تکایه و هر کرین
 کهچی روو زهرده له قاییت ناومید نیم نهی خودا
 نیه تی (لاتقنطو) ت هیوایه بو هوزی (نهمین)

(۱) (دين): عيسايي و ندرستنه و

23 پەيك لە قەصيدەى هۆنراوەيەك لە ئاو

1

نەى ئاو وەرە
جەستەى ناسىرىنىم ئاوپىزىنكە
ساتىك لەبەردەم
خۆر نامووشىنە و
هۆنراوەكەى بانام قىرە..

2

جەخار نەم تىنويەتییە
درىزەى كىشا
نەم نەم و توماتە
هەر نەمرايەو.

3

خۆر هەشتا مېوانە لای هەمور
بانانىش دەمامكى شیعری یۆشیو
لە كلاو پۆزنە وەستاو
وەك دلی مە مە
بەدوای پۆشنتە لەخامۆشیدا
دەگەپت.

4

ئاو هەشتا
لە هەوادایە چاوەنوانی
فەمەتەى هەمور دەكەت
تا مەهرەباتىك
بایزەنێ و پۆنی باران
بەزەویدا بەخش بکات.

5

شەعریش هەشتا
لە کۆلانەكەى مەنفاو
لە تەنیشە دورگەى وەفاو
هەلنە دەدا و

كازم جەبارى

جاوه پوانی ههوسیمی بارینه..

6

ناخ ئەم یوچه چەند

نەرە بۆ باران

چەند هاندووو بۆ

یارچه هۆنراوه بەکێ کرستالی.

7

ناو تا شیعەر تیری نەکات

تینویەتی ناشکێت.

8

شیعەر بە ناو دەژێتموو و

یو خ ناسک دەکاوهو.

9

دل جاوه پوانی کەرمەقالی

هۆنراوه کاتی ناو.

10

بولبول شیعەر دۆست نەبێت

ناوانێت بۆ سروشت بخوێنێت.

11

ناو هەتا رونتر بێت

زیاتەر لە شیعەر دەجێت

12

دەریا هەتا مێهرەبانتەر بێت

شیعەر دۆستتەر.

13

سەباب

چارەقی شیعەر

بە گۆنای بیابانەو.

14

چیا قامەتی شیعەر

بە هەناسەکی ساردی

پێچی وشەکی سێی کردوو.

لە هاویندا..

هەر لە پێلوی شیعەرەو

فرمێسک دەکات بە ناو

15

ناو تا شیعەر نەبێت

جێرەو ناکات.

16

خەزان لەتاو پێناویدا

گەلاڤێزان دەکات بە دوشم.

17

شیعەر کە بەرگی

بایزێ یۆشی

بۆ ناو دەگری.

18

باران دەستێکی ناو و

دەستەکی تری با

دەستی مێهرەبانی

بە سەر بایزدا دێت

هالی ئەم یوچه تیر دەکات

کە تینوو بە

هۆنراوه کاتی ناو

19

ناو و شیعەر

دوو دێوانەکی یەق خاتەقان

نزاکان دەکەو بە سرووت

ناوازه کاتی زیانەو

دەلێنەو..

20

ناو و شیعەر

شیعەر و ناو

تینویەتی بەکێر دەشکێنە.

21

ناو و شیعەر جاویدانیی

لە یەکنەدا بۆ دەچە.

22

ناو و شیعەر

نەگەر و ن بە

مەگەر خۆر بیادۆژێمەو.

23

ناو و شیعەر

شەو دەکەو بە ذوانگە و

لە زیر چەتری ئەستێرەدا..

هاچی نەر دە گۆژنەو..

خوزگه کانم

خوزگه کانم

خوزگه کانم

خوزگه کانم

خوزگه کانم

عادل کسري

دېرېوم به بهنده و رزگارت گرډام
تا به تالوبيت قهېوت گرډام
خوزگه وگه بيلال نوت هميشه
له سر زمانم دېرېو به پيشه
خوزگه حليمه شيري پندهام
تاکو پېغمبر بيا به برام
خوزگه وگه حسن لمانيزم گرډاي
دوم دختنه سر دم و گوناي
خوزگه وگه رونمت حوسيني جوان لو
به شان و ملتا دېرېوم به لولو
خوزگه به حالي فزلي کوره مام
به نامورگاري پني گوتام غولام
خوزگه وگه نمنار نهک مېرو مالت
پشکي پېغمبرم دېرېو به خلات
خوزگه خوزگه کان دېرېو به په پام
مژدهي رهاقتي نويان بو دينام
تا له فير دوسا بې به ناشنام
دل ساريز دېرېو و دېرونم نارام

خوزگه به جبريل له بلوغي گرت
کاتیک له حيراء په پامې بو برد
خوزگه به زهيد و نيمامي عملي
له ژير دختي نهو بېون به وولي
خوزگه وگه (حقيق) هلو دخت دېرېوم
بو پاريزگريت دختات و دېرېوم
خوزگه وگه خوبيب بام به فيطکار
نومک درک و دل پيت بد نزار
خوزگه وگه نمناس بام به خرمکار
خرمکرتي تو دېرېو پيشه و کار
خوزگه وگه نهو به عيني خوري
تير سېرم دگر دېرېو قهري
خوزگه به په پوان عيشقي توي درکاتد
لنکاو جبريل په پامې گهياند
مژدهي پي درا تو له گل نهوي
په پوان له خوشيا سري کرد نهوي
خوزگه وگه سملان عودات دېرېوم
لهم شار بو نم شار دختات و دېرېوم

دلۆ پېك له ئه ده بی

کولاده واری

کۆکردنه وه و ناماده کردنی:
تاریق غه فوور مه نتهك

- 17- نه گهر به باشی نادویتی، به خراپیش
هر مه دوئی.
- 18- کهر ده لیت تا کو که ی بزه پیم.
- 19- تو ناغا من ناغا، کی به پهمان بو
راخا.
- 20- پتیویه کی گه پوک له شیره کی نوستوو
باشتره.
- 21- پیوی ده لیت نه گهر مردم له کوریستی
مریشکان بمشارنه وه.
- 22- دینی محهمه دی به ناشکرا خوشه.
- 23- سهگ زور وه پی، بزانه نه وه تو پییه.
- 24- دایک مردوو ده نوئی، سک برسی نانوی.

تییینی:

- بو سوود وه رگرتن و کۆکردنه وه ی نه م په نده و
گوته راسته قینانه سوودم وه رگرتوه له:
- 1- محمهد شهریف نه حمهد، که له ده شستی
مه ولیر دایک بووه و خویندنی له به غدا ته واو
کردوه.
 - 2- نامینه شهریف نه حمهد - خه لکی
مه ولیر، نه خوینده واره، له ته مه نی سه د سالی
له مانگی ته مموزی 2012 کوچی دواي کردوه.

- 1- مه پ به پی ی خوی، بزنیش به پیی خوی.
- 2- کهره مه مره بو هاره، کورتانت بو دی له شاره.
- 3- سهگ له قه سابخانه نه مری، ته مه نی به فیرو ده چی.
- 4- به رخی نیر بو سه ربپین باشه.
- 5- لیتی مه ترسه به رخی نیره.
- 6- تیلهک هاتوو له رواندانی، ژنی بخوانی به مامزی.
- 7- نه من ده لیم نیره نه وه ده ری بیدوشه.
- 8- وه لی عاقلم بیستوو، وه لی شیتیم نه بیستوو.
- 9- سهگی خوت به شیر کی که س مه ده.
- 10- روحم ده ربینه، پاره له به رکم ده رمه هینه.
- 11- برسیه تی په گیکی له هارییه.
- 12- له جیی شیران، پیوی ده کاته گیره.
- 13- چاوه پیی خواردن به کوشتنیک زیاتره.
- 14- شر به چک، مامله به دراو.
- 15- که جام پرپوو لیتی ده پیی.
- 16- نه وه ی زور بلی، خراپیش ده لی.

گالری کتیب

هۆکاره کانی سهرکه وتنی رهوتی

نيسلامی میانړه

(هۆکاره کانی سهرکه وتنی رهوتی نيسلامی میانړه) کتیبیکه له (86) لاپه په پیکدیت و له لایه ن (عومر عبدولعزیز) وه نووسراوه.

نوسر له م کتیبه دا، باس له فاکتور و هۆکاره ذاتیه کانی سهرکه وتنی رهوتی نيسلامی میانړه ده کات، که به گوته ی نوسر له ئیستادا له زیاتر له هه شتا ولاتی دونیادا نه م رهوته بوون و چالاکی هیه.

ههروه ها نوسر پتی وایه ئو خه سلته و تاییه تمه ندیبانه ی له سهره تای دهرکه وتنی وه له رهوتی نيسلامی میانړه ودا هیه، پتی ناسراوه و بووته شوناسی و پیناس بقی، له گه ل شه و ش (عومر عبدولعزیز) نوسری کتیبی (هۆکاره کانی سهرکه وتنی رهوتی نيسلامی میانړه) بۆچوونی وایه که ده بیت ئو رهوته خوی له هه ندیک فورمی کلاسیکی و شیوازی به سهرچوو دوور بخاته وه و گه شه ی زیاتر به بیرکردنه وه یان بده ن.

واتا سازی، وشه و رسته

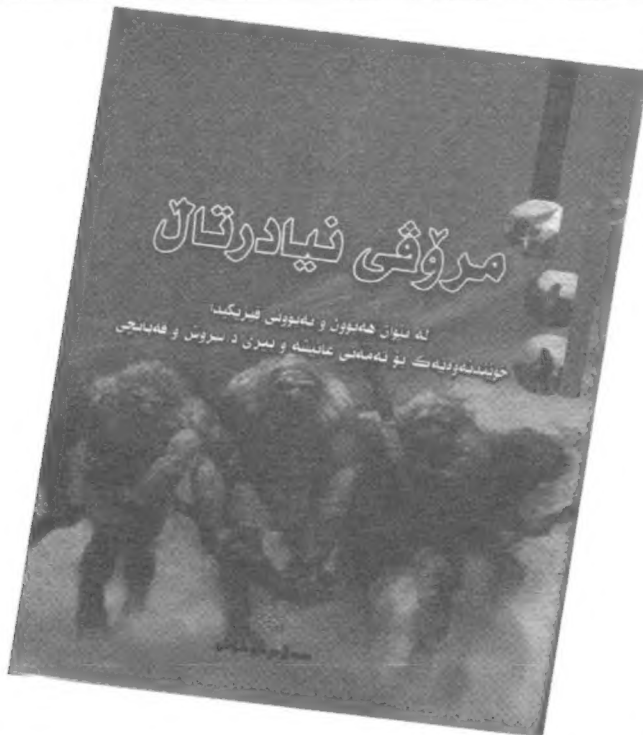
(واتا سازی، وشه و رسته) کتیبیکه (200) لاپه په ییه، (د. عه بدلولواحید موشیر دزه یی) نووسیویه تی، نه م کتیبه له شه ش به شی سهره کی پیکدیت که بریتین له (چه مک و بنه مای واتا)، (بۆچوونه کانی لیکدانه وه ی واتا)، (جۆره کانی واتا)، (واتا سازی وشه)، (واتا سازی رسته) و (گه شه و گۆرانی واتا).

نوسر له م کتیبه دا بایه خی واتا سازی و په یوه ندیی له گه ل تیۆر و زانسته کانی دیکه ی زماندا ده خاته پوو، باوه پی خو شی وا دهرپریوه که واتا سازی زانستیکه تازه یه له چاو زانسته زمانیه کانی دیکه دا.

کتیبی (واتا سازی، وشه و رسته) هه ول ده دات بۆ زانستی واتا سازی و پوونکردنه وه ی... به پشت به ستن به ژماره یه ک سهرچاوه ی کوردی و عهره بی و ئینگلیزی.

مروقی نیادرتال

(مروقی نیادرتال، له نیتوان هه بوونی و نه بوونی فیزیکیدا، خویندنه و هیهک بۆ ته مەنی عایشه و بیری د. سروش و قه بانچی)، له نووسینی (سه لام ناوخۆش) له دوو توئی (112) لاپه په دا و له سێ تهوه ری سه ره کی پێکهاتوه.

له تهوه ری یه که مدا، نووسه ر باس له باوکه ئاده م ده کات له نیتوان مروقی بوون و پێغه مبه ری بووندا، هه ره ک پرسیا ری نه وه ده وێژینی ئاخۆ نه به هه شته ی ئاده می لێ بووه، به هه شتی راسته قینه بووه یا باخێک بووه له باخه کانی زهوی.

له تهوه ری دووه مدا که له ئینگلیزییه وه وه ریگێپاوه ته سه ر زمان ی کوردی (م. سه لام) باس له کاتی شوو کردنی ته مەنی هه زه ته ی (عایشه) ده کات که ئاخۆ (شه ش سالان) بووه یاخود (نۆ سالان) یا (هه ژده سالان)...

تهوه ری سییه می کتێبه که له هزی (عه بدولکه ریم سروش) ده دی و راده ی کاریگه ری و ئاماده گی له سه ر سیکوله ری کوردی و میدیا ی کوردیدا پیشان ده دا.

میژووی شیوینراومان

(میژووی شیوینراومان) له نووسینی (د. یوسف قه ره زاوی) یه، (ئیکرام که ریم) له عه ره بییه وه وه ریگێپاوه ته سه ر زمان ی کوردی و (پێناس نه حمه د) پێیدا چووه ته وه، کتێبه که له (488) لاپه ره پێکهاتوه.

ئه م کتێبه به شیوه یه کی کورت باسی میژووی سه رده می راشدین و نه مه وی و عه بباسی ده کات و جگه له په واندنه وه ی گومانی ژماره یه ک نووسه رکه که لایه نه نه رێنیه کانی ئه م میژووه زه ق ده که نه وه و زیاده په وی تێدا ده که ن، هه ره ها په خنه له بیر و بۆچوون و دیدی ژماره یه ک بیرمه ند و زانای ئیسلامیش ده گری که له زۆر شویندا نا هه قییا ن به رامبه ر نه و سێ سه رده مه ی میژووی ئیسلامی کردوه، به گوێزه ی باوه پی نووسه ری کتێبه که.

گوڅاری k21

گوڅاری k21 گوڅاریکی که لتوری و زانستی و میژووی و به لکه نامه یی و نه ته و هییه...

ژماره 17 له 22 نیسانی نه مسالدا که و ته به ریدیده ی خویننه رانی، له م به رواره که یادی (115 ساله) ی راپه پینی قه لمی ره سنی کورده...

گوڅاری K21 له م ژماره یشیدا وه کو هه موو ژماره کانی دیکه چن دین بابته یی به لکه نامه یی و میژووی و که لتوری له خوگر توه، تیشکی خستوه ته سهر کومه له بابته یی (سالح هیده ری) سیاسه ته دار که بۆ یه که مین جاره بلاوده کرتنه وه و هه ر له لاپه ره (29) ی گوڅاره که تا لاپه ره (363) هه مووی به ده ست ختی خوی له زه مان و ره وشیکی سیاسی ئالوز و تایبته نووسراوه ته وه، تیدا باس له په یوه ندییه نه ته و هییه کان و مه سه له ی کورده له هه فتاکان ده کات، باس له میژوویکی ئالوز و پپ له کیشی کوردانی عیراق ده کات له گه ل ده سه لاتی ناوه ند و به نه وه ی نه مپوی نه ته وه که مانی ده ناسینی.

نه مه جگه له بارو پوخی نه وسای کورده له روی سیاسی و نابووری و کومه لایته ی و کولتوری وه به په یوه ندی کورده له گه ل نه ته وه کانی دیکه، هه روه ها گوڅاره که جگه له مه ش چن دین باسی دیکه ی به زمانی کوردی و عه ره بی له خو گر توه خودانی ده رکردنی گوڅاری K21، (زیلان هیده ری) و سهر نووسره که یشی (مومتاز هیده ری) یه.

رهنگدانه وه ی که له پوور له رۆمانی کوردیدا

(رهنگدانه وه ی که له پوور له رۆمانی کوردیدا) کتیبکی (248) لاپه په ییه و (د. نیبراهیم حه سن) نووسیویه تی. به شی یه که می نه م کتیبه تایبته کراوه به لایه نی تیوری فۆلکلور و که له پووری میلی. له به شی دووه می کتیبه که دا نووسه ر قسه له په رنگدانه وه ی که له پوور له رۆمانی کوردیدا ده کات و چن د نووسه ر و رۆمانیک به نمونه باس کراون.

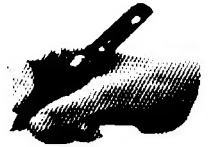
به شی سییه می کتیبه که ش له دوو ته وه ری سهره کیدا باس له په رنگدانه وه ی هونه ره کانی که له پووری میلی و په رنگدانه وه ی که له پووری ناوچه یی له رۆمانی کوردیدا کراوه.

له م کتیبه دا وه ک نووسه ر ده لیت به پربازی تیوری و شیکاری و پراکتیکی له ده ستنیشان کردنی که له پوور له رۆمانه کاند باسی کراون.

سۇراخ

"لە مەھەرى دىل لە كەرىن بىر مەھەرى كەلچ

سۇراخى كەن لە كەلچى كۈلە دەيران"

مەھەرى

كەبلى دىوانى گۈل مەنگ و بەبى ئاودارى
ئاودان

باخچە كەى مەن پىرە لە چەلەدارى خەبالە
كەوى دىنكۆشى ھۆنراۋە
مەن پىرە

خەۋلەتتە يەنە بەزى زرافە كانى تالى و
ھەلبەتتە نەروپىرە كانى خاجى دەنوم
لە ئاۋدېرى قەھىدە غېرقانىيە كانى
مەخوى و چامە چاۋچوانە كانى گۈراندە
رۆژ دە كەمەۋە

يۈن زاتىن

كى تەبىئى زاتىن

نە كات و زىرە كى گەرە كە

نە مەندوۋە دە كا

ئە كى ئەۋە كى سۇراخ دە كە كى

ئە كى ئەۋە كى سۇراخ دە كە كى

لە ئاۋنەنەم دە گەر پى

دە ئەۋە كى ئاۋنەم بىيەننى مەن پىرە

لە كۈخە دىلگەرە كە كى خۇمدا

خۇم و رۆخەلى خۇن تېز اوۋر لە

بىرەن دىلگى خاكى و دىنەبەك لە

ئەۋەن

خۇم و ئاۋنەبەك ئاۋنەلە

گۈلە كى يەنە شېرىن

خۇم و خامەبەك ئاۋر پىر لە غەزەلى

نەۋەلە مۇھەببەت كى زىن ئەۋە گېرقانى

بىرەۋە كى مەنە

سېخناخە لە ئوقۇلى ۋە

ئەۋە كەپىر كى دىلى مەنە

سەر سار لە شەۋەنە شېرىن

ئەۋە مالى رۆخى مەنە

زىيار رەشار قار

۲۰۱۰ يىلى